

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram:
Historie og historiedidaktikk

Vårsemesteret, 2023

Åpen

Forfatter: Sivert Johan Fredly

.....
(signatur forfatter)

Veileder: Kristian Steinnes

Tittel på masteroppgaven: Store steg for Lillerussland – Ukraina i norske medier, 1917-1922

Engelsk tittel: Big steps for Little Russia – Ukraine in the Norwegian press, 1917-1922

Emneord: Ukraina, Norge, Russland, norske medier, Medieanalyse, Transnasjonal historie, Mediehistorie, Nasjonalhistorie

Antall ord: 43 411.
+ vedlegg/annet: 3285

Stavanger, 16.05.2023
dato/år

Store steg for Lillerussland

Ukraina i norske medier, 1917-1922

Sivert J. Fredly

Masteroppgave i Historie og historiedidaktikk

Våren 2023

Universitetet i Stavanger

Forord

Etter mang en sen kveld med koffeinfri te og Bill Evans på repeat kan også jeg endelig tro på et liv etter masteren. En krevende, frustrerende, men akk så givende prosess er over. I den anledning ønsker jeg å rette en oppmerksomhet til noen bestemte.

Takk til min første veileder Jonas Fossli Gjersø som først introduserte meg for den veien oppgaven skulle ta. Dine forslag i den viktige startprosessen av arbeidet satte meg av gårde til det som ble en meget interessant tematikk. Takker for den produktive starten min oppgave fikk under din veiledning.

En varm takk til min familie som har måttet godta å ikke se like mye til sin bror, onkel eller sønn dette året, og som har visst bedre enn å spørre om hva jeg har jobbet med de få gangene vi har vært sammen. Spesielt takk til min bror Eilert som har vært svært mottakelig de gangene jeg har hatt behov for å 'ventilere' ulike bekymringer og tanker i arbeidet.

Takk til medstudenter som alltid har vært klar for diskusjon og drøfting rundt våre respektive oppgaver. Ønsker da spesielt å takke Karina Delin Morales for alle bilturer opp til campus og samtaler rundt oppgavene våre. Du har vært god å ha gjennom det hele.

All heder også til min andre veileder Kristian Steinnes som med stødig hånd overtok rollen og geleidet meg frem til oppgavens endelige struktur og ramme. Dine gode råd, ditt engasjement og din optimisme har vært avgjørende for å komme i mål med oppgaven. En uvurderlig støttespiller i denne prosessen.

Takk også til Livar Apeland og pappa for grundig korrekturlesning. Veldig takknemlig for deres tålmodighet og alle små forbedringer dere begge tilførte. Takk også til deg pappa for å ha vekket og oppmuntret interessen for historie i mine formative år. Har bestandig vært fint å dele denne fascinasjonen med deg.

Takk sist, men ikke minst til deg mamma, du er og forblir min daglige inspirasjon.

Sammendrag

Oppgaven undersøker utviklingen av den norske oppfatningen av Ukraina fra 1917 til 1922 i det norske mediebildet. Denne perioden var en viktig og formativ periode i Ukraina historie. Samtidig var Norges mediebilde preget av en svært betent diskurs, med et bredt mangfold av ulike politiske meninger og ytringer, ofte tett knyttet til det betimelige spørsmålet om revolusjon.

Inn i dette politiske klimaet har jeg undersøkt hvordan Ukraina ble fremstilt i norske medier fra 1917 til 1922.

Jeg har operasjonalisert studien ved å dele analysen i fire tematiske empirikapittel. I disse kapitlene blir en rekke spesifikke avisartikler analysert, med hovedvekt på hva de skriver rundt Ukraina som stat, samt hvilke egenskaper og kvaliteter landet blir tilegnet av artikkelforfatterne.

Oppgaven bygger på avisartikler fra den borgerlige, sosialistiske og liberale pressen. På den måten har jeg kunnet analysere likheter og ulikheter fra tre politiske ståsteder. I tillegg til avisartiklene benyttes ukrainsk faglitteratur fra den vestlige og post-sovjetiske historiografien for å diskutere perspektiv som ble fremmet av de norske avisene i perioden.

Undersøkelsen avdekker at det norske publikum gjennom perioden fikk en ny og ulik forståelse av landet gjennom den omfattende dekningen fra de tre politiske innfallsvinklene. Ved dette grepet har det trådt fram tre distinkte fremstillinger av landet.

Studien gir et mer helhetlig bilde av hvordan de historiske hendelsene som preget Øst-Europa i begynnelsen av forrige århundre ble formidlet i Norge.

Abstract

This thesis examines the development of the Norwegian perception of Ukraine from 1917 to 1922 in the Norwegian news media. This period was an important, formative period in Ukraine's history. At the same time, the Norwegian media was characterized by a very heated discourse, with a wide variety of different political opinions and statements, often closely linked to the timely question of revolution.

The research question is: How was Ukraine portrayed in the Norwegian media from 1917 to 1922?

To answer the research question, the thesis is subdivided into four thematic periods, each of which has constituted its own empirical chapter. Based on newspaper articles, I have analyzed how Ukraine as a state was perceived and portrayed.

The empirical data of the thesis, the newspaper articles, are further delineated based on the newspapers' political affiliation, where the articles are placed within the conservative, socialist and liberal representation. In addition to the newspaper articles, Ukrainian scholarly research from the Western and post-Soviet historiography is used to nuance and discuss the perspective that was promoted by the Norwegian newspapers in the given period of the thesis.

The study demonstrates that the Norwegian public gained a new understanding of the country throughout the period through the extensive coverage from three political sides.

The research is a relevant contribution to fields of historical research such as media history, national history, and transnational history, as well as an enlightening contribution to the larger conversation that is now being held around Ukraine. It will be able to provide a more comprehensive picture of Norway's mentality regarding the historical events that characterized Eastern Europe at the beginning of the last century.

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON	1
1.1 INNLEDNING.....	1
1.2 HISTORIOGRAFI.....	3
1.3 KILDER OG METODE.....	8
KAPITTEL 2: UKRAINA I STØPESKJEEN – MELLOM REVOLUSJON OG HUNGERSNØD	14
2.1 INNLEDNING.....	14
2.2 UKRAINA UNDER DEN RUSSISKE REVOLUSJON	15
2.3 UKRAINA OG AVTALEN MED SENTRALMAKTENE.....	21
2.4 UKRAINA UNDER DEN POLSKE ALLIANSE.....	27
2.5 UKRAINA UNDER DEN RUSSISKE HUNGERSNØDEN.....	31
KAPITTEL 3: ET SLAVISK FOLK TRER FREM – UKRAINA UNDER DEN RUSSISKE REVOLUSJONEN	37
3.1 INNLEDNING.....	37
3.2 BØRGERLIG FREMSTILLING – LILLERUSSERENS KRONGLETE VEI.....	38
3.3 SOSIALISTISK FREMSTILLING – MED ØYNE RETTET MOT RUSSLAND.....	44
3.4 LIBERAL FREMSTILLING – RUSSLANDS ELEMENTÆRE HJØRNESTEIN.....	47
3.5 KONKLUSJON	53
KAPITTEL 4: HØYT SPILL FOR FRIHET – UKRAINA UNDER AVTALEN MED SENTRALMAKTENE.....	55
4.1 INNLEDNING.....	55
4.2 BØRGERLIG FREMSTILLING – ET HÅPEFULLT KOMPROMISS	56
4.3 SOSIALISTISK FREMSTILLING – EN SMÅBØRGERLIG AFFÆRE TIL FOLKETS NØD.....	62
4.4 LIBERAL FREMSTILLING – EN BEFRIELSE FRA DE UNDERTRYKKENDE KREFTER	67
4.5 KONKLUSJON	72
KAPITTEL 5: I SENG MED FIENDEN – UKRAINA UNDER DEN POLSKE ALLIANSE.....	74
5.1 INNLEDNING.....	74
5.2 BØRGERLIG FREMSTILLING – RÅDLØS FRAMFERD PÅ TÅKEFULL STI.....	75
5.3 SOSIALISTISK FREMSTILLING – PETLJURAS FORRÆDERISKE OPPTRINN	81
5.4 LIBERAL FREMSTILLING – DEN IMPERIALISTISKE FALLITT	86
5.5 KONKLUSJON	92
KAPITTEL 6: DET TØRRE INFERNO – UKRAINA UNDER DEN RUSSISKE HUNGERSNØDEN	93
6.1 INNLEDNING.....	93
6.2 BØRGERLIG FREMSTILLING – I SKYGGEN AV DEN RUSSISKE BJØRN.....	95
6.3 SOSIALISTISK FREMSTILLING – DET RUSSISKE RIKETS HOVEDPULSÅRE	102
6.4 LIBERAL FREMSTILLING – FORANKRET I DET MEDMENNESKELIGE PRINSIPP	108
6.5 KONKLUSJON	114
KAPITTEL 7: KONKLUSJON – VED REISENS ENDE	117
7.1 OPPSUMMERENDE SAMMENDRAG	117
7.2 DEN SAMLEDE POLITISKE FREMSTILLINGEN.....	119
7.3 UKRAINA SOM ET RUSSISK SYNONYM.....	122
7.4 DEN LILLERUSSISKE IDENTITET.....	123
7.5 SØKEN ETTER KUNNSKAP OG OPPLYSNING.....	124
7.6 DEN SORTE JORDS RIKE.....	125
7.7 UKRAINA SOM ‘DEN ANDRE AKTØR’.....	125
7.8 UKRAINA OG NORSKE MEDIER – ET HETEROGENT BILDE	126
KILDER OG LITTERATUR:	129
PRIMÆRKILDER:	129
LITTERATURLISTE:	131
LISTE OVER NETTSIDER:	136
OVERSIKT OVER ILLUSTRASJONER OG BILDER:	137
LISTE OVER AVISER:	138

Kapittel 1: Introduksjon

1.1 Innledning

[...]Then all the shame of days of old,
Forgotten, shall no more be told;
Then shall our day of hope arrive,
Ukrainian glory shall revive,
No twilight but the dawn shall render
And break forth into novel splendour....
Brother, embrace! Your hopes possess,
I beg you in all eagerness!¹

I den større rekken av betydningsfulle forfattere innen ukrainsk litteratur befinner Taras Sjevtsjenko seg i en særstilling. Fra sin fødsel i 1814 til en tidlig død i 1861 skulle han ta del i den oppblomstrende romantikken som bredte seg ut hos ukrainerne, et engasjement som resulterte i utallige dikt og kunstverk dedikert til sitt folk. Sjevtsjenkos kulturelle arv er en monumental del av Ukrainas historie, et nasjonalsymbol som med tiden har økt i signifikans for landet.

Forfatterskapet til Sjevtsjenko viser en dyp tilhørighet ikke bare til det ukrainske folk, men desto mer spesifikt til kosakkene, en ukrainsk folkegruppe Sjevtsjenko stammet fra.² Kosakkene hadde i århundrene før Sjevtsjenkos levetid hatt omfattende perioder med opprør, som var fundert i ønske om å være et fritt, selvstendig folk, som ikke bukket under for de sosiale, politiske og økonomiske restriksjoner pålagt fra imperiene de tilhørte. Kosakkene var et folk med en sterk kulturell identitet, men med begrensede ressurser til å stå imot imperienes samlede krefter. Dette faktumet reflekteres gjennomgående i Sjevtsjenko diktning.

---

¹ Taras Sjevtsjenko. *My friendly epistle*, vers 14, verselinjer 9-16. Overs. Constantine Henry Andrusyshen og Watson Kirkconnell, *The Poetical Works of Taras Shevchenko: The Kobzar* (Toronto: University of Toronto Press, 1964), 257.

² Betegnelsen kosakk har sin etymologiske opprinnelse i *kazak*, som på tyrkisk betyr 'eventyrer' eller 'fri mann'.

Fremtredende elementer i Sjevtsjenkos tekster omhandler nettopp denne urettferdigheten som preger kosakkene, den varige undertrykkelsen som hadde blitt påført hans kjære Ukraina. Med usminket billedbruk og levende formuleringer illustrerer hans lyrikk den ufullkomne situasjonen som karakteriserte ukrainernes kamp. Samtidig er det essensielt å fremheve Sjevtsjenkos håp, et moment som kontinuerlig gjennomsyret flere av hans tekster. På tross av de overhengende problemene som karakteriserte hans egen samtid så han med håpefullt blikk mot fremtiden. Som utdraget ovenfor viser eksisterte en tro på en kommende forsoning, hvor uenigheter og ulikheter skulle kunne glemmes, hvor folkets lengsel etter genuin frihet skulle innfris. En endelig anerkjennelse av folkets uavhengighet – en legitimering som ikke måtte kreve strid eller blodsutgytelse, men et møte på fredelige premisser. Dette var Sjevtsjenkos drøm, og det større budskapet i hans verker.

160 år er gått siden Sjevtsjenkos bortgang, men den idealistiske essensen av hans diktning har stadig relevans. Ukraina har siden 1991 fått status som uavhengig stat, et resultat av en langvarig prosess som har pågått i århundrer. Likevel ser vi at et lands legitimitet kan undergraves. Ved Russlands invasjon av Ukraina den 22. februar 2022 ble Ukrainas kamp for frihet igjen en realitet. I dag er situasjonen på ingen måte avklart, og krigen skifter gradvis karakter for hver uke som går. Et gjennomgående trekk gjelder ukrainernes kampvilje som har vært konstant fra det øyeblikket konflikten var et faktum. Krigen har pågått betydelig lengre enn hva russerne antagelig forventet, og ukrainerne håper å gjenerobre alle sine okkuperte områder. Ukrainerne vet at dette er en krig hvor seier har stor betydning. Det er ikke bare deres ressurser, territoriale områder eller militære utstyr som står på spill, det gjelder dypest sett deres nasjonale identitet.

I en tid hvor uvisshet kan skape bekymring for fremtiden er det viktig å bruke hva en har tilgjengelig. Som enkeltindivider kan vi ikke gjøre annet enn å forsøke å forstå. Denne oppgaven representerer min mulighet til nettopp dette – å benytte historien som verktøy til å undersøke det større bildet: Å se bakover for å kunne se fremover.

‘Jo mer historie vi har, desto mindre forvirrende blir nåtiden, og desto tydeligere blir fremtiden.’ skriver Timothy Snyder.³ Ved å undersøke den norske fremstillingen av Ukraina, håper jeg å få bedre grep og forståelse rundt rollen historie kan ha, og hvordan den spiller inn

---

³ Timothy Snyder, *Dødsmerkene: Europa mellom Hitler og Stalin*, overs. Rune R. Moen (Oslo: Forlaget Press, 2022), 445.

i den nåværende situasjonen som preger Europa. Jeg tror forskningen vil være et relevant bidrag inn i historiefelt som mediehistorie, nasjonalhistorie og transnasjonal historie. Mer spesifikt vil den være et opplysende innlegg inn i den større samtalen som nå føres rundt Ukraina. Den vil kunne gi et større, mer helhetlig bilde av Norges mentalitet omkring de historiske hendelsene som preget Øst-Europa i begynnelsen av forrige århundre. Når man ser nåtidens polariserte klima, samt den politiske bevæpningen av historie blir det for meg tydelig at vi som historikere besitter et ansvar, om å kontinuerlig søke og granske i våre kilder. Kunnskap er makt, og det er viktig at vi er denne makten bevisst, for å kunne rettlede og informere hverandre om vår felles fortid.

For denne studien er min intensjon å oppnå større innsikt rundt Norge sin historiske fremstilling av Ukraina. Ut fra dette har det vært ønskelig å finne en begivenhetsrik periode av Ukrainas historie, som kunne kombineres med et tilsvarende rikt og variert mediebilde. Dette gjorde det naturlig å basere undersøkelsen rundt Ukrainas historie fra 1917 til 1922 – en periode som rommet en rekke sentrale hendelser i den ukrainske historie. Like så tiltalende var det betente politiske klimaet som karakteriserte diskursen blant Norges aviser i denne perioden. Her var mye av den høye temperaturen brygget på revolusjonære strømninger fra Russland, som skapte sterke røster som talte både for og imot en lignende revolusjon i Norge. Hvordan ble så Ukraina oppfattet, når de i denne perioden forsøkte å bli frigjort fra Russland gjennom sin egen ‘revolusjon’? Hva inntrykk hadde nordmenn av Ukraina for hundre år siden og kan man spore en endring i den norske mentaliteten ovenfor Ukraina i denne perioden?

Fra disse spørsmålene har jeg formulert følgende problemstilling: Hvordan ble Ukraina fremstilt i norske medier fra perioden 1917 til 1922?

1.2 Historiografi

Det er fire historiografiske perspektiv som har preget den ukrainske historien siden 1922: den russiske, den sovjetiske, den vestlige og den post-sovjetiske historiografien. Av disse fire er det naturlig å først kommentere den russiske historiografien om Ukraina. Den ble i stor grad formet av 1800-tallets tanker om Russlands fortid. Den betydningsfulle russiske historikeren Nikolai Karamzin etablerte tidlig på 1800-tallet en teori som fastsatte forståelsen av Russland, Belarus og Ukraina som et og samme folk. Ifølge Karamzin var Kiev å regne som ‘de russiske

byers mor' – et viktig politisk og religiøst midtpunkt for det samlede russiske folk. Etter midten av det trettende århundret hadde invasjon av mongolene gjort at flere andre byer måtte fylle Kievs funksjon, samtidig som de tre landene hadde i årene etter blitt mer fragmenterte.⁴ Likevel var det Karamzins forståelse at arven fra det historiske Kiev bandt de tre landene sammen som et felles øst-slavisk folk, og at målet var en gjenforening av disse.

Macogsi beskriver hvordan denne teorien ga et fundament hvor russiske historikere i deres benyttelse av Karamzins påstand skapte en autoritær forståelse av historien. Ideen om et enkelt folk muliggjorde en kontinuerlig benektelse av en separat ukrainsk identitet, fordi man alltid kunne peke tilbake til den russiske opprinnelsen i det historiske Kiev, som nå var den første 'russiske' byen.⁵ På denne måten ble Ukrainas fortid i sin helhet motsagt av det russiske narrativet, og hva etniske eller kulturelle forskjeller gjaldt ble de karakterisert for å være kun regionale distinksjoner i den russiske sfæren.⁶ Ukrainas blomstrende nasjonalromantikk på 1800-tallet ble beskrevet av de russiske historikerne som en politisk ide – et forsøk på å benekte en identitet som fundamentalt var russisk.⁷ Arven fra Kiev ble også da et gyldig argument for å holde Russland og Ukraina i varig forbindelse, da de som samme folk naturlig hørte sammen, og et brudd ville være ulogisk.

Denne russiske forståelsen av Ukraina skulle være sentral frem til Sovjetunionens opprettelse i 1922. På dette tidspunktet nøt ukrainerne en kort periode hvor ukrainske historikere ble gitt forholdsmessig frie tøyler til å skrive om Ukrainas fortid. Dette ble tillatt som del av den liberale ukrainifiseringspolitikken som Sovjet hadde iverksatt for å innnynde seg hos det ukrainske folk, hvor dyrkelsen av ukrainsk kultur og identitet åpent ble oppmuntret av de sovjetiske myndighetene.⁸ Dette skulle stå i skarp kontrast til 1930-tallets tilnærming, ved politiske innskrenkinger som James Mace beskriver ble brakt frem av '[...]the far more restrictive intellectual straightjacket of Stalinism[...].'⁹ Her ble også store endringer ført mot historieskrivingen, som nå skulle være tilegnet bestemte karakteristikk.

---

⁴ Paul Robert Magocsi, *A History of Ukraine: The Land and its Peoples* (Toronto: University of Toronto Press, 2010), 15.

⁵ Ibid: 15.

⁶ Taras Kuzio, 'The Nation-Building Project in Ukraine and Identity: Toward a Consensus, i *Dilemmas of State-Led Nation Building in Ukraine*, red. Taras Kuzio og Paul D'Anieri (Westport: Praeger Publishers, 2002), 17.

⁷ Magocsi, *A History of Ukraine*, 16.

⁸ Anne Applebaum, *Rød sult: Stalins krig mot Ukraina*, overs. Rune R. Moen (Oslo: Cappelen Damm, 2022), 108-109.

⁹ James E. Mace, *Communism and the Dilemmas of National Liberation: National communism in Soviet Ukraine 1918-1933* (Cambridge: Harvard University Press, 1983), 234.

I den marxistisk-orienterte nasjonsoppfatningen var Russland sett som den 'eldre broren', som hadde beskyttet Ukrainas integritet mot imperialistiske staters ønsker om anneksjon.¹⁰ Implisitt i denne historieforståelsen var argumentet om at Ukraina eksisterte takket være Russlands barmhjertighet og villighet til å støtte de mindre statene som utgjorde unionen. John-Paul Himka undersøkte i 1994 hvordan den sovjetiske historiografien hadde omtalt den ukrainske revolusjonen som pågikk 1917 til 1920. I dette narrativet motarbeidet de ukrainske nasjonalistene kontinuerlig folkets vilje, som hadde vært positive til et Ukraina administrativt styrt av bolsjevikene. Ifølge den sovjetiske framstillingen jobbet bolsjevikene gjennom den ukrainske revolusjonen for å ivareta de lavere samfunnsklassenes interesser fra den ukrainske borgerklassen, som var helhetlig drevet av opportunisme.¹¹ Himka presiserer at dette er en historiografisk forståelse som er vanskelig å benytte fordi den er for ideologisk forankret – med alle argumenter formulert rundt et glorifisert blick på bolsjevikenes handlinger. Dette gjorde det uaktuelt blant annet å omtale de tilfellene hvor de ukrainske nasjonalistene faktisk ble foretrukket foran bolsjevikene av folket i løpet av revolusjonsfasen.¹² Et vesentlig poeng i denne historieskrivingen skulle være å skape en felles fortid, som skulle sammenføre og gradvis utfase ideen om etniske ulikheter innad i Sovjetunionen. Målet med dette var å sammensmelte folkegruppene til et samlet sovjetisk folk, i tråd med den sosialistiske agendaen.¹³

Siden det tidlige 1890-tallet hadde større grupper ukrainske immigranter reist til Amerika og Canada – innen 1914 talte de omkring 600 000 personer.¹⁴ Her skulle med tiden den andre generasjonen med vestlige ukrainerne søke tilbake til sine røtter gjennom historieskriving, et felt som gradvis konsoliderte seg fra 1930-tallet.¹⁵ Spesielt i Canada ble ukrainsk historie et viktig forskningsfelt, blant annet gjennom opprettelsen av et eget kanadisk

---

¹⁰ Magocsi, *A History of Ukraine*, 22.

¹¹ John-Paul Himka, 'The national and the social in the Ukrainian revolution 1917-1920,' *Archiv für Sozialgeschichte* 34, (1994): 100-101.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Khymka_Ivan-Pavlo/The_National_and_the_Social_in_the_Ukrainian_Revolution_of_1917-1920_The_Historiographical_Agenda_an.pdf

¹² Ibid: 102.

¹³ Mark Von Hagen, 'Does Ukraine have a history?,' *Slavic Review* 54, 3 (1995): 664. <https://doi.org/10.2307/2501741>

¹⁴ Magocsi, *A History of Ukraine*, 452.

¹⁵ Serhy Yekelchuk, 'Studying the Blueprint for a Nation: Canadian Historiography of Modern Ukraine,' *East/West: Journal of Ukrainian Studies* 5, 1 (2018): 117. <https://doi.org/10.21226/ewjus373>

institutt av University of Alberta i 1976 dedikert til dette.¹⁶ Den vestlige historieskrivingen om Ukraina er ansett som en viktig hjørnestein i videreføringen av den ukrainske kulturarven. Macogsi viser hvordan diasporaen bevarte den kulturelle og nasjonale bevisstheten til landet gjennom etableringen av ulike institusjoner og læresteder som hadde dette som et primært fokus.¹⁷ Faglitteraturen som ble til her hadde naturlig nok den egenskap at den var preget av et vestlig perspektiv på Ukraina, samt at den ikke var bundet til den marxistiske forståelsen av historien som sovjeterne forankret. Dette ga mulighet for å produsere tekster som tilbød alternative forestillinger om den ukrainske nasjonen – tekster som var med å forsterke og fastholde håpet om en fremtidig uavhengig stat.¹⁸

Sovjetunionens fall skapte et uavhengig Ukraina, og et folk som nå fullt ut kunne skrive sin egen historie basert på egne premisser. Mye kunne blitt trukket frem om de ulike aspektene som har preget den post-sovjetiske historieskrivingen i Ukraina. Et viktig element å rette et søkelys på omhandler ideen om et ‘nasjonalt paradigme’ i den ukrainske historien.¹⁹ Serhy Yekelchyk forklarer hvordan de post-sovjetiske historikerne i sin iver etter å skrive den ‘ekte’ ukrainske historien endte opp med å erstatte den marxistiske vinklingen til fordel for en annen form for dogmatisk tilnærming. I det nye narrative ble fokuset satt på å fremme ukrainernes kontinuerlige kamp for sin nasjonale frihet, med en hovedvekt på framveksten av dette i det 19. og 20. århundre.²⁰

I motreaksjonen til den sovjetiske historieskrivingen hadde historikerne nå gjennomsyret sine tekster med bildet av et folk som gjennom århundrer hadde kjempet og forsvart seg mot inntrengende gruppe og imperier som hadde holdt folket nede. Likevel hadde folket alltid innehatt en sterk ukrainsk identitet og et brennende håp om å en dag se sitt land uavhengig. Svakheten med denne tilnærmingen til historieskrivingen, mente Yekelchyk, var en ujevn balanse hvor ukrainerne og deres nasjonale prosjekt ble gitt slik et fokus at andre sentrale folkegrupper eller minoriteter ble i stor grad overskygget.²¹ I tilfellet med historiografien rundt den ukrainske revolusjon beskriver John-Paul Himka hvordan kun spesifikke seksjoner av historien ble vektlagt og belyst. ‘The ukrainian national paradigm follows the fortunes of

---

¹⁶ Yekelchyk, ‘Studying the Blueprint for a Nation,’ 122.

¹⁷ Magocsi, *A History of Ukraine*, 454.

¹⁸ Von Hagen, ‘Does Ukraine have a history?,’ 672.

¹⁹ Oversatt fra engelsk: National paradigm.

²⁰ Serhy Yekelchyk, ‘Bridging the Past and the Future: Ukrainian History Writing Since Independence,’ *Canadian Slavonic Papers*, 54, 2-4 (2011): 560.

²¹ *Ibid*: 561-562.

the political and military institutions that incorporated, or claimed to incorporate, the Ukrainian national. Almost all else falls out of the investigation.²² Resultatet av dette ble en ensidig skildring av de historiske hendelsene, hvor de sosiale og politiske nyansene ble overskygget av en dominerende ukrainsk patriotisme.

Denne fremstillingen ble kritisert av flere historikere deriblant Mark Von Hagen som kommenterte at dette rammeverket, i likhet med den sovjetiske historiografien, ville forme et ensrettet, svart-hvitt syn av fortiden.²³ Von Hagen argumenterte derimot for at ukrainsk historie burde fremheve det mangfoldet av kulturer, tradisjoner og skikker som hadde blitt formet gjennom dialogen og samhandlingen mellom folkene i de ulike landegrensene rundt det ukrainske området. Ut fra Von Hagens syn var denne sammenblanding av etnisiteter ikke en svakhet, men en styrke gjennom Ukrainas historie – en unik kvalitet som skilte den ukrainske fortid fra historien til vestlige land.²⁴

De siste ti årene har den ukrainske historiografien beveget seg i en mer åpen retning hva angår narrativ og tilnærming. Selv om ideen om det ‘nasjonale paradigme’ fortsatt står stødig i forskningskretsene tilkommer det stadig ulike nye revisjonistiske perspektiv som har brakt ny innsikt og forståelse inn i historiefeltet.²⁵ Yekelchuk innvender at landet, til tross for sin unge alder som uavhengig har kommet langt i å etablere en egen nasjonalhistoriografi.²⁶ Etter annekteringen av Krim og den påfølgende konflikten i Donbas-regionen kommenterte Serhii Plokhy hvordan konflikten med Russland illustrerte og bekreftet historieskrivingens viktighet. I møte med situasjonen her var historieskrivingens elementære funksjon å klargjøre og berette om Ukrainas lange fortid som et samfunn med en særegen kultur og med karakteristikk som definerte de som noe eget fra russerne.²⁷ Å kunne historisk stadfeste disse sannhetene ville være viktige elementer i Ukrainas nasjonsbygging opp imot den russiske konflikten de fremtidige årene. Plokhy fremla også nødvendigheten av en ‘ny nasjonal historie’, forskning som fokuserte desto mer på muligheten for å skape tettere bånd med andre lands nasjonale identiteter og deres egne narrativ. Å kunne utnytte nåtidens globale og transnasjonale forskningsmuligheter ville være elementært for å skape en arena for å etablere bedre

---

²² Himka, ‘The national and the social,’ 98.

²³ Von Hagen, ‘Does Ukraine have a history?’, 665-666.

²⁴ Ibid: 670.

²⁵ Yekelchuk, ‘Bridging the Past,’ 2011, 567.

²⁶ Ibid: 573.

²⁷ Serhii Plokhy, ‘Quo Vadis Ukrainian History?’, *Harvard Ukrainian Studies* 34, 1-4 (2015-2016), 32. <https://doi.org/10.2307/2501741>

forbindelser med andre europeiske land. Dette ville igjen bidra til å inkludere Ukraina i de større historiske narrativ – for å kunne føre landet ut av skyggen til Russland.²⁸

Faglitteraturen som denne oppgaven benytter vil hovedsakelig være hentet fra den vestlige historiografien, det vil si enten fra den amerikanske eller den kanadiske diaspora. I tillegg til dette har jeg også benyttet tekster av ukrainske historikere tilhørende den post-sovjetiske historiografien. Jeg har her funnet et betydelig større rom for diskusjon og drøfting av ukrainsk historie og etablerte narrativ i flere av de amerikanske, kanadiske og de post-sovjetiske tekstene. Disse tekstene har ofte fokus på tett samspill mellom dokumenter, rapporter og andre vesentlige kilder fra perioden. I tillegg til dette er disse historikerne ofte villige til å nyansere eller utfordre kunnskap man allerede har ved gjennomgang av kildene – et ønske om å fronte den faktiske betydningen av funnene man gjør. Dette anser jeg som et essensielt kriterium i hvordan man tilnærmer seg fortidens påstander og teser – viljen til å søke sannheten, uavhengig av hva implikasjonene måtte bli. Jeg har derfor benyttet amerikanske, kanadiske og de post-sovjetiske tekster i denne studien.

1.3 Kilder og metode

Oppgaven er avgrenset ved at jeg har valgt å undersøke Ukraina i det norske avislandskapet i perioden 1917–1922. Avgrensningen er basert på en målsetning om å følge denne begivenhetsfulle og formative tiden av Ukrainas historie. I løpet av denne omfattende perioden skulle Ukraina forsøke å oppnå sin frihet gjennom en uavhengighetskrig, bli offer for hungersnød, samt kontinuerlig oppleve aggresjon og sammenstøt fra sine naboland. Perioden utgjorde samtidig en fin tematisk inndeling i fire, med passende tidsrammer for hvert empirikapittel for avismaterialet jeg trengte for å kunne gjennomføre en adekvat analyse.

Utover det tidlige 1900-tallet vokste det fram mange aviser, lokale så vel som regionale, som i stor grad var knyttet til politiske partier.²⁹ Økonomiske nedgangstider og arbeidsledighet førte til stadig sterkere politiske impulser i avisene, spesielt hos arbeiderpressen som, inspirert av

---

²⁸ Plokhyy, 'Quo Vadis?', 33.

²⁹ Partipresse: Et system hvor avisene var tilknyttet bestemte parti og fungerte som organ for deres politiske syn. Disse avisene var ofte finansiert direkte av partiene selv.

Russland, ytret ønske om revolusjon.³⁰ Arbeiderpressen ble da stående som et radikalt alternativ separert fra den mer tradisjonelle venstrepressen, som utgjorde de liberale avisene. Som motsvar til arbeiderpressen måtte også høyrepressen ha en tydeligere politisk linje, noe som resulterte i desto større ideologisk avstand mellom dem. Etter hvert skulle det også etableres en egen bondepresse i samsvar med bondepartiets etablering og økende oppslutning. Dette ble på det tidlige 20-tallet å regne som et fjerde politisk alternativ, med tilkommende medlemmer fra både høyre- og venstresiden – med bondens økonomiske og kulturelle integritet som kampsak.³¹ Imellom de ulike grupperingene var det også en betydelig fraksjon aviser som overholdt en uavhengig politisk posisjon, med egne nøytrale standpunkt som motvekt til politiseringen som ellers rådde i mediene.³²

Jeg har valgt å undersøke Ukrainas utvikling sett gjennom de tre mest sentrale politiske frontene i det norske mediebildet. Dette omfatter den borgerlige, sosialistiske og den liberale siden. Valget av disse tre er gjort på bakgrunn av de politiske motsetningene som definerte disse retningene – et markant skille som preget hvordan de skrev om de ulike hendelsene i Ukraina. I tillegg til dette er det også et vesentlig poeng at jeg gjennom å studere disse politiske avisene i stor grad får dekket bredden av den norske offentligheten. Dette vil da gi meg et utfyllende grunnlag for å kunne svare på hvordan mediene fremstilte Ukraina i kapitlenes gitte tidsrom.

Jeg har ikke satt noen begrensning på hvilke aviser jeg skal benytte, men har med åpent sinn gjennomgått alle NBs avistreff på 'Ukraine' i den aktuelle perioden.³³ Intensjonen bak dette har vært at jeg har ønsket et helhetsinntrykk av Norges syn på Ukraina, og at dette har dermed betydd at også de smalere, mer lokale avisene har vært like så vesentlige å undersøke som de større avisene. Hva angår selve artiklene har jeg prioritert de som har blitt skrevet fra et norsk ståsted, med andre ord at skribenten bak teksten har skrevet ut fra en norsk kontekst, som er intendert for norske lesere. En betegnende tendens i perioden var at de ofte inkluderte artikler også fra andre skandinaviske eller europeiske aviser som delte flere av deres verdier og standpunkt. De er også inkludert.

---

³⁰ Henrik G. Bastiansen, 'Partipressen konsolideres (1920-1940),' i *Norsk Presses historie 1660-2010: Parti, Presse og Publikum 1880-1945*, red. Rune Ottosen (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 37.

³¹ Ola Svein Stugu, *Norsk historie etter 1905* (Oslo: Det Norske Samlaget, 2012), 59.

³² Ibid: 63.

³³ I perioden jeg undersøker ble Ukraina skrevet med -e til sist istedenfor med -a. Å skrive Ukraina med -a ble gradvis innført som normal praksis utover på 40-tallet i Norge. Til min oppgave har derfor de fleste søk på Ukraina blitt gjort med den eldre benevnelsen 'Ukraine'.

Jeg har funnet aviser som en meget god kilde fordi de fungerer som døråpner inn i en annen tid. Gjennom avisene får vi informative innblikk inn i historiske hendelser og begivenheter, på både globalt og lokalt plan. Ved å observere de saker og nyhetene som ble frontet i avisene, får vi innsikt i skribentenes verdensbilde. Hovedfokuset ligger i avisenes kronikker, redaksjonelle artikler og ledere, fordi det var der Ukraina ble omtalt fritt og det var her unike synspunkt tydeligst kom til syne. I denne perioden var en betydelig mengde av de dominerende utenriksnyhetene hentet fra norske telegrambyrå, som avisene så kunne abonnere på for å motta de siste nyhetene.³⁴ Disse telegramnyhetene i avisene er vanligvis karakterisert av å være mer eller mindre en ren avskrivning fra nyheten slik den ble mottatt fra byråene. Dette medfører at disse nyhetene i stor grad dukker opp i mine søk, alle med den samme infoen overgitt, uten selvstendige refleksjoner gjort av avisene selv. Jeg har derfor ikke benyttet disse.

Alle mine søk etter avisartikler har foregått ved å bruke *Nasjonalbibliotekets* digitale arkiv. Her har jeg søkt etter bestemte ord for å se hvilke aviser som inneholdt disse ordene, og jeg kunne derfra avgrense til spesifikke år og måneder. En gjentagende observasjon ved flere av disse søkene har vært at ordet 'Ukraine' kan ha blitt registrert to til tre ganger av *NBs* søkemotor i en artikkeltekst. Når så teksten gjennomgås ser jeg imidlertid at det reelle tallet er høyere, men at *NBs* søk ikke har fanget disse tilfellene opp. På denne måten kan man anta at det er flere artikler med ordet 'Ukraine' som ikke vil bli funnet ved mine søk, grunnet at søkesystemet ikke er feilfritt. Dette er en av ulempene med å benytte digitale arkiv, da det aldri er garantert at du i dine søk ender opp med antall treff som stemmer overens med virkeligheten. På denne måten kan man miste betydningsfulle artikler aktuelle for ens oppgave, men som man grunnet teknologiske begrensninger trolig ikke vil oppdage. Samtidig er det en nødvendig realitet man som historiker må forholde seg til, at det komplette bildet innenfor kildesanking ofte er uoppnåelig. *NBs* søkemotor forblir mitt foretrukne verktøy for leting etter avisartikler til oppgaven tross denne svakhet.

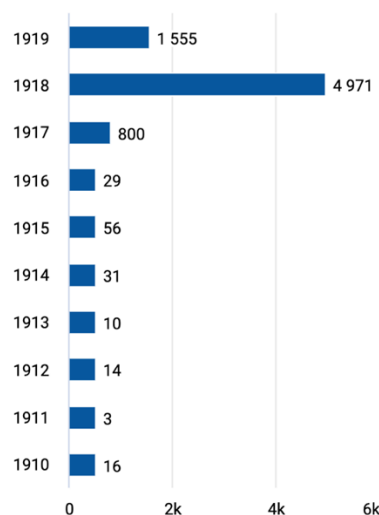
Noen av de mest utfordrende aspektene ved å jobbe med disse mindre, lokale avisene har vært den store variasjonen av oppsett og struktur. I flere av nåtidens aviser består de fleste av et etablert system hvor man kan raskt finne frem til avisens leder, kronikk, debattinnlegg eller

---

³⁴ Elisabeth Eide, 'Sjanger og nyhetskonvensjoner,' i *Norsk Presses historie 1660-2010: Parti, Presse og Publikum 1880-1945*, red. Rune Ottosen (Oslo: Universitetsforlaget, 2010), 156-157.

lignende da disse har sine faste plasser. I min forskning har dette vært noe mer diffust, da jeg har analysert artikler fra om lag 35 ulike aviser. Dette har tidvis gjort det vrient å bestemme hvilken artikkel som går inn under hvilken kategori. Jeg har ofte ikke har kunnet bekrefte dette ut ifra plassering eller andre gjentakende mønster i avisene. I tillegg til dette har jeg ofte møtt på problematikk som gjelder konkret informasjon jeg kan finne om bestemte aviser. Fordi artiklene ble skrevet for over hundre år tilbake har det ofte vært begrenset hva jeg har kunnet fremskaffe av relevant informasjon om selve avisene, avisens redaktør eller den gitte artikkelens skribent. Fordi analysen i denne oppgaven har et fokus på avisenes politiske ståsted har jeg hatt behov for en viss mengde kunnskap om avisen før jeg har kunnet bestemme om jeg skulle inkludere artikler fra hver enkelt avis. I enkelte tilfeller har jeg ikke hatt godt nok grunnlag for å kunne plassere avisen politisk fordi informasjonen har vært enten tvetydig eller utilstrekkelig.

Samlet sett har utfordringene med å kategorisere artiklene og mangelen på tilgjengelig info vært de største utfordringene jeg har møtt. Dette har ofte vært tydelig, andre ganger har det krevd en viss grad fortolkning. Dette inkluderer også tilleggsinformasjon som artikkelens forfatter. I enkelte tekster står skribentens navn tydelig, i andre tilfeller kun initialer. Igjen har jeg ofte ikke hatt mulighet til å finne mer info enn hva avisen forteller, og jeg har derfor kun inkludert hva jeg har kunnet finne i avisene.

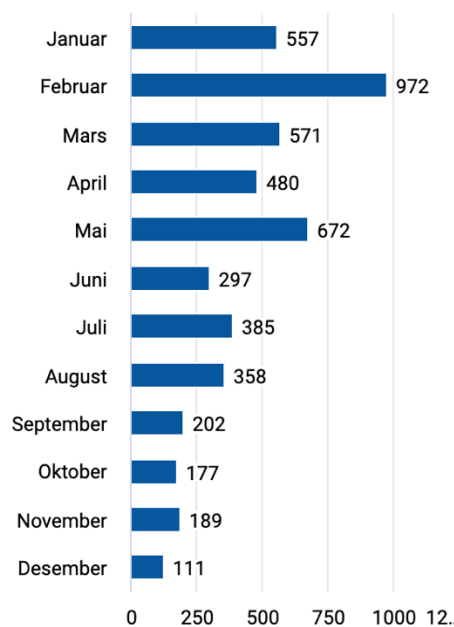

Figur 1: Søk på 'Ukraine' i norske aviser 1910-1919, på NBs søkemotor.

I tillegg til å kommentere disse aspektene ved avisene og artiklene er det nyttig å se på den statistiske utviklingen av ordet 'Ukraine' i norske medier. Gjennom søk i NBs avis-arkiver er

det tydelig å kunne observere en gradvis stigning fra 16 treff på 'Ukraine' i 1910 til et massivt byks i 1917, hvor ordet gir 800 treff, illustrert her gjennom figur 1. Hvis man regner 'Ukraine' primært som ordet som benevner og betegner Ukraina i denne perioden, foreligger det klart en drastisk endring i den norske bevisstheten rundt Ukraina. Fra og med 1917 blir Ukraina aktivt involvert i norske artikler, kronikker, notiser og ledere på et langt større plan enn tidligere. Denne endringen skulle naturlig nok skje grunnet de større, historiske hendelsene som forekom i det ukrainske området på denne tiden, nært knyttet opp til aktivitetene i Russland.

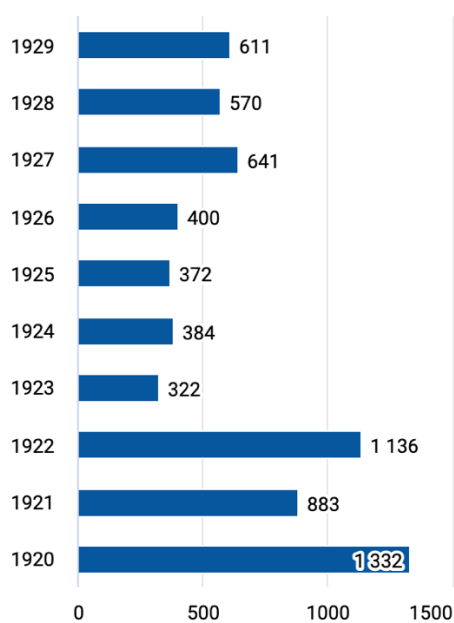
Samtidig kan man med denne utviklingen klart studere et forsøk fra de norske avisenes skribenter på å forstå og få et klarere bilde av den nye nasjonen som Ukraina oppleves å være. Kapittelets påfølgende seksjoner vil gi utfyllende eksempler på dette. Selv om 1917 representerer året hvor Ukraina fikk tiltagende plass i norske medier så var ikke dette en endring som forekom umiddelbart ved årets begynnelse. Den norske dekningen av Ukraina i 1917 begynner i et rolig omfang, med 7 treff på 'Ukraine' i januar, før en gradvis opptapping utover året, som resulterer i 298 treff i desember.³⁵

Figur 2: Søk på 'Ukraine' i 1918 på NBs søkemotor.

³⁵ 'Søk etter 'Ukraine' på Nasjonalbibliotekets søkemotor i perioden 1. januar til 31. desember 1917,' Hentet 27. oktober 2022 fra: <https://www.nb.no/search?q=ukraine&mediatype=aviser&fromDate=19170101&toDate=19171231>

Beveger man seg over til 1918, kan man observere en massiv økning i treff på 'Ukraine' dette året, med et samlet antall på 4971. Denne økningen gjør seg spesielt tydelig i februar, når avtalen med sentralmaktene blir signert. Her ble ordet 'Ukraine' nevnt 972 ganger, som markerer en skarp kontrast til året før, hvor ordet med alle månedene sammenlagt hadde 800 treff. Man kan her se at ordet 'Ukraine' har gjennomgående høy frekvens i første halvår av 1918, før dette gradvis minker gjennom høsten og vinteren. I kapittel 4 vil jeg gå nærmere inn på flere av artiklene som ble skrevet om Ukraina i denne perioden. I denne perioden ble Ukraina ofte diskutert i henhold til avtalen, men også deres nylige separasjon med Russland. Flere av artiklene kommenterer hvordan Ukraina brått har blitt en del av storkonflikten som pågår i Øst-Europa, og at dette var et land mange tidligere ikke hadde hatt et klart begrep. Jeg vil derfor argumentere for at den høye frekvensen av artikler i 1918 sammen med andre halvdel av 1917 representerer Ukrainas inntog inn i den norske bevisstheten. De store historiske utviklingene som pågikk og den tilhørende dekningen var med å dytte Ukraina frem som noe mer enn en diffus del av Russland, og frem til å bli noe særegent, med en egen identitet. Dette ble så supplert med en rekke artikler og reportasjer som hadde som hensikt å opplyse om disse markante forskjellene og distinksjonene.

Figur 3: Søk på 'Ukraine' i norske aviser 1920-1929, på NBs søkemotor.

Den unike mengden treff i 1918 ser man også tydeligere ved å observere treffene i de påfølgende årene. Som figur 1 og figur 3 viser så har årene 1919 til 1922 et samlet

gjennomsnitt på cirka 1200 treff årlig på 'Ukraine'. Dette viser da en gradvis stabilisering, hvor Ukraina fortsatt er mye omtalt i mediefloraen, men da i en langt mer balansert hyppighet. Jeg mener her det skjer en normalisering av Ukraina, hvor landet etter den mest intense perioden i 1917 og 1918 er blitt et mer etablert begrep i de norske mediene. Likevel ser man at antallet treff er relativt høyt i motsetning til årene etter 1922. Dette er et resultat av dekningen av sentrale hendelser som foregikk i disse periodene: Ukrainas uavhengighetskamp i 1919 og 1920, samt hungersnøden de skulle rammes av i 1921 og 1922. Dette ser man tydelig illustrert ved antall treff fra 1923, hvor Ukraina er blitt del av Sovjetunionen, som markerer en mer stabil og statisk posisjon for landet.

Disse grafene illustrerer den noe unike posisjonen Ukraina hadde i avisene i denne perioden jeg undersøker. I tillegg ser jeg det som spesielt viktig å poengtere den interessante utviklingen som skjer i 1917 og 1918, noe som vil bli reflektert i artiklene jeg har analysert i empirikapitlene for disse årene.

Kapittel 2: Ukraina i støpeskjeen – mellom revolusjon og hungersnød

2.1 Innledning

I slutten av januar 1918 proklamerte Ukraina seg som en uavhengig stat fra Russland. Det som en ved første øyekast skulle kunne tro var en avgjørende erklæring skulle ikke føre til noen resolusjon på Ukrainas ønske om en egen stat.³⁶ Derimot skulle dette eskalere konflikten med bolsjevikene, og gjøre situasjonen desto mer komplisert. Richard Pipes har beskrevet hvordan dette øyeblikket må forstås sett gjennom hendelsene som skulle følge de påfølgende årene. 'By one of those strange twists that history is prone to make, the proclamation of Ukrainian independence in early 1918 marked not the dénouement of the process of nation-forming in the Ukraine, but rather its serious beginning.'³⁷ Proklamasjonen skulle slik Pipes beskriver bli starten på en omfattende og komplisert utvikling, hvor ukrainerne de neste årene skulle oppleve krig, ulike militære allianser, bondeopprør, sykdommer, okkupasjon og hungersnød – alt dette innen 1922. Gjennom denne innholdsrike perioden ble den ukrainske

---

³⁶ Alle datoer og historiske hendelser gjengitt i oppgaven vil følge den gregorianske kalenderen.

³⁷ Richard Pipes, 'Introduction,' i *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, red. Taras Hunczak (Cambridge: Harvard University Press, 1977), 3.

identiteten og selvforståelsen gradvis formet gjennom de ulike sammenstøtene og prøvelsene som ukrainerne ble utsatt for.

Dette kapitlet er en gjennomgang av hendelsene som fant sted i Ukraina fra den russiske revolusjonen i 1917 til hungersnøden i 1921–1922. Ukrainsk historie i denne perioden er sammensatt, samtidig som den har svært interessante og spennende vendinger. I dette kapitlet vil jeg diskutere flere av de ulike perspektiver som historikere har gitt i denne perioden. Jeg vil også drøfte hvordan nye oppfatninger av denne perioden har endret den rådende diskursen. Disse oppfatningene ligger til grunn for analysen i empirikapitlene.

2.2 Ukraina under den russiske revolusjon

Revolusjonen i mars 1917 hadde hatt den utilsiktede effekten å bli startskuddet for ukrainernes egen ‘revolusjon’, da den midlertidige mangelen på øvrig autoritet i Kiev ga muligheten for etablering av ukrainske politiske institusjoner og administrasjoner.³⁸ Ut av dette ble det iverksatt et arbeid for å opprette en hovedsakelig ukrainsk politisk organisering, gjennom sovjeter, forbund og råd. Viktigst blant disse var *Tsentralna Rada*, rådet som skulle fungere som det øverste politiske organet for det nasjonale organiseringsarbeidet.³⁹ Mykhailo Hrushevsky hadde lenge vært en ledende figur for den ukrainske nasjonalistbevegelsen, hovedsakelig gjennom sitt banebrytende arbeid som historiker.⁴⁰ Han ble på bakgrunn av dette engasjementet ansett som en utmerket mann for å lede rådet.⁴¹ Opprettelsen av *Tsentralna Rada* skulle raskt følges av en nasjonal oppblomstring i Kiev i april 1917, hvor hovedstaden skulle bli et kulturelt sentrum for den ukrainske identiteten. Dette ga seg utslag blant annet i at ukrainske aviser og boktrykkerier som var blitt stengt under tsardømmet, ble startet opp igjen.⁴²

---

³⁸ Magocsi, *A History of Ukraine*, 501.

³⁹ *Tsentralna Rada*: Direkte oversatt blir betydningen: ‘Sentralrådet’.

⁴⁰ *Mykhailo Hrushevsky*: Ukrainsk politiker, forfatter, poet, og historiker. Var svært betydningsfull for den nasjonale ukrainske oppvåkningen utover 1800-tallet, gjennom akademiske publikasjoner som brakte større bevissthet til ukrainsk historie. Levde fra 1866 til 1934.

⁴¹ Serhii Plokyh, *The Gates of Europe: A History of Ukraine* (London: Penguin Books, 2016), 205.

⁴² Wolodymyr Stojko, ‘Ukrainian National Aspirations and the Russian Provisional Government,’ i *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, red. Taras Hunczak (Cambridge: Harvard University Press, 1977), 6.

En betydelig mengde faglitteratur er blitt skrevet om dette første året i det som skulle bli kjent som 'den ukrainske revolusjon'. Dette året fant det sted en rekke prosesser som berørte det ukrainske folk. Et aspekt som kontinuerlig har blitt debattert av historikere gjelder hvorvidt det ukrainske folket genuint ønsket løsrivelse fra Russland, eller om dette målet kun tilhørte en nasjonalistisk minoritet. I en studie av den ukrainske revolusjonen fra 1917 til 1920 peker Robert Magocsi på flere grunner som de fleste vestlige og post-sovjetiske historikere trekker frem som viktige årsaker til at revolusjonen ikke førte til uavhengighet.⁴³ Blant annet trekker han frem manglende politisk erfaring, interne stridigheter mellom ukrainerne selv, og kontinuerlige sammenstøt med bolsjevikene og den hvite arme. Den viktigste grunnen derimot, blir sagt å være ukrainernes nasjonale bevissthet, som aldri var sterkt nok til stede hos folket til at de hadde den kampvilje som var nødvendig for å vinne uavhengigheten.⁴⁴

Det ukrainske folkets kompliserte forhold til nasjonalitetssaken har vært en omtalt del av den ukrainske revolusjonen. Vladyslav Verstiuk formulerte i 1999 to viktige poeng som preget ukrainernes holdning til ideen om en egen stat i 1917. Først og fremst så de ukrainske bøndene på nasjonalitetsbevegelsen hovedsakelig som en mulig løsning på det viktige spørsmålet om redistribusjonen av jord fra godseierne.⁴⁵ Et stort ønske hos bøndene var å få kontroll over større areal, som var skjevfordelt til fordel for de mer velstående godseierne. Dette var et viktig løfte som *Tsentralna Rada* hadde gitt bøndene i håp om deres støtte.⁴⁶ Bøndene, som i stor grad var analfabeter, la ikke mye vekt på den symbolske eller politiske betydningen av nasjonalitetsspørsmålet. Dette var derimot en vei til å få gjennom en reform som ville forbedre den urettferdige problematikken rundt jord-eierskapet.⁴⁷

Det andre sentrale punktet Verstiuk nevner gjaldt Ukrainas elite, som i 1917 besto i stor grad av medlemmer som hadde sin familiære forbindelse til bøndene og folket på landsbygda. Engasjementet ovenfor nasjonalitetsspørsmål var betraktelig farget av den sosialistiske ideologien. Dette gjorde at ønsket om en egen stat var mer betinget av forbedrede sosiale rettigheter for folket enn av den større ideen om å utgjøre en egen uavhengig nasjon.⁴⁸ Ut fra

---

⁴³ Magocsi, *A History of Ukraine*, 555.

⁴⁴ Ibid: 555.

⁴⁵ Vladyslav Verstiuk, 'Conceptual Issues in Studying the History of the Ukrainian Revolution,' *Journal of Ukrainian Studies* 24, 1 (1999): 12.

<https://cius-archives.ca/items/show/1062>

⁴⁶ Plokhyy, *Gates of Europe*, 206.

⁴⁷ Verstiuk, 'Conceptual Issues,' 12.

⁴⁸ Ibid: 12.

dette kommenterer Verstiuk at premisset for den nasjonale sak i 1917 hadde sin forankring og forståelse hos folket i en sosio-politisk kontekst, mer innrettet mot økonomiske mål enn mot et suverent Ukraina. ‘Only during the course of the revolution did the Ukrainian elite come to understand that it was necessary to modernize the national idea[...]’ poengterer Verstiuk.⁴⁹ Ut fra hans tanker var dette en del av en nødvendig modningsprosess for ukrainerne. Betydningen av å være fri fra Russland ble først klart definert og endret fra et sosialt til et nasjonalt prosjekt gjennom revolusjonen. På denne måten fungerte revolusjonen som en katalysator for ukrainerne, som gagnet et tydeligere grep om dette nasjonale ønsket gjennom konfliktene.

Den ukrainske revolusjonens begynnelse skulle på flere måter iverksette en rekke varige endringer for folkets mentalitet. Magocsi kommenterer at flere historikere betrakter den ukrainske revolusjonen som en fiasko, da det endelige utfallet i 1920 ble at landets uavhengighet ikke ble en realitet. Hvis man derimot ser på revolusjonens utgangspunkt i 1917, hvor uavhengighetstanken var på et rudimentært stadium, kan man hevde at revolusjonen var en suksess, basert på folkets nasjonale framvekst.

‘Then suddenly, after 1917, energy and sacrifice on behalf of the national cause burst forth, in the political, social, cultural, and military spheres. And even if these efforts did not bring about the hoped-for independence, the revolutionary experience itself instilled in ethnic Ukrainians a firm sense of national purpose.’⁵⁰

I likhet med Verstiuk ser Magocsi verdi i å kunne rette et lys på den skarpe kontrasten som definerer det ukrainske folk før og etter revolusjonen. I denne transformasjonen som kommenteres blir det igjen understreket nøyaktig hvor lite utformet ideen om en suveren stat var hos folket i 1917. Steven L. Guthier deler mye av den samme oppfatning, med enkelte nyanser rundt folkets politiske posisjon. Guthier er enig i tanken om at bøndene samlet seg rundt nasjonalsaken på bakgrunn av mulighetene dette presenterte med tanke på redistribueringen av jord. Guthier trekker også inn det faktum at både borgerklassen og arbeiderklassen var sosiale offer for russifisering av den russiske delen av befolkningen i

---

⁴⁹ Verstiuk, ‘Conceptual Issues,’ 12.

⁵⁰ Magocsi, *A History of Ukraine*, 555.

Ukraina.⁵¹ Dette medførte at en eventuell oppslutning fra disse klassene ikke fikk komme til uttrykk.⁵² Hva angikk bøndernes oppslutning presiserer Guthier at denne gruppen med mennesker potensielt kunne ha ført nasjonalsaken frem hadde det ikke vært for flere avgjørende faktorer. Bøndene var betydelige i antall, men vanskelige å mobilisere til strid da de bodde spredt utover det ukrainske landet, noe som gjorde all form for organisering problematisk. Kombinert med en generell mangel på våpen og viktige ressurser klarte ikke nasjonalbevegelsen å utgjøre en sterk nok trussel opp imot opposisjonen. Slik Guthier ser det var forutsetningene til stede for en vellykket revolusjon hos ukrainerne, men at logistiske og materielle mangler svekket denne muligheten.⁵³

Den provisoriske regjeringen i Petrograd stilte seg motvillig til kravene fremlagt av *Tsentralna Rada* om territoriell autonomi i en offisiell uttalelse den 1. juni 1917. De mente rådet ikke representerte det samlede ukrainske folk, og at det krevdes mer tid for å utarbeide tydelige geografiske grenser til hva som definerte Ukraina.⁵⁴ *Tsentralna Rada* responderte kort tid etter med å ytterligere befeste sin politiske posisjon ved å innføre en jordreform som omfordelte områder tilhørende godseiere og institusjoner til bøndene. Denne erklæringen ble gjort gjennom en 'universal', som var et offentlig skriv adressert til ukrainerne i et ønske på å øke folkets generelle makt og levekår.⁵⁵ Universal var et begrep som var blitt hentet opp fra den historiske kosakktradisjonen, og skulle i praksis fungere som en politisk proklamasjon fra *Tsentralna Rada* til det ukrainske folk.⁵⁶ Gradvise men betydelige steg førte ukrainerne desto nærmere håpet om å realisere Ukraina som selvstyrt stat, et ønske som ville møte flerfoldige utfordringer i tiden som kom.

I månedene som ledet opp mot revolusjonen i november hadde Vladimir Lenin opprinnelig utvist en tilbøyelig, nøktern holdning ovenfor Ukrainas selvstendighetskamp. Bolsjevik-lederen hadde anerkjent folkets rett til selvstyre, samtidig som han benyttet muligheten til å kritisere den provisoriske regjeringen for å ikke imøtekomme ukrainerne. Dette skulle blant

---

⁵¹ *Russifisering*: Betegner en form for kulturell assimilering gjort for å fremme den russiske kulturen. Ofte kan dette omhandle et slavisk folks kultur, politikk eller språk, som har måttet bli oppgitt for å bli formet etter den russiske majoriteten.

⁵² Steven R. Gulthier, 'The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917,' *Slavic Review* 38, 1 (1979): 45. <https://doi.org/10.2307/2497225>

⁵³ Ibid: 47.

⁵⁴ Georgiy Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' i *The Emergence of Ukraine: Self-Determination, Occupation and War in Ukraine, 1917-1922*, red. Wolfram Dornik (Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2015), 81.

⁵⁵ Applebaum, *Rød sult*, 47.

⁵⁶ Magocsi, *A History of Ukraine*, 505.

annet resultere i et samarbeid mellom *Tsentralna Rada* og bolsjevikene for å fjerne representanter og støttespillere av Kerenskij's regjering i Kiev etter revolusjonen.⁵⁷ Den vennlige tonen mellom disse skulle likevel være kortvarig, da *Tsentralna Rada* allerede dagen etter kuppet i Petrograd den 8. november gjorde det klart at de fordømte kuppet som var blitt gjennomført og at de ville stille militær motstand om bolsjevikene gjorde lignende bestrebelse ovenfor Ukraina.⁵⁸

Den tydelige linjen som *Tsentralna Rada* nå hadde tegnet gjorde at Lenin raskt trakk tilbake sine støttende ytringer rundt Ukraina, for å innta en mer aggressiv front mot landet.⁵⁹ I kaoset som etterfulgte revolusjonen i november var det viktig for den nasjonalistiske bevegelsen å fortsette den politiske konsolideringen av Ukraina, og de innførte flere reformer gjennom den tredje universalen 20. november 1917.⁶⁰ Innholdet i universalen legitimerte *Tsentralna Rada* sitt styre, i et grep på å sikre mot bolsjevikenes innflytelse. Med universalen fulgte også erklæringen av at Ukraina skulle nå bli kalt 'Den ukrainske folkerepublikk'.⁶¹ Dette skulle være en selvstyrt nasjon først og fremst, og ikke uavhengig av Russland. Universalen presiserte at republikken skulle forbli en del av den samlede russiske republikken.⁶² Erklæringen av republikken var i direkte respons til kuppet i Petrograd, en mulighet for å ytterligere befeste statens integritet, samtidig som koblingen til Russland fortsatt skulle anerkjennes.⁶³

I møte med *Tsentralna Rada* sine handlinger ble det 4. desember utstedt et manifest signert av Lenin og Trotskij, hvor *UFR* ble anerkjent, samtidig som det ukrainske rådet ble kritisert og fordømt.⁶⁴ *Tsentralna Rada* kunne ikke anerkjennes, da rådet ifølge manifestet ikke var representative for arbeiderne og de større folkemassene i den ukrainske republikken, grunnet en politisk føring som ble regnet kontrarevolusjonær og lite adekvat for bolsjevikenes idealer. Derimot krevde Lenin primært en stopp på desarmeringen av de bolsjevikiske troppene som befant seg i Ukraina, samt at ukrainerne ble med i motstanden mot de som opponerte mot et

---

⁵⁷ Serhii Plokyh, *Lost Kingdom: A History of Russian Nationalism from Ivan the Great to Vladimir Putin* (London: Penguin Books, 2018), 196.

⁵⁸ Magocsi, *A History of Ukraine*, 509.

⁵⁹ Mace, *Communism and the Dilemmas of National Liberation*, 26.

⁶⁰ Magocsi, *A History of Ukraine*, 509-510.

⁶¹ *Den Ukrainske folkerepublikken*: Vil herfra bli skrevet med forkortelsen *UFR*.

⁶² Magocsi, *A History of Ukraine*, 510.

⁶³ Plokyh, *The Gates of Europe*, 207.

⁶⁴ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 91.

ukrainsk-bolsjevikisk regime.⁶⁵ *Tsentralna Rada* ble gitt 48 timer til å svare på kravene, hvorpå bolsjevikene ville respondere med krig dersom ikke betingelsene ble møtt.

Flere historikere har forsøkt å forklare hva nøyaktig som lå bak Lenins skarpe vending i saken mot Ukraina. Var hans opprinnelige støtte til ukrainerne hovedsakelig et spill for midlertidig bistand eller var det en større ideologisk tanke bak hans handling? John S. Reshetar Jr. har påpekt at Lenin antagelig ville motsatt seg Ukrainas ønske om selvstyre uansett hvilke vilkår *Tsentralna Rada* hadde gått med på da han var overbevist om at folket var ute av stand til å styre selv.⁶⁶ Lenin hadde forsikret om at maktskiftet i Petrograd ville føre med seg en ny æra, hvor det imperialistiske styresettet skulle vike. Reshetar kommenterer at på tross av dette løftet hadde Lenin videreført den veldig imperialistiske forståelsen av at enkelte grupper manglet forståelse, evne eller ressurser til å overvære sin egen stat. 'Thus Lenin also apparently suffered from the presumptuousness of those Russians who believed that such allegedly independent peoples can only gain deliverance through union with Russia.'⁶⁷ I denne forståelsen var en motoffensiv fra bolsjevikene uunngåelig da Lenins simple bilde av Ukraina ville gjort at en intervensjon ville bli ansett som nødvendig for å hjelpe folket fra sin egen administrative utilstrekkelighet.

Den ukrainske regjeringen avviste ultimatumet fra Lenin og Trotskij. Avgjørelsen medførte at bolsjevikene kort tid etter begynte arbeidet med å sette opp en egen politisk administrasjon i Ukraina. Dette ble gjort med å sende delegater til den nest største byen i Ukraina, Kharkiv, som allerede var under bolsjevikisk kontroll, for deretter å opprette 'Den ukrainske sovjetrepublikken' som skulle med tiden fungere som den gjeldende regjeringen. Som et ledd i denne utviklingen ble det den 17. desember erklært krig mot *Tsentralna Rada*, under den offisielle forklaring at den ble ansett som kontrarevolusjonær av bolsjevikene.⁶⁸ Krigserklæringen ville resultere i handling først året etter, men da med et noe annet utfall enn hva bolsjevikene kan ha forutsett, med sentralmaktens inntreden i konflikten.

---

⁶⁵ Plokhly, *Lost Kingdom*, 196-197.

⁶⁶ John S. Reshetar Jr, 'Ukrainian and Russian Perceptions of the Ukrainian Revolution,' i *Ukraine and Russia in their historical encounter*, red. Peter J. Potichnyj et.al (Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1992), 157.

⁶⁷ Ibid: 157

⁶⁸ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 92.

2.3 Ukraina og avtalen med sentralmaktene

I begynnelsen av januar 1918 befant den ukrainske folkerepublikken *UFR* og *Tsentralna Rada* seg i en ytterlig presset situasjon. Sovjetiske tropper hadde måneden før sendt militære tropper inn i landet, og på kort tid hadde de okkupert flere sentrale byer som Poltava og Kharkiv.⁶⁹ I tillegg til dette opplevde *Tsentralna Rada* lav oppslutning, grunnet hovedsakelig en lite fungerende regjering, manglende politisk handlekraft, samt en svak hær.⁷⁰ Disse momentene medførte at *Tsentralna Rada* hadde manglende tillit hos befolkningen. Mens bolsjevikene fortsatte sitt militære inntog mot Kiev responderte *Tsentralna Rada* med å erklære en fjerde og siste universal den 25. januar, hvor hovedinnholdet omhandlet å fremholde *UFR* sin fulle uavhengighet.⁷¹ Dette endelige steget mot uavhengighet, et tydelig brudd med Russland, var nå blitt offentlig proklamert. 'The genie of independence was now out of the imperial bottle.'⁷² Ønsket om å opprettholde republikkens selvstendighet skulle i tiden fremover nødvendiggjøre behovet for et politisk samband, denne gang med sentralmaktene. Ironisk nok ville også denne alliansen resultere i en kontinuerlig undergraving av republikkens status som uavhengig.

Et mulig forbund med sentralmaktene ble initiert av *Tsentralna Rada* i desember 1917, da bolsjevikene begynte sine fredsforhandlinger med alliansen i Brest-Litovsk i Belarus.⁷³ Fra dette utgangspunktet sendte *Tsentralna Rada* sine delegater for å føre egne forhandlinger om samarbeid med sentralmaktene på bakgrunn av en ønsket militær assistanse mot bolsjevikene. Sentralmaktene på sin side så med velvilje på en potensiell tilknytning med *UFR* da dette kunne sikre de tilgang til gunstige ressurser som ukrainerne var i besittelse av.⁷⁴ Resultatet av de sammenfallende interessene ble en fredsavtale signert mellom partene 9. februar, dagen etter at *Tsentralna Rada* sine medlemmer flyktet fra Kiev, da sovjetiske styrker til sist okkuperte byen.⁷⁵ Denne seieren skulle derimot være kortvarig, fordi østeriske, tyske og ukrainske tropper fra 18. februar iverksatte militære tiltak mot bolsjevikene, som raskt ble

---

⁶⁹ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 93.

⁷⁰ Plokhy, *The Gates of Europe*, 208.

⁷¹ Magocsi, *A History of Ukraine*, 512.

⁷² Plokhy, *The Gates of Europe*, 209.

⁷³ Ihor Kamenetsky, 'Hrushevskyi and the Central Rada: Internal Politics and Foreign Interventions,' i *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, red. Taras Hunczak (Cambridge: Harvard University Press, 1977), 44.

⁷⁴ Magocsi, *A History of Ukraine*, 512.

⁷⁵ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 95.

drevet ut av Kiev, og deretter ut av Ukraina innen utgangen av april.⁷⁶ UFR hadde gjennom diplomatisk og politisk forbindelse med sentralmaktene frigjort Ukraina fra russisk innflytelse. Det større spørsmålet for veien videre måtte være for hvilken pris.

Omstendighetene og den større betydningen av avtalen er grundig gjennomgått og diskutert. Den ukrainsk-kanadiske professoren Oleh Fedyshyn utga i 1971 boken *Germany's drive to the east and the ukrainian revolution, 1917-1918* som var et utfyllende bidrag til den da eksisterende faglitteraturen om temaet. I boken kommenterer Fedyshyn hvordan flere sovjetiske og vestlige historikere hadde påstått at avtalen ikke bragte noen positive følger for statens nasjonale sak, og at den til og med var et svik fra ukrainernes side.⁷⁷ Fedyshyn argumenterer derimot for at avtalen var et taktisk valg gjort av *Tsentralna Rada*, som gjorde det beste ut av sin vanskelige posisjon. Fedyshyn påpeker også de betydelige ringvirkningene denne avtalen hadde, fordi den resulterte i at bolsjevikene mistet Ukrainas viktige ressurser til fordel for sentralmaktene.⁷⁸ Dette satte igjen et press på bolsjevikene som fryktet tyskernes fremrykk østover – en sterkt medvirkende faktor for den påfølgende avtalen som russerne gjorde med sentralmaktene i mars. På bakgrunn av dette mener Fedyshyn det er godt grunnlag for å hevde at ukrainernes avtale kunne betraktes som en legitim seier for selvstendighetskampen.⁷⁹ Russerne hadde med denne utviklingen fått se seriositeten i ukrainernes krav og den lengden de var villige til å gå til for sin sak.

Fedyshyn viser gjennom rapporter og dokumenter at avtalen mellom sentralmaktene og *Tsentralna Rada* ikke var planlagt over lengre tid. Avtalen hadde derimot blitt gradvis utformet og vurdert som en logisk løsning for sentralmaktene til å utvide sin innflytelse østover samtidig som bolsjevikenes muligheter ble ytterligere begrenset. Dette resonnementet var slik et motsvar til den da mye omdiskuterte teorien som Fritz Fischer hadde fremmet i sin bok *Germany's Aims in the First World War*. I boken hevder Fischer at den tyske utenrikspolitikken var preget av en gjennomgående, systematisk ekspansjonsme fra 1914 til 1918.⁸⁰ Implikasjonene fra dette synet var blant annet at tyskerne sto ansvarlige også for

---

⁷⁶ Taras Hunzack, 'The Ukraine under Hetman Pavlo Skoropadskyi,' i *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, red. Taras Hunzack (Cambridge: Harvard University Press, 1977), 61.

⁷⁷ Oleh S. Fedyshyn, *Germany's drive to the east and the ukrainian revolution, 1917-1918* (New Brunswick: Rutgers University Press, 1971), 81.

⁷⁸ Ibid: 82.

⁷⁹ Ibid: 82.

⁸⁰ Fritz Fischer, *Germany's Aims in the First World War*, overs. C.A Macartney (Manhattan: W.W Norton & company, 1967), 607-608.

utbruddet til første verdenskrig. Fedyshyn avkrefter det evig ekspansjonistiske synet i tilfellet Ukraina, hvor hans gransking viser at tyskerne noe nølende gikk inn for et samarbeid med en uklar idé om hvordan deres tilstedeværelse i landet ville bli.⁸¹ Det var dermed ingen sterk indikasjon på at tyskerne hadde gjort seg klare tanker om et styresett i Ukraina, men at denne avgjørelsen ble et naturlig steg å ta ut fra et strategisk og diplomatisk perspektiv.

Etter at avtalen med sentralmaktene og bolsjevikenes utdrivelse var et faktum ble så oppmerksomheten rettet mot det nøyaktige utbyttet sentralmaktene skulle få ut av alliansen. Prioriteten blant ressurser var korn, noe ukrainerne hadde lovet å fremskaffe i betydelige mengder, nærmere bestemt en million tonn.⁸² Det overhengende problemet med denne forpliktelsen lå i *Tsentralna Rada* sine logistiske og administrative mangler. Etter at regjeringen kunne returnere til Kiev i mars 1918 behøvdes mye tid på å reetablere den politiske og administrative strukturen etter bolsjevikene, samtidig som obligasjonene til sentralmaktene skulle imøtekommes. En av de mange utfordringene her omhandlet innsamlingen og transporterings av korn. Det manglet effektiv organisering på denne front i landsbyene, hvor også anarkiske, opponerende tendenser var dominerende hos bøndene.⁸³ Misnøye med tempoet i korninnhøstingen kombinert med en fraværende tillit til ukrainernes politiske system ble bakgrunnen for at de tyske militærmyndighetene i slutten av april avsatte *Tsentralna Rada* til fordel for sitt eget politiske regime, hetmanatet.⁸⁴

Den polske historikeren Włodzimierz Mędrzecki skrev i 1999 om perioden mellom avtalen i februar og opprettelsen av hetmanatet i april, hvor flere av Fedyshyns punkt ble trukket frem. I artikkelen *Germany and Ukraine between the Start of the Brest-Litovsk Peace Talks and Hetman Skoropadskyi's coup* komplementerer Mędrzecki Fedyshyns syn om at tyskerne i stor grad ble overrasket over muligheten avtalen med UFR representerte, og at dette var et taktisk trekk de ikke hadde tenkt grundig gjennom.⁸⁵ Mędrzecki ønsker så med sin artikkel å videre forme et narrativ basert på eksisterende rapporter og dokumenter fra tyskerne og ukrainerne for å få dannet et inntrykk av hva som preget perioden før tyskernes maktovertagelse i april. Forskningsmaterialet gjør det tydelig for Mędrzecki at tyskerne raskt meldte om en økende

---

⁸¹ Fedyshyn, *Germany's drive to the east*, 85.

⁸² Plokhy, *The Gates of Europe*, 210.

⁸³ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 96.

⁸⁴ Magocsi, *A History of Ukraine*, 518-519.

⁸⁵ Włodzimierz Mędrzecki, 'Germany and Ukraine between the Start of the Brest-Litovsk Peace Talks and Hetman Skoropadskyi's coup,' *Harvard Ukrainian Studies* 23, 1-2 (1999): 48.
<https://www.jstor.org/stable/41036768>

bekymring for den effekt de tidligere konfliktene og revolusjonen hadde hatt på landets infrastruktur. Tyskerne rapporterte også tidlig om deres tvil på at *Tsentralna Rada* var en regjering som var i stand til å få kontroll på den økonomiske og sosiale forfatningen landet var i.⁸⁶ Dette ble også forverret ytterligere av bøndenes voksende uvillighet til å arbeide med tyskerne, noe som gjorde den allerede mangelfulle distribusjonen av korn langt mer ulidelig for sentralmaktene. Mędrzecki understreker her at det var tyskernes intensjon å overholde en nøytral rolle i Ukraina, men at de så det nødvendig å gripe inn administrativt da *UFRs* politiske makt var uegnet til å kontrollere forholdene, hva gjaldt distribusjonen av korn og det økende bondeopprøret.⁸⁷ Ut fra dette konkluderer Mędrzecki med at det var tyskernes klare ønske å respektere avtalen i Brest-Litovsk, men at forholdene nødvendiggjorde en administrativ omveltning til et system mer likt det pre-revolusjonære Ukraina.⁸⁸ Dette var dermed ikke del av en kamuflert okkupasjon, men snarere en handling tyskerne ble presset til om freden formulert i Brest-Litovsk avtalen skulle kunne bli en realitet.

Som statsleder for det nye politiske systemet ble den ukrainske aristokraten og offiseren Pavlo Skoropadskij utvalgt til 'Hetman', som var en historisk embetstittel som tidligere ble brukt hos kosakkene. Hetmanen var kjent som kosakkenes militære leder, en mektig posisjon.⁸⁹ Skoropadskij var selv etterkommer av en hetman som regjerte på 1700-tallet, en tittel han fant det ønskelig å videreføre. Med sin dannede karakter og aristokratiske bakgrunn var Skoropadskij en passende lederskikkelse for det nye hetmanatet.⁹⁰ Prominente historikere som Taras Hunczak og Serhii Plokhy har kommentert at selv om sentralmaktens inngripen i Ukraina ofte karikeres som en periode med nasjonal regresjon så stemmer ikke dette overens med hva Skoropadskij presterte som statsutvikler i denne perioden. En av hetmanens viktigste bragder i sin regjeringstid gjelder hans omfattende arbeid for å styrke den ukrainske hæren, samt å etablere nye administrative instanser og institusjoner.⁹¹ Innen utdanning var Skoropadskij elementær i å opprette ukrainske universiteter, bibliotek, arkiv, i tillegg til den offisielle implementeringen av det ukrainske språk inn i skolesystemet.⁹² Dette skulle være

---

⁸⁶ Mędrzecki, 'Germany and Ukraine between the Start of the Brest-Litovsk Peace Talks,' 52.

⁸⁷ Ibid: 60.

⁸⁸ Ibid: 63.

⁸⁹ Mace, *Communism and the Dilemmas of National Liberation*, 30.

⁹⁰ Antony Beevor, *Russland: Revolusjon og borgerkrig 1917-1921*, overs. Eivind Lilleskjæret (Oslo: Cappelen Damm, 2022), 213.

⁹¹ Hunczak, 'The Ukraine under Hetman Pavlo Skoropadskiy,' 74.

⁹² Plokhy, *The Gates of Europe*, 211.

verdifulle bidrag inn i den ukrainske nasjonsbyggingen, utviklinger som med rette kan attribueres til hetmanens politiske føring.

I det hele tatt er det flere aspekter ved Skoropadskyjs styre som har blitt satt under nytt lys de siste årene. Militærhistoriker Mark Von Hagen skrev i 2004 et opplysende essay rundt statslederen. Von Hagen belyser i teksten hvordan mye av historiografien rundt hetmanatet fikk nye momenter å bygge på ved utgivelsen av Skoropadskyjs etterspurte memoarer i 1995.⁹³ Memoarene var med på å nyansere tankesettet til hetmanens i hans kortvarige styreperiode, og hvordan han genuint reflekterte rundt de ulike momentene som karakteriserte denne æraen. Von Hagen observerer i memoarene en statsleder som er ensrettet mot å fremme den ukrainske sak – en leder som så bolsjevikene som den største trusselen mot ukrainsk selvstendighet og som forsto samarbeidet med tyskerne som et nødvendig onde for å sikre nettopp dette. Skoropadskyj hadde helst sett en avtale bli gjort med *Tsentralna Rada* og Ententemaktene, da han antok at det var de allierte som til sist ville beseire Sentralmaktene. Hans ambivalens mot tyskerne ble videre understreket av indignasjonen over å ikke få organisere sin egen hær, som Skoropadskyj mente var et bortkastet tap av hans militære egenskaper.⁹⁴ Likevel viste lederen seg stolt over den institusjonelle utviklingen som var skjedd under hans styre, med opprettelsen av flere universitet, videregående skoler, teater og museer.⁹⁵

Samlet sett kommenterer Von Hagen at memoarene ga interessant og opplysende innsikt inn i Skoropadskyjs mentalitet og hans hjelpeløshet i statsbyggingen. Skoropadskyj ble i denne kontekst en mann som med stor iver hadde hatt som intensjon å opparbeide en sterk ukrainsk stat, men som ble forhindret av tyskernes innvendinger og administrative restriksjoner.⁹⁶ Dette forsterker det historiografiske aspektet ved hetmanatets leder, at hans idealistiske ønsker for landet var nært knyttet til folkets vilje, men at faktorer utenfor hans makt dempet hans muligheter for å kunne imøtekomme dette.

---

⁹³ “I Love Russia, and/but I Want Ukraine,” or How a Russian General Became Hetman of the Ukrainian State, 1917-1918, *Journal of Ukrainian Studies* 29 1-2 (2004): 115.

<https://cius-archives.ca/items/show/1237>

⁹⁴ Ibid: 137-140.

⁹⁵ Ibid: 145.

⁹⁶ Ibid: 147-148.

Som politisk autoritet skulle hetmanatet raskt måtte håndtere en rekke utfordringer hos den ukrainske befolkning, som videre skulle være utløsende faktorer for styrets fremtid. Regimet manglet den politiske styrken til å slå ned på de opposisjonelle gruppene som dannet seg fra mai 1918. Dette problemet skulle ytterligere forsterkes av et massivt bondeopprør, utløst av bøndenes protest mot hetmanatets politiske jordreformer, som hadde fratatt dem viktige landområder.⁹⁷ Flere av arealene skulle gis tilbake til godseierne, som hadde mistet disse under *Tsentralna Rada* sin administrative føring, som hadde rettet seg politisk mot en sosialistisk redistribusjon av de private eiendommene. Med hetmanens innsettelse ble disse områdene tilbakeført til den pre-revolusjonistiske statusen, et grep som hadde begeistret medlemmene i den ukrainske overklassen, som av denne grunn prefererte hetmanatets ledelse.⁹⁸

Mot slutten av året var det flere faktorer som spilte inn mot hetmanatets endelige fall, men mer enn noe annet var det verdenskrigens slutt november 1918 som skulle bli dets bane. Sentralmaktens tap i verdenskrigen skapte et behov hos Skoropadskyj for å måtte finne støtte hos Ententemaktene om styret skulle kunne fortsette, men hans diplomatiske forsøk ble møtt med stillhet. Dette gjorde at Skoropadskyj hadde svært få midler i besittelse for å stoppe den ukrainske opposisjonen, når de tyske troppene etter hvert trakk seg ut av området.⁹⁹ Samtidig med dette økte motstanden hos de ukrainske nasjonalistene som nå hadde formet den politiske enheten *Dyrektorija*, som skulle fungere som et revolusjonært råd for det ukrainske opprøret mot hetmanatet.¹⁰⁰ *Dyrektorija* skulle ha en lignende funksjon som *Tsentralna Rada*, det ukrainske rådet som hadde blitt oppløst av tyskerne i april 1918.¹⁰¹ 14. november 1918 begynte *Dyrektorija* sitt inntog mot Kiev, med en hær bestående av tidligere krigsfanger fra østfronten samt flere kampvillige bønder. Etter en tre-ukers lengre kamp mot de gjenværende tyske troppene og russiske frivillige ble Kiev gjenvunnet 19. desember da de tyske troppene til sist valgte å forlate byen.¹⁰² Skoropadskyj selv innså nederlaget og erklærte sin abdikasjon fra ledertittelen før han i forkledning rømte Kiev noen dager senere med sin kone.¹⁰³ Ukraina var nå igjen tilbake under kontroll av ukrainerne selv. Denne situasjonen skulle derimot ikke

---

⁹⁷ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 101-102.

⁹⁸ Magocsi, *A History of Ukraine*, 519.

⁹⁹ Kasianov, 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance,' 105.

¹⁰⁰ *Dyrektorija*: Direkte oversatt blir betydningen: 'Direktoratet'.

¹⁰¹ Hunzcek, 'The Ukraine under Hetman Pavlo Skoropadskyi,' 80.

¹⁰² Macogsi, *A History of Ukraine*, 523.

¹⁰³ Hunzcek, 'The Ukraine under Hetman Pavlo Skoropadskyi,' 81.

vare lenge, da bolsjevikene allerede måneden etter returnerte til Kiev, med gjenerobring på agendaen.

2.4 Ukraina under den polske allianse

Ved slutten av 1918 hadde *Dyrektorija* gjenopprettet *UFR*, og Kiev var igjen for en stakkert stund under deres kontroll. I tillegg til dette hadde også *UFR* forent sine styrker med den Vest-ukrainske folkerepublikken, som var en nyopprettet stat som la krav på Galicja, Bukovina og Transkarpatia.¹⁰⁴ Dette ville styrke begge parter for de nært forestående utfordringene som ville følge året etter. 1919 skulle vise seg å bli et usedvanlig komplekst år for Ukrainas befolkning – et år historiker Orest Subtelny treffende har sammenfattet:

‘In 1919 total chaos engulfed Ukraine. Indeed, in the modern history of Europe no country experienced such complete anarchy, bitter civil strife, and total collapse of authority as did Ukraine at this time. Six different armies - those of the Ukrainians, the Bolsheviks, the Whites, the Entente, the Poles, and the anarchists - operated on its territory. Kiev changed hands five times in less than a year.’¹⁰⁵

Året skulle begynne med en sterk motoffensiv fra bolsjevikene som raskt drev *Dyrektorijas* ledere ut av Kiev tidlig i februar. Etter dette fulgte en lengre periode hvor *Dyrektorija* forsøkte å finne diplomatisk og militær støtte for den ukrainske saken. En ønsket forbindelse ble søkt med Ententemaktene, som man antok ville kunne finne *Dyrektorijas* demokratiske verdier sammenfalle med deres egne. ‘The Directory, however, felt that the Allies would be on its side, since the ideals of nationalism, liberalism, socialism, the concept of the rights of man, and the justification of revolution had all come from the West.’¹⁰⁶ På tross av pågående forhandlinger ble ikke *Dyrektorijas* appell møtt av Ententemaktens franske representanter, og hjelp derfra ble usannsynlig.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ Plokhy, *The Gates of Europe*, 212.

¹⁰⁵ Obrest Subtelny, *Ukraine: A history* (Toronto: University of Toronto Press, 2009), 359.

¹⁰⁶ Martha Bohachevsky-Chomiak, ‘The Directory of the Ukrainian National Republic,’ i *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, red. Taras Hunczak (Cambridge: Harvard University Press, 1977), 94-95.

¹⁰⁷ Ibid: 95.

Innen november 1919 hadde *Dyrektorija* flyttet hovedkvarter fra flere ulike steder vest for Dnipro, ofte truet av pågående fiender.¹⁰⁸ Månedene frem til dette punkt hadde vært karakterisert av utmattende krigføring om kontrollen rundt Kiev, som i stor grad hadde forblitt under bolsjevikenes besittelse. *Dyrektorijas* militære allianse, bestående av den vest-ukrainske galiciske hær på 50 000 mann og UFRs egen hær på 35 000 mann hadde kollapset på grunn av politisk uenighet og manglende organisering.¹⁰⁹ Diplomatiske forhandlinger var sårt trengt for å oppnå noe som kunne ligne en seier i Ukraina. Ut fra den meget sårbare situasjonen *Dyrektorija* befant seg i ble det i november fattet en beslutning om å gjøre felles sak med polakkene. Dette ble sett på som et svik av den vest-ukrainske republikk som hadde kjempet en hard krig mot polske tropper i Galicja. Ut fra dette ble de galiciske troppene raskt fjernet fra *Dyrektorijas* rekker.¹¹⁰ Den kontroversielle avgjørelsen om å inngå allianse med polakkene ble tatt av *Dyrektorijas* øverste leder Simon Petljura.

Simon Petljura, født 1879 i Poltava, hadde hatt en innholdsrik karriere før han ble *Dyrektorijas* leder i mai 1919. Etter en kortvarig periode som teologistudent hadde Petljura raskt funnet sin plass i politikken i det tidlige 1900-tallet. Dette hadde ført til redaksjonelt arbeid for en rekke aviser, før han i 1917 ble forsvarsminister for UFR.¹¹¹ Petljura hadde i tiden etter revolusjonen vist seg som en passende leder for *Dyrektorija* grunnet sin veltalenhet, betydelige arbeidskapasitet samt en egen evne til å få samlet folket rundt den ukrainske saken.¹¹² Matthew Pauly har undersøkt den komplekse historiografien som har preget og som preger Petljuras karakter. Pauly kommenterer hvordan det siden 2005 har pågått en gradvis rehabilitering av Petljura – hvor intensjonen har vært å fremheve hans viktige rolle i uavhengighetskampen.¹¹³ Rehabiliteringen ville være en etterlengtet motsats til det sovjetiske narrativ som hadde angivelig forsømt de gode sidene ved hans lederskap.

Petljura var ikke uten grunn en skikkelse hvis omdømme kunne være krevende å snu til det positive. Pauly trekker frem at historiografien rundt Petljura hovedsakelig har dreid seg om to sentrale historiske spørsmål. Det første gjaldt hans rolle i de voldsomme anti-jødiske

---

¹⁰⁸ Magocsi, *A History of Ukraine*, 526.

¹⁰⁹ Plochy, *The Gates of Europe*, 219.

¹¹⁰ Ibid: 220.

¹¹¹ Ibid: 216.

¹¹² Bohachevsky-Chomiak, 'The Directory,' 86.

¹¹³ Matthew D. Pauly, 'Symon Petliura, The ukrainian people's republic, and national commemoration in contemporary Ukraine,' i *The Burden of the Past: History, Memory, and Identity in Contemporary Ukraine*, red. Anna Wylegała og Małgorzata Głowacka-Grajper (Bloomington: Indiana University Press, 2020), 117.

pogromene som pågikk i Kiev i 1919.¹¹⁴ Robert Magocsi beskriver hvordan Petljura og *Dyrektorijas* tropper i jødisk faglitteratur har blitt utpekt som hovedaktørene bak pogromene, selv om de historiske detaljene er høyst diskutabile.¹¹⁵ Serhii Plokhy argumenterer for at Petljura selv forfektet et syn imot forfølgelse og angrep på de ukrainske jødene, og at denne holdningen så absolutt ble meddelt til troppene. Svakheten hos Petljura var derimot, ifølge Plokhy, at han ikke i tilstrekkelig grad slo ned på de kriminelle handlingene jødene ble utsatt for av troppene hans.¹¹⁶ Dette bidro igjen til at pogromene fikk vedvare, uten større konsekvenser fra lederen selv.

Det andre spørsmålet om Petljuras karakter angikk alliansen med Polen og hans problematiske overgivelse av Øst-Galicja.¹¹⁷ Spørsmålet har i årenes løp gitt delte historiografiske oppfatninger – hvor man enten anså Petljuras handling som et nasjonalt svik – eller som et nødvendig valg gjort ut av desperasjon for å redde landets selvstendighet. Den sovjetiske historieskrivingen har ofte vektlagt narrativet hvor Petljura svek sitt folk, mens den kanadisk-ukrainske og den post-sovjetiske historiografien har sett mer mot rasjonaliteten bak avgjørelsen.¹¹⁸ I sin innflytelsesrike bok ‘The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A study in nationalism’ poengterte John S. Reshetar Jr. at både Petljura og den polske statsministeren Józef Piłsudski hadde sine personlige svakheter som gjorde at avtalen var dømt til å feile. Begge ledernes ego, samt et ønske om at nasjonen de ledet fortjente å være en dominerende makt i Øst-Europa, gjorde det uunngåelig at den ene part på et tidspunkt ville svike den andre.¹¹⁹ På tross av dette mente Reshetar at Petljura forble dedikert til den ukrainske selvstendighetskampen og at avtalen var gjort på vegne av hva han oppfattet som den rette, nødvendige veien til Ukrainas frihet.¹²⁰

Forståelsen av Petljuras vanskelige posisjon ovenfor uavhengighetskampen blir støttet av den britisk-polske historikeren Norman Davies. Han påpeker også hvordan Piłsudski allerede var bestemt på å innta Ukraina før avtalen med Petljura, og at dette i stor grad var en formalitet for å sikre seg en vennlig medhjelper som ville kunne drifte landet på deres vegne. ‘Piłsudski

---

¹¹⁴ Pauly, ‘Symon Petliura,’ 120.

¹¹⁵ Magocsi, *A History of Ukraine*, 337-339.

¹¹⁶ Plokhy, *The Gates of Europe*, 223-224.

¹¹⁷ Pauly, ‘Symon Petliura,’ 120.

¹¹⁸ Ibid: 120.

¹¹⁹ John S. Reshetar Jr, *The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A study in Nationalism* (New Jersey: Princeton University Press, 1952), 306.

¹²⁰ Reshetar, *The Ukrainian Revolution, 1917-1920*, 316.

undertook the alliance with Petlura in the frame of mind of a man who, having set out to cross the Sahara, will hire anything with a hump.’¹²¹ I scenarioet som Davies beskriver var alliansen med Petljura et nærmest vilkårlig valg som ble inngått da ingen andre samarbeid var aktuelle.

Davies trekker også inn Piłsudskis ambisjon ved avtalen, at Ukraina var et taktisk viktig land å inngå avtale med, da en allianse betydelig styrket håpet for skapelsen av et føderativt nettverk med stater som hadde Polen som samlingspunkt. Like så viktig var alliansen for å svekke bolsjevikenes Russland, som ville få sin territorielle makt kraftig redusert uten Ukraina under sin kontroll.¹²² Davies tilbakeviser påstanden om at Ukraina var som en koloni å regne for Polen. Et eksisterende utkast av en egen handelsavtale viser at Polen utvilsomt fikk gunstige fordeler ut fra avtalen, med blant annet konsesjon til flere jernmalm-gruver og tilgang til å benytte sine egne tog på de ukrainske togskinnene. Likevel bekrefter utkastet av Ukraina skulle få mulighet til å importere redskap og verktøy til jordbruk så vel som olje og tekstil fra Polen. Davies argumenterer derfor for at Polen på tross av en skjevfordeling i utkastet hadde som intensjon å respektere Ukrainas integritet i kjølvannet av en eventuell seier mot bolsjevikene.¹²³

Den potensielle føderasjonen mellom Ukraina og Polen skulle derimot aldri bli en faktisk realitet. I slutten av april iverksatte polske og ukrainske tropper en offensiv for å gjeninnnta Kiev, en krigsoperasjon som i begynnelsen ga gode resultater, ved at byen ble returnert til UFR 7. mai 1920.¹²⁴ Denne seieren skulle imidlertid forbli kortvarig, da den røde arme senere i måneden responderte med en kraftig motoffensiv som førte til en retrett av de polske og ukrainske styrkene den 13. juni.¹²⁵ Etter dette fulgte nok en massiv offensiv av den røde arme den 4. juli hvor de hadde inntatt Øst-Galicja, Volhynia, Lviv og Warszawa. Mot alle odds klarte de polske troppene å gjennomføre en vellykket motoffensiv hvor de gjenerobret Øst-Galicja, Volhynia og hadde i tillegg inntatt deler av Belarus innen oktober.¹²⁶ Ut fra den nyvunne suksessen hadde de polske troppene begynt diplomatisk arbeid i september med bolsjevikene, i håp om å oppnå tilfredsstillende krav basert på bolsjevikenes frykt for å tape

---

¹²¹ Norman Davies, *White Eagle, Red Star: The Polish-Soviet War 1919-20 and the miracle on the Vistula* (London: Random House, 2003), 102.

¹²² Ibid: 102.

¹²³ Ibid: 104.

¹²⁴ Reshetar, *The Ukrainian Revolution, 1917-1920*, 309.

¹²⁵ Applebaum, *Rød sult*, 88.

¹²⁶ Bogdan Musial, ‘Poland’s Ukrainian Policy, 1918-1922,’ i *The Emergence of Ukraine: Self-Determination, Occupation and War in Ukraine, 1917-1922*, red. Wolfram Dornik (Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2015), 384-385.

områder.¹²⁷ Dette skulle gi grunnlag for fredsforhandlinger, hvor *UFR* ble oversett og ignorert til fordel for en delegat fra den ukrainske sovjetiske republikken, som var bolsjevikenes egen regjering i Ukraina. Piłsudski var i denne sammenheng villig til å oppgi Petljuras lojalitet fordi han trengte en varig fred for sitt folk istedenfor den sporadiske krigføringen som hadde preget hans styre. I avtalen oppnådde Polen å få områdene Øst-Galicja og Vest-Volhynia, til protest fra folket som bodde der, hvor flertallet identifiserte som ukrainske.¹²⁸

Utfallet av forhandlingene mellom Polen og bolsjevikene hadde etterlatt Petljura og *UFR* uten gode muligheter for å forsvare en videre kamp for Ukrainas uavhengighet. *UFR* ble november 1920 tvunget til å reise i eksil over til Polen, hvor *UFRs* regjering fortsatte sitt arbeid, i håp om å en dag returnere til Kiev. Uten vesentlig militærstyrke og uten alliert støtte klarte ikke *UFR* å samle krefter til å utgjøre en trussel mot de bolsjevikiske makthaverne i Ukraina, og uavhengighetskampen skulle først for alvor bli gjenopptatt først sytti år senere. Petljura selv forlot sin posisjon i *UFR* i 1923, og levde så flere år i Paris før han i 1926 ble skutt og drept på gaten av en eks-soldat for den røde arme. Gjerningsmannens forklaring for attentatet var hevn for hans jødiske slektninger som hadde mistet livet under pogromene i 1919.¹²⁹

2.5 Ukraina under den russiske hungersnøden

Innen slutten av 1920 var Ukraina igjen tilbake under russisk herredømme og kontroll, og *UFR* måtte innse at den nasjonale kampen var forgjeves. Ukrainas sovjetregjering, som var blitt stående som rådende politisk makt etter den polsk-russiske våpenhvilen i oktober, signerte 28. desember en unionstraktat med den russiske sovjetrepublikken.¹³⁰ Dette iverksatte en periode hvor Ukraina ble regnet som en uavhengig stat, men som likevel var i praksis tett forbundet med den russiske sovjetrepublikkens regjering i Moskva hva angikk Ukrainas økonomiske, militære og ressursmessige aspekter.¹³¹ Ukrainas nytteverdi skulle raskt gjøre seg synlig, ved ankomsten av en grufull hungersnød. Høsten 1920 hadde vært preget av en betydelig tørke, med sviktende resultat i de russiske kornåkrene. Her hadde gjenerobringen av Ukraina vært en viktig reddende faktor, da landet hadde oppfylte kornlagre tilgjengelig til

---

¹²⁷ Davies, *White Eagle, Red Star*, 253.

¹²⁸ Reshetar, *The Ukrainian Revolution, 1917-1920*, 311.

¹²⁹ Plokyh, *The Gates of Europe*, 223.

¹³⁰ For en oversatt engelsk versjon av traktaten, se Magocsi, *A History of Ukraine*, 563-64.

¹³¹ Magocsi, *A History of Ukraine*, 562.

distribusjon. Richard Pipes belyser hvordan overskuddet var en følge av at landet inntil 1920 ikke hadde vært under sovjetisk styre.¹³² Denne overdrevne tilliten på det ukrainske korn skulle være en av mange problematiske beslutninger som høynet hungersnødens rekkevidde og alvorlighetsgrad i de kommende årene.

Lenin hadde hurtig iverksatt en massiv prosess med korninnkreving, uten stort hensyn til bondens eget forbruk eller andre områder hvor kornet var nødvendig. Anne Applebaum poengterer hvordan den konstante konfiskeringen ga bøndene minimalt incentiv for å vedlikeholde god vekst på åkrene fordi dette uansett ville bli tatt av myndighetene.¹³³ Muligheten for kornproduksjon var også svært begrenset på grunn av mangelen på fysisk dyktige menn som kunne arbeide på åkrene, fordi opptil en tredjedel av disse hadde kjempet under verdenskrigen eller i konfliktene etter.¹³⁴ Vold, arrestasjoner og generell brutalitet under konfiskeringen gjorde også at bøndene motsatte seg flere av kravene – som derav hemmet både produksjonsraten på kornet og mengden som ble innkrevd.¹³⁵ Reduseringen av dyrket jord kombinert med tørke førte til dårlige avlinger i 1920. Dessverre skulle problemene forverres i 1921, da en tørr sommer ble katastrofal i kombinasjon med avlinger som enten var ødelagte av varmen eller fullstendig oppspist av gresshopper.¹³⁶ Bolsjevikenes konsekvente innkreving av korn hadde samtidig ført til en total mangel på reservebeholdninger, som forverret krisen. ‘Tradisjonelt hadde både russiske og ukrainske bønder klart seg gjennom perioder med dårlig vær og hyppig tørke ved hjelp av omhyggelig konservering og lagring av kornoverskuddet. Men våren 2021 fantes det ikke noe kornoverskudd: Alt var konfiskert.’ skriver Applebaum.¹³⁷ Den akkumulerte konsekvensen av dette ble en enorm hungersnød i Sør-Ukraina som skulle herje denne delen av landet de neste to årene.

Som tema har den ukrainske hungersnøden fra 1921 til 1923 i stor grad blitt overskygget i de senere år av den mer prominente hungersnøden ‘Holodomor’ hva angår historieforskning og skreven faglitteratur.¹³⁸ Det finnes likevel mange beskrivelser om dette temaet. Kun fire år

---

¹³² Richard Pipes, *Russia under the Bolshevik regime* (New York City: Alfred.A Knopf, 1993), 411.

¹³³ Applebaum, *Rød sult*, 94.

¹³⁴ Ibid: 94.

¹³⁵ Kazuo Nakai, ‘Soviet Agricultural Policies in the Ukraine and the 1921-1922 Famine,’ *Harvard Ukrainian Studies* 6, 1 (1982): 53.

<https://www.jstor.org/stable/41035958>

¹³⁶ Pipes, *Russia under the Bolshevik regime*, 411.

¹³⁷ Applebaum, *Rød sult*, 95.

¹³⁸ *Holodomor*: En sultkatastrofe som fant sted i Ukraina fra høsten 1932 til sommeren 1933. Om lag tre til fire millioner mennesker mistet livet i hungersnøden. Er blant de fleste historikere i dag regnet som en katastrofe som i stor grad ble forårsaket gjennom Stalins tvangskollektiveringspolitikk.

etter hungersnødens ende skulle den amerikanske historikeren Harold Henry Fischer i 1927 utgi det monumentale verket 'The Famine in Soviet Russia 1919-1923'. Som kurator for arkivene til nødhjelpsorganisasjonen 'American Relief Administration' hadde Fischer skrevet verket basert på dokument og materiale fra det viktige arbeidet som organisasjonen hadde utført i Russland og Ukraina.¹³⁹ American Relief Administration skulle bli den mest sentrale i bistandsarbeidet, i tillegg til livsviktig humanitær hjelp fra blant annet Røde Kors og Fridtjof Nansen gjennom komiteen Nansenmisjonen.¹⁴⁰

I boken så Fischer på de ulike grunnene for hungersnøden i Ukraina samtidig som han stilte seg undrende til hva han fant for å være en mangelfull politisk håndtering av situasjonen. Som bakgrunn for hungersnøden var tørken den primære årsaken, men forbi dette sto det økonomiske og sosiale kaoset fra de siste årenes konfliktene som vesentlige elementer.¹⁴¹ Et kuriøst punkt som opptok Fischer ved hungersnøden gjaldt hva han opplevde som en neddyssing av krisen i Sør-Ukraina fra regjeringen i Moskva. Alvorlighetsgraden av situasjonen var ikke blitt brakt til ARAs oppmerksomhet, på tross av at dokumenter viste at myndighetene tidlig var fullstendig klar over sulten i området. Paradoksalt nok hadde derimot store mengder korn blitt fraktet fra ukrainske byer som Podolia og Kiev mot Volga-området, hvor sulten ble sagt å være verst.¹⁴² Dette på tross av at situasjonen var like prekær i områdene rundt Svartehavet.

På bakgrunn av dette stilte Fischer det betimelige spørsmålet om hvorvidt regjeringen i Moskva bevisst kunne ha ignorert sulten i Sør-Ukraina, og dertil også styrket dets omfang og rekkevidde ved å konfiskere kornet? Dette kunne være del av en større plan om å straffe og underordne ukrainerne i sør, fordi det var bøndene i disse områdene som hadde ytt mest motstand mot kommunismens landreformer og de påfølgende restriksjonene dette medførte.¹⁴³ Fischer selv konkluderte med at det beviselig var manglende grunnlag for å påstå at de russiske myndighetene med full intensjon hadde gått inn for å forårsake sulten i Sør-Ukraina. Det mer sannsynlige svaret her var at dette var uforutsette konsekvenser av en uklok

---

¹³⁹ Harold Henry Fischer, *The Famine in Soviet Russia 1919-1923: The Operations of the American Relief Administration* (New York: The Macmillan Company, 1927), V.

¹⁴⁰ Applebaum, *Rød sult*, 97.

¹⁴¹ Fischer, *The Famine in Soviet Russia 1919-1923*, 255.

¹⁴² Ibid: 260-261.

¹⁴³ Ibid: 264-265.

politikk, som i tillegg ble forsterket av at Volga-regionen sto høyere på prioriteringslisten enn Ukraina.¹⁴⁴

Spørsmålet om grad av skyld og delaktighet fra Moskva-myndighetenes side rundt Sør-Ukrainas sult har siden Fischers bok skapt en tydelig splittelse i den historiografiske oppfatningen av hungersnøden. Punktet hvor historikerne skilles gjelder nærmere bestemt hvorvidt sulten i Ukraina kan regnes som et folkemord påført ukrainerne av Lenin og regjeringen i Moskva. Det er i det hele tatt bred konsensus hos vestlige historikere om at bolsjevikenes politiske styring i stor grad bidro til å eskalere hungersnødens omfang.

I tidsskriftet *Harvard Ukrainian Studies* trakk historikeren Kazuo Nakai den konklusjon at det var godt grunnlag for å påstå at den bolsjevikiske politikken var hovedårsaken til sulten i Sør-Ukraina, og ikke tørken selv. Nakai peker på hvordan regjeringen sommeren 1921 hadde estimert 580 pud i antall korn.¹⁴⁵ Problemet med dette tallet var at det var det dobbelte av hva statistikken i de lokale områdene viste.¹⁴⁶ Materialet til Nakai viser at Lenin og regjeringen kontinuerlig overvurderte Ukrainas produksjonsevne og at dette skapte en forventning av at avlingene her ville utgjøre en nærmest uuttømmelig kilde for Volga-regionens presserende behov. 'The policy of ignoring what was happening in Ukraine and focusing all relief efforts on Volga may not have been a deliberate one, but it certainly exacerbated the conditions of famine in southern Ukraine.'¹⁴⁷ Anne Applebaum beskriver Holodomor som et folkemord. Hun støtter seg til tanken om at regjeringen i Moskva feilvurderte Ukrainas kapasitet til å forsyne andre områder og seg selv med korn.¹⁴⁸ Hun presiserer imidlertid at det ikke foreligger konkrete bevis for at neglisjeringen av Ukrainas sult inntil januar 1922 var del av en større, overlagt plan om å straffe den opprørske seksjonen av befolkningen.¹⁴⁹

Som en motstemme til Fischer, Nakai og Applebaums ståsted kan man trekke frem den ukrainsk-fødte professoren Roman Serbyn, som har publisert akademiske tekster om Holodomor så vel som den russiske hungersnøden. Han karakteriserer den russiske hungersnøden som en 'generalprøve' for sultkatastrofen ukrainerne ville bli utsatt for ti år

---

¹⁴⁴ Fischer, *The Famine in Soviet Russia 1919-1923*, 266.

¹⁴⁵ Pud: Eldre russisk masseenheter. 1 pud tilsvarer cirka 16,38 kilogram.

¹⁴⁶ Nakai, 'Soviet Agricultural Policies in the Ukraine,' 58.

¹⁴⁷ Ibid: 58.

¹⁴⁸ Applebaum, *Rød sult*, 98.

¹⁴⁹ Ibid: 101.

senere.¹⁵⁰ Et av Serbyns hovedpoeng i å forsvare hungersnøden i Sør-Ukraina som folkemord hviler i at avlingene i Nord-Ukraina var tilstrekkelige til å kunne forhindre sulten i Sør-Ukraina. Dette kornet ble derimot strengt forbeholdt transport til Volga-regionen, for å bekjempe sulten som var oppstått der, men også for bevisst å avstenge hjelp til den sørlige seksjonen som hadde motsatt seg bolsjevikenes styre. ‘A temporary food crisis in the rebellious countryside, and even a famine, would be a welcome ally for the regime in its effort to crush peasant resistance.’ poengterer Serbyn.¹⁵¹

Serbyn peker i sin forskning på en regjering i Moskva som aktivt gikk inn for å maksimere den pågående sulten i Sør-Ukraina, og som benyttet seg av flere metoder for å effektivt gjennomføre dette. En av disse var å kamuflere de ødelagte avlingene i Sør-Ukraina ved heller å vektlegge og overdramatisere veksten i de Nord-Ukrainske provinsene.¹⁵² Prominente russiske aviser som *Pravda* vedlikeholdt da det vanlige glansbildet av Ukraina som produsent av store mengder korn, samtidig som dødsfallene i den sørlige sektoren fikk fortsette. Ukrainerne ble frarøvet enorme mengder av sitt eget korn, gjennom konfiskering, men og gjennom ‘Prodnalog’, en type skatt som ble innkrevd istedenfor penger.¹⁵³ Myndighetene fikk slik tappet befolkningen for deres levebrød og ressurser under påskuddet om at dette var for å hjelpe deres russiske brødre i Volga. Dette fikk i sin helhet pågå i fem måneder før *Pravda* 1. februar anerkjente sulten i sør, og da kun på bakgrunn av at ARA selv hadde oppdaget forholdene måneden før.¹⁵⁴

På tross av bistanden som nå ble gitt av ARA og Nansenmisjonen i Ukraina skulle myndighetene fortsatt motarbeide bekjempelsen av hungersnøden, gjennom påbegynnelse av korneksport til områder som Berlin. Myndighetene argumenterte til det protesterende ARA at eksporten var nødvendig for å redde storindustrien i Moskva, og at det var enten dette eller et større lån som måtte til for å berge den økonomiske situasjonen. Dette skapte den bisarre situasjonen hvor øyenvitner januar 1923 kunne se matvarer fra ARA bli lempet av skip vis-à-vis et annet skip som ble lastet med ukrainsk korn i retning Hamburg.¹⁵⁵

---

¹⁵⁰ Roman Serbyn og Bohdan Krawchenko, ‘Forord,’ i *Famine in Ukraine 1932-1933*, red. Roman Serbyn og Bohdan Krawchenko (Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1986).

¹⁵¹ Roman Serbyn, ‘The Famine of 1921-1923: A Model for 1932-1933?’, i *Famine in Ukraine 1932-1933*, red. Roman Serbyn og Bohdan Krawchenko (Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1986), 154.

¹⁵² *Ibid*: 157.

¹⁵³ *Ibid*: 159.

¹⁵⁴ *Ibid*: 163.

¹⁵⁵ *Ibid*: 167-168.

På bakgrunn av handlingene til Moskva-regjeringen mener Serbyn man med rette kan karakterisere hungersnøden i Ukraina for et folkemord. Med viten og vilje gjorde regjeringen sitt ytterste for å stoppe bistand til Sør-Ukraina, samtidig som folket ble strippet for ressurser til å livnære seg selv gjennom ekstreme nivåer med konfiskering og innkreving av skatt gjennom mat. Dette var i henhold til Serbyn den perfekte måte å kue folket i det nye regimet og eliminere all motstand.¹⁵⁶

De fleste historikere hevder at politikken til bolsjevikene var ødeleggende for ukrainerne og at dette var en direkte årsak til den økte sulten, dødsfallene og de problemene som oppsto av tørken og håndteringen av kornet. Regjeringen i Moskva blir enten sagt å være ignorante ovenfor Ukrainas sult, eller til en viss grad apatiske til dets skjebne, fordi det var Russland som var den viktigste part. Her skiller historikere som Roman Serbyn seg betydelig ut. Han ser det hele i en større sammenheng, hvor hungersnøden var en villet handling, konstruert i den hensikt å skade befolkningen.

Et annet interessant punkt gjelder den koblingen historikerne gjør med tanke på uavhengighetskampen til Ukraina. Nakai nevner i begynnelsen av sin artikkel hvordan hungersnøden i det sørlige Ukraina '[...]marked the terminus of the Revolution of 1917, as a decade later, in 1932-1933, famine throughout the Ukraine would end the "Revolution from above" of 1929.'¹⁵⁷ Nakai skisserer her en parallell hvor revolusjonen i 1917 fikk sitt endepunkt i hungersnøden på lignende måte som Stalins kollektiviseringsprosjekt i 1929 førte til Holodomor. Hungersnøden i Ukraina representerer her endepunktet for revolusjonen – den logiske slutten frembrakt av landets kaotiske forfatning etter tre år med kompleks krigføring. Lignende, men med en litt annen resonnering ser også Serbyn et klart bindeledd mellom revolusjonen og hungersnøden. I en artikkel for *The Ukrainian Weekly* presiserer Serbyn at 'The famine of 1921-1923 can be regarded as the final blow to the Ukrainian national liberation movement launched in 1917.'¹⁵⁸ Kontinuiteten opptegnet av Serbyn skaper et bilde av at uavhengighetskampen ble nedslått her, som en siste, effektiv avstraffelse fra det

---

¹⁵⁶ Serbyn, 'The Famine of 1921-1923,' 170.

¹⁵⁷ Nakai, 'Soviet Agricultural Policies in the Ukraine,' 43.

¹⁵⁸ Roman Serbyn, 'The first man-made famine in Soviet Ukraine 1921-1923,' *The Ukrainian Weekly*, 6. november 1988.

hevngjerrige bolsjevik-regimet. Gjennom hungersnøden skulle ukrainerne igjen kunne forbli det underdanige folket som lojalt sto ved sin russiske storebror.

Kapittel 3: Et slavisk folk trer frem – Ukraina under den russiske revolusjonen

3.1 Innledning

1917 var et kaotisk og uforutsigbart år i verdenshistorien – et år hvor politiske føringer og utviklinger frembragt av krigen skulle medføre omfattende, varige endringer. Av de større begivenhetene som definerte 1917 forble den russiske revolusjon en av de mer betydningsfulle. Revolusjonene som fant sted i mars og november, med henholdsvis Romanov-dynastiets fall og bolsjevikenes maktovertagelse, representerte ikke bare en ny politisk æra i russisk sammenheng, men skulle også være et eksempel for andre å etterfølge. ‘Den russiske revolusjonen la premisser for kampen om samfunnsmakten i de store landene på det europeiske kontinentet så vel som i lille og perifere Norge.’ skriver Finn Olstad.¹⁵⁹ Gjennom folkets vilje skulle det være mulig å bryte rådende systemer i ens eget land, skape omveltning basert på egne forutsetninger. Som Serhii Plokhy presiserer, var revolusjonen ‘russisk’ på mer enn en måte. De viktigste ringvirkningene fra revolusjonen skulle nemlig forekomme i relasjonen mellom Russland, Belarus og Ukraina, som samlet var et kjerneområde for russisk identitet på dette tidspunktet.¹⁶⁰ I 1917 søkte det ukrainske folk å styrke nasjonalsaken ved å benytte anledningen skapt av den kaotiske situasjonen i Russland. Fra asken av det russiske tsarriket reiste ideen om en ukrainsk stat seg, en genuin mulighet formet av de unike omstendighetene.¹⁶¹

Dette kapitlet går gjennom Ukrainas historie under den russiske revolusjonen, og undersøker hvilket bilde som avtegnet seg av landet i den norske offentligheten. I denne analysen vil jeg inkludere avisartikler hovedsakelig mellom april 1917 og desember 1917. Bakgrunnen for å følge Ukraina i det norske mediebildet gjennom den russiske revolusjonen ligger i at det var i

---

¹⁵⁹ Finn Olstad, *Den store forsoningen: Norsk historie 1905-1945* (Oslo: Dreyers Forlag AS, 2019), 138.

¹⁶⁰ Serhii Plokhy, *Lost Kingdom*, 349.

¹⁶¹ Plokhy, *The Gates of Europe*, 213.

disse månedene Ukraina selv skulle iverksette det som ble deres egen ‘revolusjon’ – hendelser som ofte foregikk i reaksjon til utviklingene i Russland. Ut fra dette ser jeg temaet som et spennende utgangspunkt å inkludere i analysen. Dette vil også gi meg muligheten til å granske hva tanker og forståelser den norske leser hadde av Ukraina i denne tidlige fasen av deres nasjonalkamp – hva inntrykk de ble gitt fra avismediet.

I artikkelforskningen vil jeg ta utgangspunkt i de historiografiske perspektivene til Verstiuk, Magocsi og Guthier. Disse historikerne påpeker hvordan man kan anse den ukrainske revolusjonen som en suksess basert på hvor lite det ukrainske folket faktisk var opplyst om nasjonalitetsideen. Slik de hevder det samlet bøndene seg om nasjonalitetssaken til *Tsentralna Rada* hovedsakelig fordi de lovet redistribusjon av jorden. Inspirert av dette ønsker jeg å granske hvorvidt det ble poengtert i artiklene at nasjonalsaken hadde bred støtte, og om bøndenes stilling eller posisjon til det hele ble trukket inn. Ble nasjonalbevegelsen fremstilt som noe hovedsakelig knyttet til den særegne ukrainske identiteten eller omhandlet dette å bedre folkets sosiale rettigheter? Ble kravet om jordreform trukket frem som en viktig del av folkets tilslutning til den nasjonale saken? I tillegg til dette vil jeg granske hvordan Lenins ultimatum til Ukraina ble mottatt i pressen. Reshetar presiserer hvordan Lenin, etter å ha kuppet makten i Russland, fikk en imperialistisk mentalitet ovenfor Ukraina, hvor han videreførte den tsaristiske tankegangen der Ukraina aldri kunne være separert fra sin ‘storebror’ Russland. Ut fra denne påstanden ønsker jeg å undersøke om mediene hadde noen eksplisitte reaksjoner på hans vending mot Ukraina i november 1917. Ble han sterkt kritisert for handlingen, eller ble dette rettferdiggjort ut fra den ukrainske motsettelsen av bolsjevikene? Dette var noen av mine forskningsspørsmål på vei inn i analysen av artiklene.

3.2 Borgerlig fremstilling – Lillerusserens kronglete vei

I samlede trekk var det noen elementer som gikk igjen i den borgerlige dekningen av Ukraina ut fra mine utvalgte artikler. Flere artikler var med på å forme identiteten til det ukrainske folket som noe særskilt fra det russiske folks identitet. Samtidig ble det understreket hvor viktig det var å opptre pragmatisk ovenfor Russland, en overlegent mektig stat, som landet delte dype røtter med. Denne tette koblingen mellom russere og ukrainere sto sentralt i enkelte tekster, hvor ukrainernes kamp ble fremstilt som en unødvendig strid mellom to parter som var forstått å ha samme identitet. Likevel viste de fleste tekstene en implisitt

anerkjennelse av Ukrainas rett til selvstyre, og en forståelse av deres vanskelige posisjon. Det ble kommentert hvordan Ukraina, så vel som Finland ble holdt nede av 'Storrusland' og de begrensningene dette medførte. Denne underdanige stillingen fortsatte ved Lenins styre, hvor Ukrainas selvbestemmelsesrett ble fremmet som en viktig forutsetning for fred mellom bolsjevikene og sentralmaktene. I hvilken grad det skapes et sympatisk bilde av Ukrainas frihetskamp, vil jeg plassere den borgerlige siden mellom den reserverte sosialistiske siden og den liberale siden, som var langt mer eksplisitt i sin støtte til staten.

‘Ligeberettigelse, javel. Alliance – tilnød. Men uafhængighed – Nei. Og det er vi – Rusland – som bestemmer.’

Av tidlige artikler om Ukraina på den borgerlige side var spesielt en artikkel av *Bergens Aftenblad* av anselig interesse.¹⁶² ‘Det lillerussiske problem’ ble publisert 16. januar, og ga en konsis sammenfatning av et foredrag holdt av språkforsker og professor Olaf Broch.¹⁶³ Broch, gjengitt her av artikkelforfatteren, benyttet foredraget til å gjennomgå mye av Russlands generelle historie, samtidig som hovedvekten lå i å utbrodere og belyse rundt den historiske situasjonen til ‘lillerusserne’.¹⁶⁴ Problemet, som Broch omtalte, lå i den separatistiske bevegelsen som hadde formet seg de siste årene. ‘De ukrainske agitatorer fremholder de store økonomiske interesser, men Professoren var ikke i tvil om at en udskillelse af et eget Ukraine vilde være ødeleggende for dette selv.’¹⁶⁵ På tross av at flere ukrainerne ønsket løsrivelse så Broch det fornuftig at ukrainerne overholdt en mer pragmatisk tilnærming til spørsmålet – hvor en føderativ løsning med Russland kunne være et passende kompromiss. Selv om det ikke ble eksplisitt begrunnet hvorfor, var dette antagelig basert på Russlands militære styrke, og hvordan det ukrainske folk ville vært svakere stilt i et forestilt krigsscenario.

---

¹⁶² *Bergens Aftenblad*: Dagsavis utgitt i Bergen mellom 1880 og 1942.

¹⁶³ *Olaf Broch*: Norsk språkforsker og professor, med hovedfelt i slaviske språk. Skrev flere artikler og bøker rundt historien til det slaviske folk, oversatte også flere russiske verk til norsk. Levde fra 1867 til 1961.

¹⁶⁴ *Lillerussere*: En eldre betegnelse brukt for å benevne det ukrainske folk. Store deler av Ukraina var i 1917 kjent for å tilhøre området som ble kalt Lillerussland. Denne benevnelsen, som også var vanlig i andre europeiske land, skulle gradvist bli faset ut for ‘Ukraina’ etter at deres revolusjonsfase konsoliderte dette nye navnet.

¹⁶⁵ ‘Det lillerussiske problem,’ *Bergens Aftenblad*, 16. januar 1917, 5.

Broch skulle forbli en fremtredende skikkelse i den datidige debatten som omhandlet det norske synet og holdningene rundt Sovjetunionen under mellomkrigstiden.¹⁶⁶ Artikkelen i *Bergens Aftenblad* viste hvordan Broch også tidlig opplyste det norske folk om situasjonen rundt det ukrainske folk, og den kompliserte relasjonen med Russland. Dette ga et interessant innblikk inn i perspektivet man hadde på Ukrainas kamp, i forkant av hendelsene som skulle definere revolusjonsåret. I sin beskrivelse presenterte professoren nasjonalkampen for å være hovedsakelig brygget på økonomiske faktorer, samtidig som Broch presiserte at flere av ukrainerne også konstaterte at det var grunnlag for selvstyre, på bakgrunn av særegne ukrainske kvaliteter som ‘egen Race, eget Sprog og egen Historie’.¹⁶⁷ Broch fikk dermed understreket den todelte siden av nasjonalbevegelsen – at det var en kamp både for nasjonale så vel som sosioøkonomiske rettigheter.

Figur 4: Bilde fra artikkelen ‘De vil ha roret i sin egen haand’, fra *Sarpen*.

Forbi de rene nyhetsartiklene som videreformidlet de aktuelle omstendighetene i Russlands sfære, kunne man observere et gjennomgående behov i mediene for å redegjøre rundt hva nøyaktig Ukraina var. I avisa *Sarpen* 21. juli ble det fortalt i artikkelen ‘De vil ha roret i sin egen haand’ om den betente situasjonen.¹⁶⁸ Det ble formidlet hvordan området innehadde flere ulikheter fra Russland, deriblant språk, i tillegg til at populasjonen besto hovedsakelig av rutenerne.¹⁶⁹ Skribenten nevnte så at disse forskjellene lå til grunn for deres ønske om selvstyre, noe regjeringssjef Aleksandr Kerenskij på dette tidspunkt uttalte som en mulighet

---

¹⁶⁶ Sven G. Holtmark, red. *Naboer i Frykt og Forventning: Norge og Russland 1917-2014* (Oslo: Pax Forlag, 2015), 175.

¹⁶⁷ ‘Det lillerussiske problem,’ *Bergens Aftenblad*, 16. januar 1917, 5.

¹⁶⁸ *Sarpen*: Dagsavis, utgitt i Sarpsborg mellom 1854 og 1991.

¹⁶⁹ ‘De vil ha roret i sin egen haand,’ *Sarpen*, 21. juli 1917, 1.

gjennom å gjøre Russland til føderativ republikk.¹⁷⁰ Teksten rommet forklarende info om det ukrainske folket i tillegg til opplysning om det større målet om selvstyre.¹⁷¹

Denne type artikkel hjalp leserne til å oppnå ny innsikt og forståelse rundt området mest kjent som 'Lillerusland', det som da bare ble sett som en annen, mindre del av Russland. Bildet som fulgte artikkelen, figur 4, var også med på å etablere denne nye identiteten, ved at byen Kiev ble vist. Dette formet folkets forståelse av hovedstaden til det som nå mer korrekt skulle kalles 'Ukraine', et navn som berettet om en tydeligere separert nasjonal identitet forbi det da vanlige 'Lillerusland'. På denne måten ble Ukraina gjennom små, men betydelige steg, gradvis normalisert inn i den norske diskursen.

Ved enkelte anledninger skulle også den borgerlige siden få innblikk inn i den ukrainske situasjonen fra et nærere perspektiv enn hva telegrambyråene tilbød. Et kort intervju i *Bergens Aftenblad* 6. september skildret et slikt tilfelle, hvor Mitnitzky, en svensk-ukrainsk fiolinist, ble spurt om hans tanker rundt den ukrainske separatistbevegelsen. Musikeren støttet personlig ikke bevegelsen, og begrunnet dette med en parallell til byen Bergen, om hvor absurd en tiltenkt løsrivelse fra Norge her ville vært.¹⁷² Videre i intervjuet ble så hovedvekten av skylden til konflikten lagt på det politiske styresettet. 'Det er Czarismens ukloge politik som har sprængt en kløft mellom de to folk som igrunden er et.' mente fiolinisten.¹⁷³

Mitnitzky var her med på å skape ideen om at landenes forskjeller var trivielle i det større bildet, og at ønsket om selvstyre dypest sett ikke rommet en faktisk betydning, da landene var de samme. Dette ble også forsterket av at Mitnitzky ikke trakk frem de kulturelle, historiske, sosiale og tradisjonelle ulikhetene landene i realiteten hadde, som dannet mye av grunnlaget for Ukrainas ønske. På denne måten ble ikke ukrainernes egen vilje tilstrekkelig belyst i artikkelen, da Mitnitzkys slutning heller vektla landenes historiske bånd som avgjørende faktor for at Ukraina skulle forbli del av Russland.

---

¹⁷⁰ *Aleksandr Kerenskij*: Russisk politiker og jurist, en prominent skikkelse i den russiske politikken i 1917. Jobbet som justisminister, krigs- og marineminister og til sist som leder for den provisoriske regjeringen fram til revolusjonen i november. Fortsatte deretter et politisk aktivt liv i eksil i Paris og New York. Levde fra 1881 til 1970.

¹⁷¹ 'De vil ha roret i sin egen haand,' *Sarpen*, 21. juli 1917, 1.

¹⁷² La, 'Mitnitzky,' *Bergens Aftenblad*, 6. september 1917, 3.

¹⁷³ *Ibid*: 3.

I en kronikk fra *Bergens Annonce Tidende* 11. oktober 1917 ble Russlands daværende økonomiske og sosiale stilling belyst.¹⁷⁴ Skribenten gikk inn på hvordan regjeringen med lederen Kerenskij hadde fått sin befolkning mot seg, gjennom å forsømme det stigende behovet for mat hos landets fattigste, som måtte se sine kornlagre bli tømt til fordel for soldatene. Skribenten gikk deretter inn på maksimalistene, og deres virkningsfulle slagord om ‘Brød, Fred og Frihed.’¹⁷⁵ Det var ikke uten grunn at Lenins polemikk appellerte til folket da dyrtid, plyndring og krig hadde frarøvet folket for både brød og fred.¹⁷⁶ Videre i teksten ble Ukraina og Finlands pågående krav om selvstyre nevnt, hvorpå skribenten understreket at Russlands fortsatt hadde tsaristiske trekk. ‘Og til Ukraine og Finland har Storrusland sagt pas. Ligeberettigelse, javel. Alliance – tilnød. Men uafhængighed – Nei. Og det er vi – Rusland – som bestemmer.’ kommenterte skribenten.¹⁷⁷

Teksten var veldig illustrerende for de interne problemene som preget den russiske tilværelsen etter den første revolusjonen. Hvordan folket nødvendigvis ikke hadde fått det betydelig bedre og hvordan Kerenskij og regjeringen kunne oppfattes som rådløse. Dette viser også hvordan bolsjevikene kunne få sin støtte hos mye av befolkningen så vel som hos ukrainerne, da det ble lovet bedre tilstander – forbi det som den provisoriske regjeringen kunne fremskaffe. Videre ble ‘Rusland’ karakterisert som autoritære, da de nektet selvstyre til Ukraina og Finland. Her ble det tegnet et veldig brutalt bilde av den politikken regjeringen førte og hvordan andre land var fanget i deres nett. I scenarioet som skribenten fremviser, ble Ukraina et offer for Russland, et land hvis utvikling var forhindret av den russiske kontroll. Skribenten forklarte også hvordan ‘Lillerusserne’ nå krevde en egen republikk ved navn ‘Ukraine’: ‘[...]som omfatter ca. 35 Millioner Indbyggere og nogen af de allerigeste og fremmeligste russiske provinser.’¹⁷⁸ Ut fra beskrivelsen gitt fra skribenten hadde nasjonalbevegelsen bred støtte hos folket – og at ønsket om selvstyre sto sterkt hos både ukrainske bønder og arbeidere.

Kaoset som oppsto etter revolusjonen i november ble trukket frem i en kronikk for *Haugesunds Dagblad* kalt ‘Bolchewisme eller Soldater-revolution?’.¹⁷⁹ Journalisten Wladimir

---

¹⁷⁴ *Bergens Annonce Tidende*: Dagsavis utgitt mellom 1884 og 1922 i Bergen.

¹⁷⁵ *Maksimalist*: Alternativ betegnelse på bolsjevikene.

¹⁷⁶ W. Fischer, ‘Den russiske Revolution,’ *Bergens Annonce Tidende*, 11. oktober 1917, 5.

¹⁷⁷ *Ibid*: 5

¹⁷⁸ *Ibid*: 5.

¹⁷⁹ *Haugesunds Dagblad*: Dagsavis som ble utgitt i Haugesund mellom 1912 og 1973.

Grossmann kommenterte her hvordan Lenin hadde utnyttet og forført Kerenskis krigstrøtte soldater til sin side, men at han ellers sto alene.¹⁸⁰ Ut fra Grossmanns inntrykk hadde både borgerlige og sosialistiske grupperinger vendt Lenin ryggen og at han kun hadde noen få lojale samt de opprørske soldatene å lene seg på. På dette grunnlag var Grossmann mistroisk på Lenins evne til å bygge videre på den sosiale revolusjonen han hadde forsøkt iverksatt.¹⁸¹ Kronikken viste et interessant bilde av det borgerlige helhetsinntrykket man hadde etter revolusjonen i november. Kuppet ble kritisert, samtidig som det ble sett på som lite sannsynlig at Lenins kontroll ville bestå i det lange løp. Lenins makt var i denne sammenheng lite annet enn en illusjon frembrakt av Lenins agitatoriske taleevner.

Bolsjevikenes maktovertagelse ble videre kommentert i en redaksjonell artikkel fra *Dagsposten*, som kritisk gjennomgikk den militære situasjonen de befant seg i.¹⁸² Bolsjevikene hadde initiert til fredsforhandlinger med sentralmaktene – som del av en taktisk nødvendighet for å sikre deres makt i landet. Skribenten kommenterte hvordan ‘det russiske folk’ nå hadde en uklar betydning da Ukraina hadde proklamert selvstyre.¹⁸³ Det ble poengtert hvordan Ukraina nå hadde tatt et markant steg vekk fra den russiske identitet, og at de måtte nå bli regnet som noe eget i den kommende tid. Ukraina ble også kommentert i *Morgenbladet* sin ‘Krigs-kronik’ 18. desember av journalist og krigskorrespondent Benjamin Werner Nørregaard.¹⁸⁴ Det ble her trukket frem hvordan en av de viktigste betingelsene for fred mellom sentralmaktene og Russland ble sagt å gjelde selvbestemmelsesretten til landene mellom stormaktene, deriblant Ukraina, Polen og Finland.¹⁸⁵ Nørregaard fant det sannsynlig at denne betingelsen ville bli godkjent blant begge parter, da fred var av særs viktighet. Videre formulerte Nørregaard et håp for at avtalen kunne gi inspirerende ringvirkninger til fredskreftene i vesten.¹⁸⁶

Disse to artiklene formidlet usikkerheten rundt bolsjevikenes styre, og behovet de hadde for å søke fred. Den udefinerbare posisjonen til Ukraina ble også illustrert her, som noe eget, med

---

¹⁸⁰ I teksten fra *Haugesunds dagblad* ble Wladimir Grossmanns fornavn skrevet med W-. I kapittel 5 vil to tekster bli undersøkt hvor samme forfatter ble titulert som Vladimir Grossmann, skrevet da med V- istedenfor W-.

¹⁸¹ Wladimir Grossman, ‘Bolchewisme eller Soldater-revolution,’ *Haugesunds dagblad*, 19. november 1917, 2.

¹⁸² *Dagsposten*: Dagsavis, utkom mellom 1877 og 1945 i Trondheim.

¹⁸³ ‘Rusland,’ *Dagsposten*, 28. november 1917, 3.

¹⁸⁴ *Morgenbladet*: Riksdekkende ukeavis, utgitt fra 1819, utgis fortsatt pr 2023.

¹⁸⁵ Benjamin Werner Nørregaard: Journalist, jernbaneingeniør og krigskorrespondent for aviser som *Daily Mail*, *Vort Land* og *Morgenbladet*. Utgav flere bøker om sine krigsreportasjer under den japansk-russiske krigen i 1905, Balkan-krigen i 1912 og under verdenskrigen.

¹⁸⁶ Benjamin Werner Nørregaard, ‘Krigs-kronik,’ *Morgenbladet*, 18. desember 1917, 4.

klare bånd til Russland. I *Morgenbladets* artikkel ble det fremhevet hvordan Ukrainas selvbestemmelsesrett ble brukt som en del av samtalene til fred, noe skribenten håpte de ble tildelt, da freden tilsynelatende var avhengig av det. I artikkelen ble Ukraina et av flere land som fikk den funksjon å være forhandlingsbrikke, et land redusert til å være et middel for fred mellom to stormakter.

3.3 Sosialistisk fremstilling – Med øyne rettet mot Russland

Ukrainas sosialistiske fremstilling gjennom den russiske revolusjon var i stor grad preget av den politiske utviklingen som foregikk i takt med historien. Mellom de to revolusjonene i 1917 observerte jeg en positivitet knyttet til landets uavhengighet, fremmet av en anti-imperialistisk tankegang over landets utsikter. Det ble i flere artikler kommentert at undertrykkelsen som preget det russiske riket burde vike til fordel for de mindre statenes suverenitet. På denne måten forholdt skribentene seg avventende mot Ukraina fram til perioden etter revolusjonen i november. I samhörighet med Lenins skiftende holdning og påfølgende ultimatum kan man også observere en mer ambivalent tilnærming til landet, og deres valg om å ikke følge bolsjevikenes ønsker. Gjennom denne situasjonen ble bolsjevikene hyllet som alt annet enn imperialistiske, da de jobbet for å finne en fredsavtale med sentralmaktene som sikret Ukraina, så vel som andre stater, fra å måtte bli erobret av tyskerne. Bolsjevikene ble hyllet for å være den fornuftige part, som med sterk vilje arbeidet for en varig fred i Europa.

‘Saken er jo, at den nasjonale ide i vore dage kun virker til ødeleggelse, til splittelse og fordærv.’

En av de første sosialistiske artiklene sentrert rundt Ukraina dette året forekom i perioden etter revolusjonen i mars, hvor den ukrainske nasjonalitetsfølelsen hadde blitt styrket av denne hendelsen. ‘Omkring revolutionen’, et reisebrev fra *Social-Demokraten* 17. april, skrevet av en Russland-korrespondent avspeilet denne nyvunne nasjonalitetsfølelsen.¹⁸⁷ Reporteren, titulert her under initialene A.G.H, rapporterte om et demonstrasjonstog som fant

---

¹⁸⁷ *Social-Demokraten*: Dagsavis i Oslo, etablert i 1884 under navnet *Vort Arbeide* Endret navn i 1886 til *Social-Demokraten* og het dette fram til 1923. Utgis fortsatt pr. 2023 under navnet *Dagsavisen*.

sted i Petrograd.¹⁸⁸ Om lag 20 000 ukrainere prydet gatene med nasjonale bannere og ukrainske folketoner, anført av ridende kosakker.¹⁸⁹ I forkant av toget hadde det blitt holdt et møte til minne om Sjevtsjenko, hvorpå flere taler ble holdt om hans kulturelle betydning og viktigheten av å gjeninnføre det ukrainske språket i den allmenne skolen. Det ble også beskrevet hvordan et av bannernes slagord var 'Jord og vilje', hvorpå reporteren fortalte om at 'jordspørsmålet' var et av nasjonalsakens viktigste punkt.¹⁹⁰ I likhet med Guthiers perspektiv ble det her vektlagt hvordan redistribusjonen var en essensiell del av nasjonalitetssaken.¹⁹¹ Avsluttende beskrev reporteren sine egne synspunkt rundt nasjonalitetsspørsmålet – en kort appell til rasjonalisme og fornuft hva angikk de pågående diskusjonene rundt Finland, Polen, Litauen og Ukrainas selvstendighet. For reporteren var det: '[...]paa tide man nu gjør sig færdig med nationalitetsproblemerne[...]', da dette var et symptom på menneskenes manglende nestekjærlighet, ifølge skribenten.¹⁹²

Reportasjen ga et innblikk inn i den oppblomstrende bevegelsen som var her i et tidlig stadium. Særlig interessant var reporterens budskap om landenes selvbestemmelsesrett, som reporteren var ettertrykkelig klar på at burde bli innfridd. Dette viste til den markante anti-imperialistiske holdningen som var å spore hos sosialistene i tiden opp mot revolusjonen i november.

I en kronikk fra *Arbeidet* skulle revolusjonens indre problemer kommenteres.¹⁹³ Et av hovedproblemene for Kerenskij's regjering hadde vært hvordan man skulle løse nasjonalitetsspørsmålene til Finland og Ukraina, da flere medlemmer i regjeringen hadde motstilt seg Kerenskij's plan om å skape en samlet føderativ republikk med autonome stater. Denne uenigheten, som medførte flere ministres avgang, hadde eskalert av opptøyer og demonstrasjoner anført av Lenin, som krevde en ny regjering som besto utelukkende av proletariatets medlemmer. På tross av disse problemene som preget Russland, valgte skribenten å hylle revolusjonen, hvordan det russiske folk med vilje og kløkt hadde klart å stoppe undertrykkelsen fra tsardømmet og skapt et eget styresett.¹⁹⁴

---

¹⁸⁸ *Petrograd*: Tidligere navn på St. Petersburg. Byen het Petrograd mellom 1914 og 1924, da byen endret navn til Leningrad, før St. Petersburg igjen ble tatt i bruk i 1991.

¹⁸⁹ A.G.H, 'Omkring revolutionen,' *Social-Demokraten*, 17. april 1917, 5-6.

¹⁹⁰ Ibid: 5-6.

¹⁹¹ Guthier, 'The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917,' 34.

¹⁹² A.G.H, 'Omkring revolutionen,' *Social-Demokraten*, 17. april 1917, 5-6.

¹⁹³ *Arbeidet*: Norges første sosialistiske dagsavis, utgitt mellom 1893 og 1949.

¹⁹⁴ 'Rusland paa revolutionens vei.,' *Arbeidet*, 25. juli 1917, 4-5.

Skribenten var veldig forsonende rundt det russiske folkets politiske ulikheter, tydelig illustrert ved slutten av teksten, hvor det skrives håpefullt om et kompromiss mellom regjeringen og proletariatet. Skribenten opplevdes å forholde seg nøytral til Ukraina og Finland, uten en tydelig vurdering selv rundt hva som burde ha skjedd med landene og deres krav. Derimot opplevdes det som at skribenten så deres skjebne som plassert i regjeringens hender. Skribenten så med tillit på at det russiske folket ville finne en fullgod løsning. Ukraina og Finland ble på denne måten passive aktører av det politiske spillet som preget Russland – land som fikk sin skjebne rettmessig avgjort av regjeringen.

En stemme mer kritisk til Kerenskij's styre gjorde seg gjeldende i *Vestfold Arbeiderblad*, som i sin leder skrev om den fraværende utsikten for fred i krigens tredje år.¹⁹⁵ Med Amerikas entre inn i krigen, så skribenten dunkelt på krigens fortsettelse, en krig som med sin enorme ødeleggelse kun var til gagn for kapitalistene, som plyndret verdens arbeiderbefolkning. Hva angikk Kerenskij antok redaktør Anton Jenssen at han kunne fortsette sin despotiske fremtoning, men at det russiske imperiet nok ikke ville kunne bestå i dens daværende forfatning. 'Finland og Ukraine er allerede gaat. Saken er jo, at den nasjonale ide i vore dage kun virker til ødeleggelse, til splittelse og fordærv.' presiserte Jenssen.¹⁹⁶ Min lesning av sitatet viser til en forståelse av at det russiske imperiet tilhørte et forhenværende system, og at det var nytteløst i lengden å forsøke holde på separatstatene, da det medbrakte lite annet enn problemer og strid. Dette ble da også en kritikk av den gjennomgående imperialismen som hadde preget den russiske historien, en kontinuitet som sosialismen skulle representere et brudd fra. Slutningen var da at Finland og Ukraina skulle fortsette deres arbeid mot selvstyre.

Etter revolusjonen som fant sted 7. november skulle Ukraina stadig hevde sin nasjonale posisjon, med tiltagende press fra bolsjevikene. I tiden rundt ultimatumet kunne man i de sosialistiske mediene observere at det ble formet en endret og mer hardnet mentalitet mot Ukraina, basert på det økende spriket mellom landene. *Tidens Krav* presiserte i en artikkel hvordan de borgerlige avisene konstant skrev om det grufulle som hadde hendt Russland, idet de forferdelige bolsjevikene overtok styringen.¹⁹⁷ Skribenten kommenterte hvordan dette hadde sitt grunnlag i misledende meddelelser, og at det var '[...]ingen grænse for de røverhistorier de tar for god fisk.'¹⁹⁸ Det ble så gjennomgått noen av utviklingene i den

---

¹⁹⁵ *Vestfold Arbeiderblad*: Dagsavis utgitt mellom 1909 og 1988 i Tønsberg.

¹⁹⁶ Anton Jenssen, 'Ved milepælen,' *Vestfold Arbeiderblad*, 7. august 1917, 1.

¹⁹⁷ *Tidens Krav*: Dagsavis grunnlagt i 1906 for Kristiansund og Nordmøre, utgis fortsatt pr 2023.

¹⁹⁸ 'Rusland,' *Tidens Krav*, 24. desember 1917, 1.

russiske sfæren, deriblant Ukraina, som skribenten meldte nå med væpnet makt hadde avvist bolsjevikenes fredsforhandlinger, med ultimatumet som følge. Dette var en av flere kontrarevolusjonære utfordringer som preget bolsjevikenes styre i kjølvannet av revolusjonen, ifølge skribenten. I samme periode skulle Martin Tranmæl gjennom lederen 'Fredsdiskussionen' i *Ny Tid* diskutere fredsforhandlingene som på dette tidspunkt ble gjort mellom bolsjevikene og sentralmaktene.¹⁹⁹ Tranmæl listet her opp betingelsene som bolsjevikene hadde satt, blant annet at de mindre statenes selvbestemmelsesrett skulle bli respektert, samt at minoritetene skulle bli beskyttet. Redaktøren roste så det arbeidet som bolsjevikene her hadde gjort i å søke freden med sentralmaktene. 'De nøiet sig ikke med billige fraser og letkjøpte anklager mot de andre. Men tok positive skridt for at hitføre en vaabenstilstand og fredsunderhandlinger.' presiserte Tranmæl.²⁰⁰

Artikkelen fra *Tidens Krav* og lederen i *Ny Tid* var betegnende eksempler på den begynnende fasen i den sosialistiske fremstillingen, hvor Ukraina ble fremvist som et land som diplomatisk strittet imot bolsjevikene og deres aktive arbeid mot forsonende fred. Dette viste en fremstilling som skulle bli desto mer prominent i 1918. Diskursen som ble formet var av et fredssøkende, bolsjevikisk parti, som nå inntok en sentral rolle som megler for landenes integritet i møte med de tyske imperialistene. Jeg ser her et aspekt av det Reshetar trekker frem, hvor bolsjevikene trådte inn i rollen som ansvarlige forpaktere av Ukrainas integritet. 'Unable to discard their old mind-set regarding Ukraine, Russians could not abandon their image of a "Russia" that was supposedly "one and indivisible" and, instead, retained old messianic pretensions, although in a new Soviet Marxist-Leninist form.'²⁰¹ Ukraina ble i dette scenarioet et land som motsatte seg bolsjevikenes fredelige intensjoner, som tvert imot gikk i parti med hvitegardistene. Slik det ble fremstilt var bolsjevikenes ultimatum et av flere nødvendige valg for å sikre deres fredelige diplomati – viktige steg mot en endelig resolusjon på verdenskrigen.

3.4 Liberal fremstilling – Russlands elementære hjørnestein

I den liberale fremstillingen av Ukraina registrerte jeg i større, gjennomgående trekk, en støttende holdning til Ukraina. Dette gjaldt enten landet skulle fungere som del av en

---

¹⁹⁹ *Ny Tid*: Dagsavis for Trondheim utgitt mellom 1899 og 1947.

²⁰⁰ Martin Tranmæl, 'Fredsdiskussionen,' *Ny Tid*, 28. desember 1917, 3.

²⁰¹ Reshetar, 'Ukraine and Russia in their historical encounter', 158.

forbundsstat eller som selvstendig stat. De fleste artiklene, med enkelte unntak, inntok en avvisende vinkling mot det bolsjevikiske prosjekt, samt en positiv innstilling til Ukrainas eksistens og frihetskamp. Artiklenes skribenter dekket situasjonene med en forståelse til kompleksiteten rundt Ukrainas røtter med Russland. Likevel sto behovet for ukrainernes territorielle og nasjonale frihet som sterke verdier – som den liberale siden fant det viktig å imøtekomme. Den liberale dekningen ble så gradvis mer fortrolige med ideen om Ukraina som selvstendig stat, noe som utover året kom til uttrykk i motstand mot bolsjevikenes føringer, med ultimatumet og deres plutselige benektelse av Ukrainas integritet.

Det var også flere artikler som opplyste om det ukrainske folket – en sympatisk fremstilling av Ukrainas kulturelle og sosiale historie. Disse artiklene hadde den funksjon å etablere et tydelig bilde av det ukrainske folk, samtidig som de ofte rommet en politisk dimensjon. Tekstene gikk her inn på ‘Storruslands’ kontrollerende jerngrep, som hadde holdt ukrainerne nede – en kamp tekstene var essensielle i å trekke frem.

‘Det ukrainske spørsmål har hittil interessert Vesteuropa saa litet, og dets betydning er i den grad blit overset, at det vil virke overraskende at se det gjort til et av verdenskrigens hovedmotiver.’

Kerenskij og hans provisoriske regjering skulle gi rom for flere ytringer om de russiske forhold i liberale aviser. Under hans styre skulle *Norske intelligenssedler* publisere en leder rundt planene om en føderativ stat.²⁰² Redaktør Hjalmar Løken så i dette en fornuftig løsning som forhåpentligvis ville dempe Finland og Ukrainas trang til å bryte ut av forbundet med Russland. Løken gikk inn på hvordan Ukraina opplevdes langt mer tilbøyelig til å ta del i denne ordningen med Russland, da flertallet av befolkningen ønsket selvstyre og ikke full uavhengighet. Det ble også nevnt at det større formålet med Ukrainas krav omhandlet å finne en løsning som: ‘bedre kunde vareta provinsernes materielle og aandelige tarv.’²⁰³ Det ble på denne måten kommentert at det i stor grad var sosiale ordninger som sto til grunn for ukrainernes nasjonalbevegelse. I møte med land som Ukraina og Finland poengterte Løken at det var viktig å imøtekomme landenes ønsker, men at det beste for alles interesser antagelig ville forbli å opprettholde de juridiske, tradisjonelle forbindelsene man hadde til Russland.

---

²⁰² *Norske Intelligenssedler*: Norges eldste avis, først utgitt i 1763 i Oslo. Gikk inn i 1920.

²⁰³ Hjalmar Løken, ‘Naar bølgerne gaar høit.,’ *Norske intelligenssedler*, 24. juli 1917, 3.

‘Det vilde være stemmende med tidens aand og frugtbringende for freden i fremtiden, om der skaptes en forbundsstat. En saadan vil ikke lettelig kunne føre nogen imperialistisk politik. En saadan vil altid være lydhør for alle folkets krav.’²⁰⁴

Redaktøren respekterte her forståelsen for landenes ambisjoner om økt autonomi og frihet, så vel som verdien i å bevare de fundamentale røttene som lå i den russiske relasjonen. Den pragmatiske tilnærmingen ovenfor Russland ville kunne trygge landene imot fremmede, ytre krefter som de ville vært eksponert for uten den russiske tilknytningen. Et klart brudd med Russland ville i det kaotiske verdensbildet innebære en massiv risiko for Ukraina og Finland. Ut fra dette var Hjalmar Løken optimistisk mot landenes videre selvstyre, men da i en fornuftig, politisk kobling med Russland.

Figur 5: Kart som viser utformingen av ‘Ukraine’, fra *Varden*.

I forkant av revolusjonen i november skulle flere artikler opplyse om Ukrainas fortid og dets særegne trekk. Figur 5 viser et kart som fulgte med i en informativ artikkel fra *Varden* 15. august, som rapporterte på bakgrunn av landets ønske om selvstyre.²⁰⁵ Kartet var med på å visualisere og konkretisere skillelinjene som nå markerte Ukraina som noe eget, uttrykkelig adskilt fra Russland. Selve artikkelen gikk så gjennom konkrete, distinkte trekk ved ‘lillerusserne’. ‘De er gjennomgaaende mindre av vækst, finere bygget, har mørkt haar og

²⁰⁴ Hjalmar Løken, ‘Naar bølgerne gaar høit.,’ *Norske intelligenssedler*, 24. juli 1917, 3.

²⁰⁵ *Varden*: Lokalavis for Skien, utgitt fra 1874, utkommer fortsatt pr 2023.

brune øine, mens storrussere som oftest er blonde og lyse.²⁰⁶ Også her ble det viet plass for å illustrere at det ukrainske folket utgjorde historisk sett et eget, separat folk fra ‘storrusserne’, og at staten Ukraina representerte et nytt steg på veien mot egen integritet.

Artiklene kunne også mer detaljert kommentere ukrainernes historie, eksemplifisert i ‘Ukraine’, en lengre artikkel publisert i to deler av *Fædrelandsvennen*.²⁰⁷ I del 1 av artikkelen etablerte skribenten Ukraina som et land med et unikt folkeslag, ‘rutenarne’, med sine egne tradisjoner og folkekultur.²⁰⁸ I del 2 gikk skribenten inn på den aktuelle situasjonen, og fortalte hvordan folkets kultur var blitt undertrykt og at den daværende kampen om selvstyre var fullstendig berettiget. Landet ble så omtalt som den ‘[...]russiske imperialisma sin hovudhjørnestein’, et land som var av essensiell betydning både geografisk og ressursmessig for ‘storrusserne’.²⁰⁹ Avslutningsvis kommenterte skribenten den usikre fremtiden deres, men at de levde i håpet om en kommende tid hvor de var fri fra fortidens lidelser.²¹⁰

Ved inkluderingen av artiklene i *Varden* og *Fædrelandsvennen* er intensjonen å vise til eksempler på opplysning rundt Ukraina i denne perioden, og hvordan opplysningen kunne oppta små seksjoner som artikkelen i *Varden*, eller foregå over flere utgaver slik som *Fædrelandsvennen*. En signifikant forskjell gjaldt også *Fædrelandsvennen*, som var betydelig mer politisk ladet i sin omtale. Skribenten i *Fædrelandsvennen* hadde en konsekvent sympatisk fremstilling av det ukrainske folk og deres utholdende frihetskamp. Tekstens innhold inntok da den form at den opplyste i generelle ordelag om folket, samtidig som den bevisstgjorde leseren om den urett skribenten mente folket befant seg i på det tidspunktet. På denne måten var artiklene i *Fædrelandsvennen* med på å underbygge empati for ukrainernes situasjon, ved historisk å redegjøre for deres tidligere undertrykkelse og kamp – en kamp som ble aktualisert ved at skribenten viste til kontinuiteten opp imot den pågående situasjonen.

Revolusjonen i november skulle gi grunnlag for en rekke kritiske artikler rundt dens forløp, hensikt, og endelige betydning, deriblant lederen ‘Ruslands opløsning og undergang’ fra *Romsdalsposten*.²¹¹ Her ble forholdene kondensert ned til det norske ordtaket: ‘Jo flere kokke,

---

²⁰⁶ ‘Lillerussernes land,’ *Varden*, 15. august 1917, 1.

²⁰⁷ *Fædrelandsvennen*: Dagsavis for Kristiansand, grunnlagt i 1875, utgis fortsatt pr. 2023.

²⁰⁸ E. Sk, ‘Ukraine.,’ *Fædrelandsvennen*, 28. september 1917, 1-2.

²⁰⁹ E. Sk, ‘Ukraine II.,’ *Fædrelandsvennen*, 29. september 1917, 1-2.

²¹⁰ Ibid: 1-2.

²¹¹ *Romsdalsposten*: Dagsavis for Kristiansund, utgitt mellom 1876 og 1990. Het *Nordmørsposten* fra 1986 til 1990.

desto værre søl' om situasjonen russerne befant seg i.²¹² Redaktør Jonas Hestnes mente dette skyldtes en svak politisk ledelse, som hadde ført til økonomiske problemer og rikets endelige oppløsning. For å markere et ironisk poeng stilte skribenten spørsmålet om ikke Martin Tranmæl burde ha fått bevilget studiereise til Russland for å få innsikt i hvordan innenlands sabotasje kan gjennomføres.²¹³ Ut fra rapportene skribenten bygget sin artikkel på, opplevdes ikke Hestnes dette som en ideell vei for Norge.²¹⁴

I kontrast til *Romsdalspostens* mer negative vinkling kommenterte *Norske Intelligenssedler* i en leder den 27. november 1917 at bolsjevikene fortjente en viss anerkjennelse for deres gjennomføringsevne rundt det de var overbevist om, uavhengig av hva øvrig politisk tilhørighet en måtte ha.²¹⁵ Det ble nevnt hvordan bolsjevikene hadde offentliggjort hemmelige dokumenter fra de forrige regimenenes styre, i et forsøk på å bringe mer offentlig åpenhet og mindre hemmelighold til folket. Selv om det på daværende tidspunkt ikke hadde vært store avsløringer i publiseringene, applauderte redaktør Løken forsøket på å bringe mer informasjon ut. Løken gikk også inn på Ukraina og Polens berettigede ønske om selvbestemmelsesrett, og hvordan bolsjevikene, i deres fokus på den samlede staten som den korrekte vei, hadde måttet innskrenke disse landenes selvstyre. Avslutningsvis stilte Løken spørsmål ved hvorvidt bolsjevismen ville bestå, men forsikret leseren om at deres ettermæle, deres genuine kamp for nasjonale prinsipper, ville bli stående i historien.²¹⁶

Skribenten inntok etter min oppfatning en moderat middelvei hva angikk bolsjevikene. Selv om skribenten ikke så ut til å dele de politiske overbevisningene som preget bolsjevikene, så ble heller ikke deres handlinger fordømt. Deres valg var basert på en klokkeren tro og en visjon om at deres politiske prinsipper er til det beste for samfunnet. Denne tankegangen, mente skribenten, burde da også vært med i vurderingen av hvordan man så på deres håndtering av Ukraina og Polen. Det større, overordnede målet og intensjonen bak, skulle telle med i den offentlige diskursen.

---

²¹² Jonas Hestnes, 'Ruslands oppløsning og undergang,' *Romsdalsposten*, 20. november 1917, 2.

²¹³ *Martin Tranmæl*: Politiker og journalist. Var i store deler av sitt liv redaktør for aviser som *Ny Tid*, *Social-Demokraten* og *Arbeiderbladet*. Hadde også flere sentrale politiske verv gjennom sitt liv, deriblant partisekretær i arbeiderpartiet. Ble kjent for sin agitatoriske taler. Levde fra 1879 til 1967.

²¹⁴ Jonas Hestnes, 'Ruslands oppløsning og undergang,' *Romsdalsposten*, 20. november 1917, 2.

²¹⁵ Hjalmar Løken, 'Bolsjevikerne,' *Norske Intelligenssedler*, 27. november 1917, 3.

²¹⁶ *Ibid*: 3.

Ledene skulle bli kontinuerlig inkludert i en rekke sosialistiske aviser i ukene etter publikasjonen, deriblant i *Smaalenes Social-Demokrat*.²¹⁷ Det ble kommentert som veldig positivt at *Norske Intelligenssedler*: '[...]ser uhildet og med forstaaelse paa det som nu foregaar i Rusland.'²¹⁸ Lederen fra *Norske Intelligenssedler* og den påfølgende kommentaren i *Smaalenes Social-Demokrat* viste til noe av den betente, politiske spenningen som preget ytringene rundt den russiske revolusjonen. De liberale så generelt med mistro på behovet for en revolusjon i et velorganisert, demokratisk samfunn som Norge, et land som sto i kontrast til omstendighetene i Russland.²¹⁹ Debatten rundt bolsjevikene og muligheten for revolusjon skulle bli gjennomgående tematikk på avisenes fronter i årene fremover, et aspekt ved den offentlige diskursen som jeg ser naturlig nok også ville prege synet på Ukraina – et land som alltid hadde vært nært assosiert med Russland.

Et gjentakende element i flere av venstreavisene i desember 1917 omhandlet innvendinger mot den endrede russiske mentaliteten til Ukraina som selvstendig stat. *Søndmørsposten* var blant en av flere som så undrende på Russlands ultimatum.²²⁰ Russlands føringer mot Ukraina ga skribenten grunnlag for å erklære: 'Fred paa fronterne, guillotine og kanontorden hjemme, det er bolsjevikernes fredspolitik.'²²¹ *Stavanger Aftenblad* tegnet likeledes et apatisk bilde av Lenin, som kun angivelig søkte forsonende premisser med Ukraina for å skape illusjonen av diplomati.²²² 'Denne mand, som har lavet revolution for at faa fred og borgerskap, truer selv med krig.'²²³

Reshetars påstand, om Lenins imperialistiske tilnærming til Ukraina, ble tydelig poengtert særlig av de liberale avisene.²²⁴ Det observeres i disse artiklene en overhengende indignasjon rundt kravene til Lenin, at trusselen om invasjon bygde på tankesett som sto i sterk kontrast til bolsjevik-lederens anti-imperialistiske linje. Ultimatumet ble for flere aviser da en avsløring av hvor inkonsekvente bolsjevikene var ovenfor egne ideologiske prinsipper. Ukraina ble her den utsatte part, som ble urettferdig møtt av bolsjevikenes kynisme.

---

²¹⁷ *Smaalenes-Social Demokrat*: Dagsavis for Fredriksstad, grunnlagt i 1906, utgis fortsatt pr. 2023.

²¹⁸ 'Den hadske og urættferdige,' *Smaalenes Social-Demokrat*, 1. desember 1917, 1.

²¹⁹ Bastiansen, 'Partipressen konsolideres,' 43.

²²⁰ *Søndmørsposten*: Dagsavis for Ålesund, utgitt første gang i 1882, utgis fortsatt pr 2023.

²²¹ 'Bolschevikerne,' *Søndmørsposten*, 19. desember 1917, 1.

²²² *Stavanger Aftenblad*: Regionsavis for Rogaland, utgitt fra 1893, utgis fortsatt pr 2023.

²²³ 'Bolsjevikiske selvmotsigelser,' *Stavanger Aftenblad*, 19. desember 1917, 12.

²²⁴ Reshetar, 'Ukraine and Russia in their historical encounter,' 157.

En artikkel fra *Haugesunds Avis* 30. desember oppsummerte mye av den økte oppmerksomheten Ukraina hadde mottatt gjennom året, den nye bevisstheten som var kommet til.²²⁵ ‘Det ukrainske spørsmål har hittil interessert Vesteuropa saa litet, og dets betydning er i den grad blit overset, at det vil virke overraskende at se det gjort til et av verdenskrigens hovedmotiver.’²²⁶ Det ble videre poengtert hvordan Ukraina fram til nå hadde vært en viktig ressurskilde for Russland, med sine store mengder kull og korn, og dermed et signifikant tap for imperiet. Avslutningsvis gikk skribenten inn på den usikre fremtiden Ukraina gikk i møte, da de hadde stilt seg fiendtlig til bolsjevikene, til tross for at de tilsynelatende hadde anerkjent ukrainernes selvbestemmelsesrett.²²⁷ Artikkelen illustrerer mye av den massive utviklingen som hadde foregått, ikke bare i ukrainernes nasjonale kamp, men også i den norske offentlighets kunnskap og forståelse om landet.

3.5 Konklusjon

I 1917 er landet kjent og karakterisert som ‘Lillerusland’, og det nye ‘Ukraine’ er fortsatt naturlig nok et noe fremmed konsept. Den gradvise formingen av Ukraina observeres gjennom de forskjellige beskrivelsene som gis, hvor flere karakteristikker gikk igjen. Ukraina ble omtalt som et område unikt fra Russland, med egne kulturer og tradisjoner som skilte de markant fra russerne. Samtidig med dette ble dets dype røtter til Russland også vesentlig illustrert, og hvordan de ga en tilhørighet som for alltid knytter landene sammen.

Over den politiske tredelingen vil jeg påstå det er distinkte forskjeller i deres fremstilling av Ukraina. Hva angikk sympati for ukrainerne var den liberale siden tydelig dominerende, med en kontinuerlig sympatisk fremtoning rundt den ukrainske nasjonalsaken. Denne støtten mot Ukraina som stat var også til stede på den borgerlige siden, men med en mer nøktern tilnærming til hva nøyaktig som skulle bli utfallet av deres kamp. Dette var da særlig med tanke på den historiske ukrainsk-russiske relasjonen og det ujevne maktforholdet mellom de to. I den borgerlige fremstillingen ble Ukraina ved slutten av året mer omtalt som en involvert del av sentralmaktene og Russlands forhandlinger. Her var den liberale siden derimot mer engasjert i ultimatumet fremlagt mot Ukraina av bolsjevikene og det de så som et hyklersk opptrinn mot det ukrainske folk. Det overordnede narrative for disse to sidene var likevel et

---

²²⁵ *Haugesunds Avis*: Dagsavis for Haugesund, utgitt fra 1895, utgis fortsatt pr 2023.

²²⁶ ‘Ukraine,’ *Haugesunds Avis*, 30. desember 1917, 4.

²²⁷ ‘Ibid: 4.

ønske om en forholdsmessig uproblematisk løsning på nasjonalsaken, som vil gi ukrainerne større kontroll over sine territorier og sine egne styresett.

Her skiller den sosialistiske siden seg markant, i tråd med bolsjevikenes politiske føring. I de første artiklene ser man en forståelse rundt det nasjonale spørsmålet mer på linje med de borgerlige og de liberale, hvor en forholdsvis positiv tanke om de ulike landenes selvbestemmelse er til stede, basert på forakten for imperialismens undertrykkelse. Etter revolusjonen i november ble imidlertid Ukraina oppfattet som en motstridig part, en som avviste bolsjevikenes innfrielse av deres uavhengighet for å alliere seg med hvitegardister. I dette scenarioet dannes det et bilde av Ukraina som erklært fiende av den freden som bolsjevikene tilbyr – en aggressiv karakter som skiller seg betydelig fra offer-rollen som presenteres i den borgerlige og liberale pressen ved slutten av året. Dette skillet kommer også til uttrykk i det manglende fokuset på opplysning rundt Ukraina i den sosialistiske pressen, et fokus som ut ifra min gransking var helt fraværende. Disse skillelinjene ga en introduksjon til den økende polariseringen mellom den sosialistiske pressen og den mer moderate pressen rundt de større spørsmålene om hva som var det korrekte synet på forholdene i Russland og Ukraina.

Ut fra de historiografiske perspektivene til Verstiuk, Magocsi og Guthier vil jeg hevde de fleste artiklene som ble skrevet rundt den ukrainske nasjonalsaken fokuserte mest på det nasjonale aspektet ved ukrainernes ønsker. Flere artikler kommenterte at det var både økonomiske og sosiale faktorer som farget ukrainernes ønske om selvstyre, i tillegg til et fåtalls artikler som spesifikt nevnte jordspørsmålet. Likevel ser jeg i de fleste artiklene at nasjonalsaken ble presentert som en sak som hovedsakelig var situert rundt folkets særegne kultur og identitet, som rettferdiggjorde et ønske om å bli sett som noe mer individuelt enn Russland. Dette gjorde seg spesielt tydelig blant annet på den liberale siden, som vektla hvordan den ukrainske nasjonalitet var blitt undertrykt, og at de nå kjempet så den ukrainske identitet kunne frigjøres ytterligere. Jeg vil på denne måten hevde at Ukrainas nasjonalbevegelse ble fremstilt i stor grad ut fra ønsket om større nasjonal frihet og mindre ut fra de sosiale og økonomiske ordningene som landets befolkning krevde. Dette var en fremstilling som var gjennomgående hos store deler av de tre politiske posisjonene.

Den sosialistiske fremstillingen av Lenins ultimatum var tett knyttet opp til fredsforhandlingene som skjedde på samme tid. Det ble sagt at *Tsentralna Rada* var

kontrarevolusjonær og at det derfor var nødvendig å gripe inn for å stoppe deres handlinger som gikk imot bolsjevikenes politikk. Dette ble så understreket av at Lenins store krav for fred med sentralmaktene lå i å sikre de mindre statenes selvbestemmelsesrett ovenfor det imperialistiske Tyskland. Ut fra denne forståelsen var Lenins ultimatum rettferdiggjort hos sosialistene da den større intensjonen for bolsjevikene var fred mellom statene. En tydelig motstemme markerte seg hos de liberale som observerte ironien ved Lenins stadige proklamasjoner om fred, som gikk på tvers av hans faktiske handlinger.

Samlet sett vil jeg hevde fremstillingen var preget av en stor interesse for folket og for den nasjonale bestrebelsen de nå hadde gått aktivt inn for å nå. Dekningen i 1917 ga et fundament hvor den norske leseren ble orientert rundt dette folket som for flere hadde vært en perifer del av Russland. Dette var en dekning som på ingen måte skulle avta i det kommende året – et år hvor den ukrainske nasjonalsaken skulle ta en uventet vending.

Kapittel 4: Høyt spill for frihet – Ukraina under avtalen med sentralmaktene

4.1 Innledning

Freden i Brest-Litovsk den 3. mars var en viktig hendelse i den første verdenskrig – en fredsavtale som proklamerte sentralmaktene som seierherrene på østfronten, med den konsekvens at Russland måtte trekke seg ut av krigen. Langt mindre kjent for nåtidens allmennhet er det faktum at Ukraina hadde vært i Brest-Litovsk måneden før og signert en helt unik fredsavtale med sentralmaktene den 9. februar. Avtalen hadde stor betydning for Ukraina fordi den inneholdt en offisiell anerkjennelse av landets suverenitet av en stormakt – et betydelig gjennombrudd for *Tsentralna Rada* sitt arbeid med å legitimere landet for omverdenen. Med suvereniteten fulgte også en forpliktelse om å fremskaffe korn for sentralmaktene, som var en viktig forutsetning for deres anerkjennelse av staten. Når forsyningene med korn ikke møtte sentralmaktenes krav ble Ukraina igjen tvunget under et nytt regime – Ukrainas ønske om frihet hadde på nytt blitt nektet av stormaktene som opprinnelig tilbydde nettopp dette.

Kapitlet undersøker den norske mediedekningen av Ukraina fra februar til juli 1918. Med denne spesifikke inndelingen ønsker jeg å følge norske mediers oppfatning av Ukrainas avtale med tyskerne, og utfallet denne avtalen fikk i form av hetmanatets opprettelse i april.

Avisartikler fra mai til juli er også inkludert for å få med avisenes forståelse av hetmanatets styre i denne perioden. Bakgrunnen for at jeg ønsker å dedikere et kapittel til denne tidsrammen ligger hovedsakelig i at Ukrainas avtale i Brest-Litovsk er et viktig tematisk utgangspunkt. Den ukrainske regjeringens valg om å imøtekomme sentralmaktene var en omstridt beslutning, og et diplomatisk trekk som skapte steile fronter i de norske mediene. Et annet betydelig element ligger i at denne tidsrammen er tett sammenbundet med perioden jeg dekket i første kapittel. Dette har da gitt muligheten til å følge progresjonen av det bildet som ble formet av Ukraina, en stat som i denne perioden fortsatt opplevdes ny i folkets øyne.

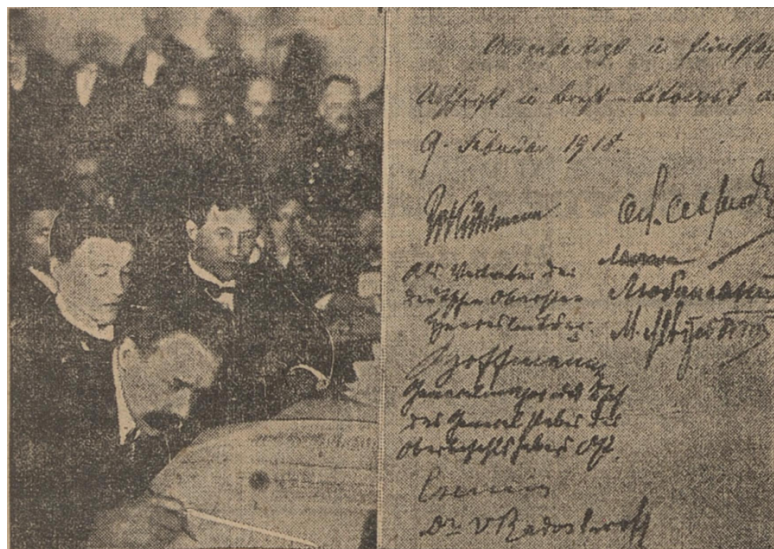
Av historiografiske perspektiv trakk jeg i kapittel 2.3 frem faglitteratur som har fokusert på tyskernes syn på avtalen, hvor Oleh Fedyshyn hevdet at tyskerne var overrasket over muligheten de ble gitt ved avtalen, og at dette ikke var del av en planlagt ekspansjon. Mędrzecki utfylte også hvordan det ikke var tyskernes intensjon å sette inn en egen regjering i Ukraina, men at de administrative forholdene nødvendiggjorde en slik intervensjon. Jeg ønsker å granske hvorvidt den norske oppfatningen er preget av et bilde av tyskerne som opportuniste som benytter seg av ukrainernes desperasjon, eller om det er nyanser som peker mer i retning av det bildet Fedyshyn og Mędrzecki har opptegnet. I tillegg til dette vil jeg også se på hvordan hetman Skoropadskyj ble presentert i de norske mediene. Mark Von Hagens studie av Skoropadskyjs memoarer har vært med å tilføre et mer sympatisk trekk til lederen, som en mer velmenende skikkelse, som hadde ambisjoner for hva hans styre skulle utføre. Ut fra hva Skoropadskyj uttalte i memoarene var det tyskernes restriksjoner og motarbeidelse som forhindret hans opprinnelige ønsker for hetmanatet. Hva bilde av Skoropadskyj finnes i artiklene? Vil det være et ensidig syn som karakteriserer han som diktatorisk eller vil jeg se en mer balansert fremstilling av hans tilkomst som ukrainsk leder? Dette var noen av de forskningsspørsmålene jeg har stilt meg i forkant av de analytiske seksjonene.

4.2 Borgerlig fremstilling – Et håpefullt kompromiss

I samlede trekk observertet jeg i min gransking av artiklene en forsiktig optimisme rundt avtalen, med et fokus på de positive aspektene avtalen innebar for ukrainerne. Ukraina hadde

mottatt en vel fortjent anerkjennelse av sentralmaktene – en legitimering som hadde vært synlig manglende fra de andre verdensmaktene. Avtalen ga slik inntrykk av å representere en mulighet for det ukrainske folk til å ta kontroll over sin egen skjebne. Da denne avtalen førte til opprettelsen av hetmanatet, opplevdes det som en genuin skuffelse at overenskomsten ikke kunne fungere uten tyskernes diktatoriske inntog inn i staten. Ut fra det nye systemet oppsto ulike formeninger rundt hetmanatet, hvor enkelte så Skoropadskyj som en potensielt god leder for den ukrainske staten, mens andre forble resignerte over hva man anså som tysk maktmisbruk i landet. Et konsekvent fellestrekk for de borgerlige artiklene var en anerkjennende og forholdsmessig positiv fremstilling av Ukraina, og et håp om at avtalen med sentralmaktene skulle være bærekraftig i lengden. Jeg bemerket i dette en klar kontinuitet fra perioden i kapittel 1 hva angikk den sympatiske fremstillingen av Ukrainas nasjonale kamp.

‘I blod flømmer et land, hvis hovedsagelige brøde er, at det har søgt at naa frem til orden og frihed.’

Figur 6: Avtalen mellom Ukraina og sentralmaktene 9. februar 1918, fra *Morgenavisen*.

En redaksjonell artikkel i *Morgenbladet* den 13. februar gikk inn på hvordan det russiske tsarrikets fall og oppløsning hadde gitt ukrainerne en gylden anledning til å søke frigjørelse fra Russland. Artikkelen skribent skrev så om de viktige nyhetene i Brest-Litovsk, før artikkelen beveget seg inn på Ukrainas historie, om deres unike kulturarv som aldri hadde blitt tilstrekkelig verdsatt av Russland. ‘Det gamle offisielle Rusland forsøkte endog at negte

eksistensen av en egen ukrainsk nation til trods de historiske og kulturelle forutsætninger.²²⁸ Skribenten gjorde så et markant poeng av sentralmaktenes anerkjennelse, et legitimerende steg som verken Ententemaktene eller bolsjevikene hadde tatt ennå.²²⁹

Artikkelens skribent var klar i sin beskrivelse på at avtalen og anerkjennelsen representerte et viktig steg for Ukraina som egen stat, når de nå ble fri Russlands grep rundt deres ressurser og eiendommer. Det hvilte, etter mitt inntrykk, en selvfølgelighet i måten Ukrainas handling ble omtalt, en erkjennelse av at ukrainerne naturlig nok ville forvalte sine egne områder og beholde sine etablerte styresett. Når dette da førte de inn i dialog med sentralmaktene, skjedde det som resultat av manglende alternativ hos Ukraina. Uten potensielle støttespillere hos verken Ententemaktene eller bolsjevikene måtte dette bli Ukrainas nødvendige utfall for å overleve.

I reisebrevet 'Den sorte jords land', skrevet av korrespondenten Sigvald Langø for Nordlandsposten, ble nordmenns generelle uvitenhet rundt den nye staten tydeliggjort.²³⁰ På tross av kjennskap til 'smaarussere' og 'ruthenere', var 'Ukraine' et fremmed begrep for den gjengse leser. 'Saa indefrosset hadde de over 30 millioner av ukrainere været i den store enhet, som kaldtes det russiske rike, at almindelige folk måtte ty til et eller andet leksikon for at lære det at kjende.'²³¹ Den lange, historiske veien til dagens frigjøringsbevegelse ble så trukket inn, om hvordan de nasjonalistiske gnistene hos den ukrainske ungdom hadde blitt slått ned av 'storrusserne', med deportasjon til Sibir som avstraffelsesmetode. Fra en reise i 1917 til Volhynia hadde Langø fått observere menneskene på nært hold, en observasjon som tegnet omrisset av et avstumpet folk, gjort likegyldig av den russiske underkuelsen.²³² Slik Langø så det, lå analfabetisme mye til grunn for at de alminnelige bøndene ikke hadde blitt tent av den ukrainske nasjonalistbølgen. På grunn av dette hadde de forblitt uinformerte om Ukrainas betydelige historie og kulturarv. Langø beskrev videre folket som passive mennesker som etter hans egne ord ikke synes å ha: 'faat rede paa, at livegenskapet i Rusland er ophævet og at de er forholdsvis frie mennesker.'²³³ Langø ønsket med dette å belyse kontrasten mellom 1917 og 1918, en gledelig utvikling fra skribentens synspunkt.

---

²²⁸ 'Ukraine,' *Morgenbladet*, 13. februar 1918, 3.

²²⁹ *Ibid*: 3.

²³⁰ *Nordlandsposten*: Dagsavis for Bodø, utgitt mellom 1862 og 2002. Fusjonerte i 2002 med Nordlands framtid og ble til Avisa Nordland, som utgis fortsatt pr. 2023.

²³¹ Sigvard Langø, 'Den sorte jords land.,' *Nordlandsposten*, 7. mars 1918, 1 og 4.

²³² I dag kjent som Volyn oblast, et fylke i Vest-Ukraina.

²³³ Sigvard Langø, 'Den sorte jords land.,' *Nordlandsposten*, 7. mars 1918, 1 og 4.

Reisebrevet illustrerte den raske framvekst Ukraina hadde gjort i løpet av kort tid i mediebildet, i et tempo som hadde gjort det nødvendig for flere å undersøke nøyaktig hva dette landet var. Reisen Langø gjorde i 1917 skapte også en forståelse av hvor raskt det nasjonale aspektet hadde utviklet seg hos folket, som Langø karakteriserte som mennesker som i høy grad var uopplyste omkring deres egen fortid. Samlet sett tydeliggjorde reisebrevet nasjonalbevegelsens slagkraft – en utvikling som angivelig hadde skapt en glød i landets bevissthet.

Ukrainas hurtige inntreden i den europeiske bevissthet ble humoristisk illustrert i en tekst publisert i *Ørebladet*.²³⁴ ‘Hvad er Ukraine?’ omhandlet en fransk journalist som spurte tilfeldige parisere om de visste hva ‘Ukraine’ var, med påfølgende perplekse svar. Blant forslagene til navnets betydning fant man ‘skosværte’, ‘en nymodens kaape’, og ‘en nyanlagt gate oppe i den nordlige bydel.’²³⁵ Tross flerfoldige forsøk, avsluttet artikkelen med at journalisten vendte tomhendt tilbake, da ingen kunne få gitt en korrekt beskrivelse på hva ‘Ukraine’ var.

Artikkelen, som etter all sannsynlighet ikke var basert på en virkelig situasjon, var en tekst som tross sin satiriske natur, fanget noe av den generelle usikkerheten som preget det norske folk når det kom til dette ‘nye’ landet. Det ble kommunisert gjennom teksten hvor ‘ny’ staten opplevdes i vanlige folks øyne, og hvordan navnet ikke ble umiddelbart assosiert med det ‘lillerussiske’ området i Øst-Europa.

I en større artikkel skulle *Stavangeren*, under overskriften ‘Diktatur i Ukraine’, den 5. mai gå nærmere inn på forløpet bak den tyske intervensjonen som nylig var funnet sted.²³⁶ Skribenten berettet om ukrainernes vanskeligheter i å etterfølge sentralmaktens ønskede kvantiteter av korn, og den påfølgende protesten fra bøndene på kravene. Konsekvensene av dette var blitt opprettelsen av et nytt system, som lettere ville kunne fremskaffe den nødvendige kornmengden uten ukrainernes motarbeidelse. Tyskernes handlinger ble så kritisert av skribenten, som mente de hadde handlet taktløst i deres forsøk på å tilnærme seg Ukraina.

---

²³⁴ *Ørebladet*: Dagsavis for Oslo, utgitt mellom 1891 og 1924. Ble deretter overtatt av avisen *Tidens Tegn* som endret navnet på *Ørebladet* til *Oslo Aftenavis*. Ble så utgitt som aftenutgave av *Tidens Tegn* fra 1924 til til 1932.

²³⁵ ‘Hvad er Ukraine?’, *Ørebladet*, 10. april 1918, 1.

²³⁶ *Stavangeren*: Helgeavis for Stavanger, utgitt mellom 1916 og 1964. Endret navn til *Stavanger Morgenavis* i 1965, og gikk til sist inn i 1968.

Hvis deres intensjon var å ha fremmedgjort det ukrainske folk fra Russland gjennom deres forbindelse, ville dette ha krevd: ‘en høi grad av politisk smidighet.’²³⁷ Da dette ikke var blitt gjort, mente skribenten dette ville kunne skape den uønskede effekt å føre ukrainerne tilbake til en russisk allianse.

Skribenten ga i teksten inntrykk av å forstå tyskernes inngrep mot ukrainerne, at dette var en nødvendighet grunnet motstridige krefter og et ineffektivt styre. Mędrzecki understreket at tyskerne i stor grad følte seg tvunget til å intervensere i Ukrainas situasjon for å sikre at kornet effektivt ble distribuert, og for å stoppe det tiltagende bondeopprøret.²³⁸ Dette ble reflektert i situasjonen beskrevet i teksten, hvor tyskerne hadde anklaget de ukrainske bøndene for obstruksjon, noe skribenten kommenterte: ‘[...]høist sandsynlig er riktig.’ Samtidig hadde tyskernes autoritære opptreden og mangel på rasjonalisme unnlatt å skape en pragmatisk forbindelse med de ukrainske bøndene. Ut fra dette ser jeg en skribent som forsto at forutsetningene ikke var til stede for en fungerende situasjon i lengden på tross av potensialet.

En artikkel i *Aftenposten* søkte å forstå tankegangen blant hetmanen og det nåværende styret i Ukraina.²³⁹ Et interessant aspekt ved artikkelen var at skribenten selv var en uttalt ‘lillerusser’ bosatt i Norge, med personlig kjennskap til både hetmanen og hans familie fra tidligere møter i Petrograd og under militær sammenheng i Mandsjuria.²⁴⁰ Dermed stilte skribenten med et særskilt unikt perspektiv for å tilnærme seg tematikken. Konsist sammenfattet ble Skoropadskyjs liv og karakter kommentert, og hvordan skribenten så langt opplevde styret. Av personlige inntrykk omtales Skoropadskyj som en hederlig, stoisk, oppofrende person, kvaliteter skribenten mente gjorde han til en egnet leder i den nye regjeringen. Skribenten gikk så over til å trekke frem konkrete synspunkt som han så seg være gjeldende i den nye regjeringen. Det ble spesifikt nevnt at Skoropadskyj var i stor grad tilhenger av å holde Ukraina separert fra Russland, da bolsjevikene var uberegnelige. I det store og hele ble hetmanatet fremstilt som et godt alternativ foran bolsjevikene og det tidligere tsarveldet, en redning for det ustrukturerte, politiske rammeverket som tidligere hadde preget Ukraina.²⁴¹

---

²³⁷ ‘Diktatur i Ukraine,’ *Stavangeren*, 5. mai 1918, 8.

²³⁸ Mędrzecki, ‘Germany and Ukraine between the Start of the Brest-Litovsk Peace Talks,’ 63.

²³⁹ *Aftenposten*: Riksdekkende dagsavis med hovedkvarter i Oslo, grunnlagt i 1860, utgis fortsatt pr. 2023.

²⁴⁰ ‘Hetman Skoropadski,’ *Aftenposten*, 14. juni 1918, 5.

²⁴¹ ‘Hetman Skoropadski,’ *Aftenposten*, 14. juni 1918, 5.

Jeg vil vektlegge bildet av Skoropadskyj som her ble fremmet, som en forkjemper for Ukraina, samt en som så på bolsjevikenes føringer med forakt. Denne fremstillingen hadde flere likhetstrekk med beskrivelsene som Mark Von Hagen i sitt essay tilegnet lederen. Slik Von Hagen betraktet Skoropadskyj gjennom hans memoarer forble bolsjevikene den største fienden mot den kulturelle og nasjonale vekst som landet kunne oppnå.²⁴² Helhetlig sett sammenfalt også skribentens positive beskrivelser med Von Hagens forståelse av en mann som hadde egnede kvaliteter for rollen og som genuint ønsket å hjelpe det ukrainske folk.

Ved månedsskiftet til juli skulle Ukrainas betente situasjon være tema for en større artikkel, som ble publisert i to deler i *Aftenposten*. 'Ukraina og Ententen' presenterte forholdene i Ukraina nok en gang gjennom perspektivet til en norsk 'lillerusser', som så den forfatning som sitt hjemland var henfaldt til under hetmanens styre. 'I blod flømmer et land, hvis hovedsagelige brøde er, at det har søgt at naa frem til orden og frihed.'²⁴³ Med et levende billedspråk ble det skildret i del 1 hvordan det ukrainske folk nå led under et diktatorisk styre – en posisjon de var havnet i grunnet en umulig problemstilling. Ukrainerne hadde måttet godta sentralmaktens tilbud om bistand i ren desperasjon for å unnsnippe bolsjevikene. Skribenten fremholdt videre at dette ikke var forræderi mot Ententemaktene, men at dette ble eneste alternativ da Ententemaktens hjelp uteble. At ukrainerne ikke støttet hetmanatet, mente skribenten ble tydeliggjort ved opptøyene og volden som bøndene nå utsatte de tyske troppene for i Ukraina.²⁴⁴

I del 2 av 'Ukraina og Ententen' appellerte skribenten for en sårt tiltrengt assistanse fra Ententemaktene. Skribenten fremhevet at Ententemaktene kunne høste fremtidige gevinster av å få rettet blikket mot de landene i Øst-Europa, som var offer for kaos og anarki i kjølvannet av den russiske revolusjon. 'Den slaviske verden som en mægtig føderation af frie folk, maa i fremtiden vælge venner, til hvis skuldre den trygt og broderlig kan støtte sig.'²⁴⁵ Skribenten argumenterte særskilt for Ukraina, da situasjonen med tyskerne var alvorlig, samtidig som *Tsentralna Rada* sitt arbeid i 1917 viste et land som aspirerte etter å kunne etablere et fredelig demokrati i tråd med Ententemaktens prinsipper. På bakgrunn av dette,

---

²⁴² Mark Von Hagen, "I Love Russia, and/but I Want Ukraine," 138.

²⁴³ 'Ukraina og Ententen,' *Aftenposten*, 30. juni 1918, 5.

²⁴⁴ Ibid: 5.

²⁴⁵ 'Ukraina og Ententen II,' *Aftenposten*, 5. juli 1918, 2.

ønsket skribenten at Ententemaktene så forbi ukrainernes 'nødtvungne forræderi' og hjalp dem ut av den uutholdelige posisjonen de var havnet i.²⁴⁶

Hos skribenten forelå det åpenbart en empatisk relasjon til sitt hjemland og det ukrainerne hadde gjennomgått i de pågående månedene. Skribentens resonnement rundt Ententemaktens mulige assistanse, bygget på en forståelse av ukrainernes ønske om frihet, og hvordan denne bestrebelsen etter selvstendighet hadde ført de i en nærmest umulig posisjon mellom bolsjevikene og tyskerne. Ved å imøtekomme Ukraina, kunne Ententemaktene utvist betydelig storsinn ovenfor et mindre heldig land, og slik statuere et sterkt diplomatisk eksempel for resten av verden å etterfølge.

Den todelte artikkelen så vel som den foregående artikkelen om Skoropadskyj, viste *Aftenpostens* villighet til å fronte den 'lillerussiske' stemmen i sin avis. Et likhetstrekk ved begge artiklene lå i en iboende anerkjennelse av Ukrainas rett som stat av skribentene, på tross av to helt ulike oppfatninger av Skoropadskyjs styre. Ved artiklene forsøkte *Aftenposten* å orientere seg rundt utviklingene i Ukraina gjennom å trekke frem perspektivet som ble tilbudt av norsk-ukrainske individer. På denne måten ble det gitt unike innblikk inn i landets forfatning og deres mulige vei videre.

4.3 Sosialistisk fremstilling – En småborgerlig affære til folkets nød

Den sosialistiske fremstillingen fordømte den ukrainske avtalen med sentralmaktene, en allianse som ble trukket frem som et opportunistisk trekk av begge involverte parter. Sentralmaktene ville med avtalen kunne fortsette sine imperialistiske tendenser over det europeiske kontinentet, samtidig som Russland ville miste essensielle ressurser ved deres brudd med Ukraina. Hva angikk Ukraina, skapte de sosialistiske artiklene et veldig tydelig skille mellom Ukrainas lavere samfunnsklasse, proletariatet, og de velstående borgerlige som utgjorde *Tsentralna Rada* sitt styre. Ved avtalen sikret den ukrainske borgerklassen sine økonomiske interesser og privilegier som var truet under det bolsjevikiske styret. Den sosialistiske fremstillingen var derfor i stor grad preget av en gjennomgående forakt for Ukrainas borgerlige, og en sympati for Ukrainas proletariat, som høstet ingen goder gjennom avtalen. Når dette resulterte i storstilte bondeopprør, ble det erklært støtte til protestene.

---

²⁴⁶ 'Ukraina og Ententen II,' *Aftenposten*, 5. juli 1918, 2.

Likeledes ble hetmanen Skoropadskyj sterkt kritisert som en samvittighetsløs, arrogant statsleder, som videreførte de brutale kvalitetene som hadde definert de historiske hetmanene.

Resultatet av dette var en sterkt dualistisk fremstilling av Ukraina, hvor landets støtte i mediene var avgrenset og spesifikt forbeholdt proletariatet, karakterisert som det 'virkelige ukrainske folk'. Den ekte ukrainske viljen, som folket sto ved, var å unnsnippe den tilstand landet når var falt i, gjennom opprør mot styresmaktene.

‘Den vei til national og social frihet som fører over Berlin er en smærtens og taarenes Golgata-vandring for folket. For Skoropadski er den brolagt med jernkors og ordener.’

Tsentralna Rada sin avtale med sentralmaktene 9. februar skulle raskt skape kritiske reaksjoner – røster som var mistroiske til dets større formål. Skribenten bak *Smaalenenes Social-Demokrat* sin artikkel ‘Verdenssituationen idag’, pekte på hvordan det primært var den borgerlige intelligentsiaen som hadde inngått avtalen, uten nødvendigvis å ha støtte og medhold hos bøndene og arbeiderne, som utgjorde Ukrainas proletariat, majoriteten av befolkningen.²⁴⁷ Det ble også teoretisert rundt hvorvidt den tyske strategien ved avtalen var å sulte Russland, gjennom å kutte deres tilgang til Ukrainas kornkammer, noe som ville svekke den russiske posisjonen betraktelig.²⁴⁸ I teksten var skribenten tydelig preget av tanken om at bolsjevikene risikerte mye i deres fredsforhandlinger med sentralmaktene, på bakgrunn av tyskernes imperialistiske tendenser.

Synet på tyskerne som ble fremvist her, skulle være bærende gjennom kapitlets tematiske periode. I motsetning til Fedyshyn og Mędrzeckis beskrivelse var tyskerne her til enhver tid ute etter å underlegge seg nye områder, for å svekke fienden så vel som å styrke deres egen posisjon. Skribenten utviste en sterk mistillit til bolsjevikenes intensjon om å inngå fred med sentralmaktene. Å tro at tyskerne ville unngå å angripe bolsjevikene var for skribenten: ‘[...]et eksperiment uten sidestykke i verdenshistorien og hvad det vil føre til kan kun fremtiden

---

²⁴⁷ *Intelligentsia*: En betegnelse på gruppen med mennesker som utgjør de intellektuelle i et samfunn. Ofte benyttet i slaviske land.

²⁴⁸ ‘Verdenssituationen idag,’ *Smaalenenes Social-Demokrat*, 14. februar 1918, 1-2.

vise.²⁴⁹ Avtalen med Ukraina representerte i dette scenarioet nok et ledd av tyskernes planer om å øke sitt imperium, til ulempe for Russland samt resten av Europa.

Redaktør Martin Tranmæl for *Ny Tid* utviste i lederen, ‘De diplomatiske skurkestreker’, en mistroisk holdning rundt Sentralmaktens avtale med Ukraina. Dette var en avtale han anså for å være et kynisk trekk fra begge parter for å underminere bolsjevismen, samt forsterke tyskernes imperialistiske posisjon. Tranmæl konkretiserte hvordan *Tsentralna Rada* ikke hadde genuin makt, da flere sentrale, ukrainske byer var i bolsjevikenes besittelse, i tillegg til at det ukrainske folkets vilje ikke ble representert av intelligentsiaen, som sto bak rådets avgjørelser. På grunnlag av dette var avtalen i Brest-Litovsk meningsløs, da den var signert av de borgerlige, uten det ukrainske proletariats samtykke.²⁵⁰ Tranmæl skulle også returnere til denne tematikken tre dager senere i lederen ‘Hvad er brodermord?’. Han kritiserte her den borgerlige presse som omtalte borgerkrigen i Russland som et brodermord. For Tranmæl var det derimot tydelig at det var den ukrainske borgerklassens avtale med tyskerne som kunne kle denne beskrivelsen, idet de nå hadde solgt sitt folk for egen vinning. ‘Ukrainske og finske borgerskarer kan nu ta fat paa at myrde landsmænd ved hjelp av tysk ammunition og endog tyske tropper. [...] Hyklere!’ skrev Tranmæl om utviklingene.²⁵¹

I lederne brukte Tranmæl her argumentet om *Tsentralna Rada* sin lave oppslutning hos folket til å underbygge tanken om at proletariatet, det virkelige Ukraina, var blitt tvunget inn i forhandling med sentralmaktene. På denne måten ble avtalen ikke en seier for folkets uavhengighet, men en kynisk ordning gjort av de få borgerlige på vegne av sine egeninteresser. Dette viste til den ideologiske dragkampen som definerte mye av diskursen rundt Ukrainas politiske agens, og hva betydning avtalen dypest sett hadde for den det gjaldt.

Kort tid etter hetmanatets tilkomst, kom arbeiderpressen med skarp kritikk mot hva de betraktet som et nasjonalt svik fra den ukrainske overklassen, som tillot og arbeidet frem sentralmaktens inntog i landet. I lederen fra *Social-Demokraten* 3. mai, ble de agitatoriske protestene fra arbeiderne og bøndene over det nye styret kommentert med glede. ‘Godseier- og kapitalistklassene i Ukraine ligger som de har redet. De solgte sitt land for at kunne

---

²⁴⁹ ‘Verdenssituationen idag,’ *Smaalenenes Social-Demokrat*, 14. februar 1918, 1-2.

²⁵⁰ Martin Tranmæl, ‘De diplomatiske skurkestreker,’ *Ny Tid*, 20. februar 1918, 3.

²⁵¹ Martin Tranmæl, ‘Hvad er brodermord?,’ *Ny Tid*, 23. februar 1918, 3.

beholde sine privilegier – beskyttet av de tyske bajonetter.’²⁵² Når den proletariske motstanden nå tiltok, var det for redaktør Scheflo et skinnende eksempel på klassekampens viktighet – betydningen av å slå ned på urettferdigheten som nå herjet landet. Lignende vinkling gjorde seg fremtredende i avisen *Arbeidet* hvor kronikken ‘Kontrarevolutionen i Ukraine’, detaljert gjennomgikk de nylige hendelsene. Et vesentlig moment her var hvordan Tsentralna Rada ble sagt å representere de ‘smaaborgerlige’, som ved å invitere sentralmaktene inn i varmen, hadde ført til deres egen avsettelse til fordel for hetmanatet. Dette var et maktskifte fordelaktig for godseierne, som støttet den nye overklasseregjeringen, ledet av Skoropadskyj, som selv var godseier.²⁵³

Gjennomgående elementer i lederen fra *Social-Demokraten* og kronikken i *Arbeidet* var de distinkte klasseforskjellene som definerte det politiske bildet i Ukraina. Hetmanatets borgerlige favorisering og diktatoriske fremtoning hadde medført at proletariatets forfatning var adskillig verre enn før – en konsekvens av *Tsentralna Rada* sin forræderske forhandling med fienden i Brest-Litovsk. Slik tekstforfatterne fremhevet det, hadde *Tsentralna Rada* gjort seg en diplomatisk bjørnetjeneste i deres dialog med sentralmaktene, en avgjørelse som nå hadde sentrert hele landets maktstruktur over til de rike og velstående. Frihetsbestrebelsen hadde ført til begrensede levevilkår, følger som hardest hadde truffet landets svakeste.

---

²⁵² Olav Scheflo, ‘Tyskerne i Ukraine.,’ *Social-Demokraten*, 3. mai 1918, 6.

²⁵³ ‘Kontrarevolutionen i Ukraine.,’ *Arbeidet*, 13. mai 1918, 1.

Figur 7: Portrett fra *Tønsberg Blad*.

Figur 8: Skoropadskyj, fra *Aftenposten*.

I avisen *Folkeviljen*, gikk en skribent inn på den betente historikken rundt tittelen ‘Hetman’, samt de negative egenskapene Skoropadskyj opplevdes å ha arvet herfra.²⁵⁴ Hetmanen var historisk en brutal skikkelse, tradisjonelt en godseieradel, samt nær tilhenger av tsardømmet. Disse menneskene, den ukrainske overklassen, hadde historisk vært sentrale i å undergrave det ukrainske folkets søken etter frihet og selvstendighet, på bakgrunn av deres egeninteresser.²⁵⁵ Når nå overklassen både i Ukraina og Finland hadde henfalt til tyske innflytelse, kom dette av et desperat forsøk på å opprettholde sine privilegier, som ellers ville gå tapt under bolsjevikiske forhold. Det ble nevnt hvordan Skoropadskyj straks skulle reise mot Berlin for å diskutere mulighetene for å skape et ‘Stor-Ukraine’ gjennom å blant annet innlemme Krim og området rundt elven Don inn i landet.²⁵⁶ Skribenten gjorde et poeng av at Skoropadskyj, som opportunistisk hetman, ville fortsette å høste fortjenester på bekostning av det ukrainske folkets ve og vel. ‘Den vei til national og social frihet som fører over Berlin er en smærtens og taarenes Golgata-vandring for folket. For Skoropadski er den brolagt med jernkors og ordener.’²⁵⁷

²⁵⁴ *Folkeviljen*: Avis for Sør-Troms, med hovedkvarter i Harstad etter 1917. Utgitt mellom 1911 og 1956, før avisen det siste året gikk inn i avisen *Nordlys*, som fortsatt utgis pr. 2023.

²⁵⁵ H.L., ‘Hetman Skoropadski,’ *Folkeviljen*, 12. juli 1918, 1-2.

²⁵⁶ *Ibid*: 1-2

²⁵⁷ *Ibid*: 1-2.

Denne utpregede skildringen illustrerte det tydelige bildet den norske arbeiderklassen hadde av Skoropadskyj. Mark Von Hagen hevdet at Skoropadskyjs reise til Berlin i stor grad ble gjort fordi Skoropadskyj hadde ønsket å forsvare Ukraina fra det han anså som pro-bolsjevistiske holdninger fra det tyske forsvarsdepartementet.²⁵⁸ Dette viser en kontrast til skribenten i artikkelen, som vektla at besøket omhandlet ideen om å ekspandere Ukraina ytterligere. Igjen var dette betegnende for det sosialistiske synet på tyskernes kontinuerlige ønske om å utvide sin militære innflytelse.

4.4 Liberal fremstilling – En befrielse fra de undertrykkende krefter

Ut fra min granskning ble avtalen innledningsvis godt mottatt i de liberale avisene. I likhet med den borgerlige fremstillingen handlet dette hovedsakelig om at avtalen ble opplevd som en fornuftig måte for ukrainerne å frigjøre seg fra bolsjevikene. Dette var også basert på grunntanken om at ukrainerne antagelig ble betydelig friere gjennom alliansen med sentralmaktene enn med de revolusjonære bolsjevikene. I perioden etter avtalen ble Ukrainas verdi for Russland kommentert, og betydningen av at de nå var gått tapt for denne vakkende stormakten. Ukrainas sympatiske fremstilling forble tilsvarende lik som i 1917, med et fokus på deres rett på frihet, og med en konsekvent kritikk av de stormaktene som ville forhindre dette. Kritikken mot stormaktene var også gjennomgående til stede i fremstillingen, da Russland og Tysklands undertrykkende og begrensende handlinger ble fordømt. Ukrainas stilling under hetmanatet ble da symptomatisk for hvordan den mektige tyske stat, i kraft av å være stormakt, ikke var i stand til å imøtekomme diplomati uten å eventuelt måtte inkorporere tvang og statlig kontroll. Ukraina var i dette scenarioet blitt nok et offer for denne typen politisk føring.

‘Det russiske rike sit no som ei fluga i den tyske kongrospunen.’

Avtalen mellom Ukraina og sentralmaktene representerte for avisen *Salten* et oppløftende steg mot den freden som forhåpentligvis ville inntreffe dette året.²⁵⁹ For redaktør Martin Gylseth var avtalen et viktig lysglimt, et skinnende eksempel på en fungerende politisk forsoning for

---

²⁵⁸ Von Hagen, “I Love Russia, and/but I Want Ukraine”, 141.

²⁵⁹ *Salten*: Avis for Fauske, utgitt mellom 1910 og 1960.

verden å etterfølge. ‘Der er levert bevis for, at det virkelig gaar an at faa en ende paa denne vanvittige heksedans paa en for begge parter tilfredsstillende og ærefuld maate.’²⁶⁰ Et viktig element for skribenten lå i avtalens tilsynelatende sunne natur, at Ukraina nå skulle få tid til å bearbeide sine indre forhold uten at dette skulle gå på kompromiss med deres ønske om frihet og selvstendighet. Det var redaktørens overbevisning at slitasjen og trettheten etter krigens gang ville drive flere av de krigende parter inn i denne type avtale, da dette var en fornuftig, rasjonell tilnærming for å få avsluttet stridighetene.²⁶¹

Lederartikkelen tegnet et tydelig bilde av hvordan avtalen kunne oppleves som en veiviser for krigens siste stadium. I tillegg til dette ble det vist hvordan avtalen ble forstått med en viss naivitet, at avtalen skulle være utelukkende fordelaktig for Ukraina. Dette kan også være et resultat av skribentens iherdige ønske om verdensfred, som kunne farge oppfatningen av selve avtalen og dens større betydning for partene.

Nordlands Avis sin redaksjonelle artikkel ‘Revolver eller stemmeseddel?’, skrev om de forferdede tilstandene som nå ble avlet av den bolsjevikiske ideologiens i Finland, et land som i dette øyeblikket befant seg i en borgerkrig mellom ‘røde’ sosialister og ‘hvite’ borgerlige.²⁶² For skribenten var dette, slik tittelen antydte, et valg mellom et styre basert på enten vold og ødeleggelse, eller demokratiske prosesser. Dette var et reelt scenario også ovenfor Norge, en dunkel fremtid ønsket av de bolsjevikiske agitatorer som sirkulerte i den norske diskursen, ifølge skribenten. Det ble gjort et poeng av deres skinnhellige natur, hvordan Bibelen kunne bli benyttet for å gi belegg til radikalt tankegods. ‘En gang lyder det: Salige er de fredsommelige, de sagtmodige, for de skal arve jorden. Den næste gang faar vi høre, at det er Gud velbehagelig at gjøre revolution og være med og plyndre, brænde og dræpe!’²⁶³

Teksten illustrerte den klare frykten for revolusjon som på dette tidspunkt rådet hos den liberale pressen. Skribentens eksempel med bibelen viste hvordan revolusjonen nærmest kunne fremstå som noe edelt, men at dette bare var et skalkeskjul for en voldelig, ødeleggende ideologi. Artikkelen ga slik et innblikk inn i liberalistenes genuine redsel for den potensielle revolusjonsbølgen, som Ukraina og Finlands befolkning var blitt utsatt for.

---

²⁶⁰ Martin Gylseth, ‘Er vinteren over?.’ *Salten*, 19. februar 1918, 1.

²⁶¹ *Ibid*: 1.

²⁶² *Nordlands Avis*: Avis for Rana, utgitt mellom 1893 og 1978. Het Ranens Tidende fra 1904 til 1914.

²⁶³ ‘Revolver eller stemmeseddel?’, *Nordlands Avis*, 21. februar 1918, 1.

Jurist Nikolaus Gjelsvik fortalte i en kronikk for *Stavanger Aftenblad* om den større sammenhengen hvori det ukrainske folket var situert.²⁶⁴ Midt i alt det problematiske som forekom Russland så professoren med glede på selvstendighetsarbeidet i Ukraina. Mye av hans kronikk gikk videre inn for å etablere nettopp hvorfor ukrainerne representerte et eget folk med særegen kultur og språk, og som historisk hadde vært underkuet og splittet nasjonalt, av både russerne og polakker. Hva angikk den pågående situasjonen, trodde Gjelsvik at avtalen med sentralmaktene ville gagne ukrainerne foran et bolsjevikisk styre, og at ukrainerne etter hans egne ord: ‘no nyttar dei korti, dei hev paa handi.’²⁶⁵ Slik Gjelsvik portretterte det, hadde Russlands historiske presedens vist ukrainerne at de ikke ville oppnå en genuin anerkjennelse hos dem, en sannhet som også ville bestå under bolsjevikisk styre. For å unnsnippe dette var derfor sentralmaktene det beste alternativet for å ivareta ukrainsk-nasjonalistiske interesser – en måte å fri seg fra ‘det russiske fengsel.’²⁶⁶

Kronikken, i tillegg til å opplyse det norske folk om landet, illustrerte ut fra mitt synspunkt, hvordan avtalen med sentralmaktene ble ansett av venstreaviser å være et taktisk klokt valg for ukrainernes nasjonalistiske sak. Gjelsvik, i sin sympatiske omtale av ukrainerne, fremholdt at avtalen ga ukrainerne en ny, gunstig start – en endelig forløsning for deres bestrebelser. En sterk motsetning til hva den historiske realiteten av avtalen skulle vise seg å bli.

Dagen før den offisielle signeringen av Brest-Litovsk-avtalen mellom Sentralmaktene og Russland, skulle dens forutsetninger kommenteres av *Gula Tidend*.²⁶⁷ Situasjonen for russerne var, på grunn av de interne problemene, nådd et prekært nivå, hvor forhandlinger var av absolutt nødvendighet. ‘Russland er verjelaust. Det held paa aa bløda seg ihel i borgarkrig, der er naud og sjukdom. Samhald er der ikkje meir.’²⁶⁸ I sammenheng med det tapte samholdet, diskuterte også skribenten hvordan bolsjevik-regjeringen skulle kunne brødfø folket uten ressursene de vanligvis ville mottatt fra Ukraina. Med avtalen i Brest-Litovsk ble Ukraina regnet som egen stat, som nå sto uten forpliktelser til Russland.²⁶⁹

---

²⁶⁴ Nikolaus Gjelsvik: Norsk jurist og politiker. Var særlig interessert i å fremme det nynorske språket. Gjorde dette blant annet ved å utgi en rekke bøker om rettslære på nynorsk. Levde fra 1866 til 1938.

²⁶⁵ Nikolaus Gjelsvik, ‘Utanrikspolitisk orientering,’ *Stavanger Aftenblad*, 23. februar 1918, 1-2.

²⁶⁶ Ibid: 1-2.

²⁶⁷ *Gula Tidend*: Dagsavis for Bergen, utgitt mellom 1904 og 1996.

²⁶⁸ ‘Den tyske erend i Russland.,’ *Gula Tidend*, 2. mars 1918, 4.

²⁶⁹ Ibid: 4.

Artikkelen understreket den essensielle viktigheten forbundsstatene hadde for Russland, med Ukraina i en særstilling som det store kornkammer. Gjennom teksten ble det vist hvordan oppgivelsen av disse landene var nødvendig for Russlands umiddelbare overlevelse, men at dette tapet kunne være med på å breste staten på langsikt. Fedyshyn fremholder at Ukrainas rike matressurser var en av flere sentrale grunner for at sentralmaktene inngikk avtalen med *Tsentralna Rada*. Tapet av Ukraina satte et betydelig press på bolsjevikene, som hadde stadig færre muligheter for å overleve militært uten en fredsavtale med sentralmaktene.²⁷⁰ Sårbarheten av å miste verdiene ble poengtert også i artikkelen.

I dagene før tyskernes kupp ovenfor Ukraina, skulle den tyskernes endrede atferd ovenfor ukrainerne bli kritisert i artikkelen 'Blod og bajonetter'. Foruten å kommentere hvordan Tysklands misfornøyde befolkning ble voldelig undertrykket av sin egen stat, ble også tyskernes tyranniske grep om de resterende landene under deres kontroll kritisert. Her ble Ukrainas krevende avtale om å gi Tyskland 80 prosent av sitt korn trukket frem som et brutalt krav, som raskt kunne medføre uvennskap om ikke ukrainerne kunne overholde dette. Tyskernes overhengende mål, å underlegge seg de slaviske landene som tidligere tilhørte Russland, ble så videre presisert av skribenten gjennom et metaforisk edderkoppnett. 'Det russiske rike sit no som ei fluga i den tyske kongrospunnen. Men kongroen ventar berre paa betre og rolegare tider til aa suga offret sitt ut.' konstaterte skribenten.²⁷¹

Sitatet var betegnende for den liberale oppfatningen av Tyskland og dets hensynsløse hold på det europeiske kontinentet i den gjeldende perioden. I dette scenarioet var det russiske riket nå blitt den tapende part, som gjennom Brest-Litovsk-avtalen hadde mistet sine tilhørende stater, med det resultat å bli fritt vilt for Tysklands inngripen. Selv om Ukraina på dette tidspunkt hadde en egen ordning med Tyskland, stilte skribenten seg spørrende til hvor lenge dette ville vare. Bildet av Tyskland i denne teksten markerer et klart skille med den mer pragmatiske forståelsen som har blitt gitt av Fedyshyn og Mędrzecki. Tyskland var for skribenten en sterk militærmakt som kontinuerlig hadde for øye å utbre sin militære innflytelse. Dette var ikke bare for å avskjerme bolsjevismen, men også på grunn av deres iboende ønske om ekspansjon.

---

²⁷⁰ Fedyshyn, *Germany's drive to the East*, 84.

²⁷¹ E.S., 'Blod og bajonettar,' *Gula Tidend*, 12. april 1918, 1.

Ukrainas nasjonale rett på selvstyre skulle poengteres av en skribent for *Haugesunds Avis* i en opplysningsartikkel den 15. april. Gjennomgående trekk i denne artikkelen var det historiske narrativet om ukrainerne som et folk som har manglet frihet som stat – et folk som i årenes løp var blitt kastet mellom herredømmene Polen og Russland. Likevel beholdt ukrainerne sitt håp om å bli frigjort, noe skribenten mente forelå som: '[...]bevis for, hvorledes et folk, skjønt omtumlet og underkuet gjennom aarhundreder, ikke kan gaa til grunde imot sin vilje.'²⁷² Videre ble det konstatert at Ukrainas tilblivelse i den siste tiden var en oppløftende begivenhet, en seier for folkets rett til frihet. Skribenten stilte seg avslutningsvis usikker rundt hvilken forfatning staten ville ha i framtiden, om den ville få bestå under tyskerne eller hvorvidt det var mulig for en gjenforening med Russland. Det viktigste var dog Ukrainas styrkede posisjon som stat, en økt integritet ervervet fra deres intensive nasjonalitetsarbeid. Denne integriteten gjorde det vanskeligere for eksterne makter å rukke ved deres selvbestemmelsesrett, ifølge skribenten.²⁷³

Artikkelen var illustrativ for det positive bildet den liberale siden hadde av Ukrainas angivelig vellykkede frihetskamp. De historiske hendelsene og elementene som ble nevnt av skribenten var elementære i å underbygge argumentet om det ukrainske folks urettferdige behandling opp gjennom århundrene. Samtidig ble folkets pågangsmot, illustrert gjennom blant dikttradisjonen fra Sjevtsjenko, fremvist som et viktig element i opprettholdelsen av folkets håp om egen stat. Selv om skribenten erkjente uvissheten i Ukrainas fremtid, var det fortsatt en optimisme i beskrivelsen – et ønske om at de skal kunne finne sin rettmessige plass i det europeiske bildet.

Stavanger Aftenblad gikk i lederen 19. juni inn på hvordan Ukraina, med sine manglende kornforsyninger, var ressursmessig blitt en enorm skuffelse for sentralmaktene. I tillegg til dette meldte redaktør Lars Oltedal d.y om at tyskerne hadde begått den feil å avbryte ukrainernes egen revolusjon ved hetmanatets innsettelse – en avgjørelse som hadde intensivert de opprørske forholdene og som antagelig ville sørge for tapet av tysk kontroll. Slik skribenten så det, var dette en følge av tyskernes handlinger om å sette inn sitt eget styre, en politisk føring som naturlig nok ville skape protest og motstillinger i et land som hadde

---

²⁷² R.M, 'Ukraine.,' *Haugesunds Avis*, 15. april 1918, 5-6.

²⁷³ Ibid: 5-6.

vært i nasjonal vekst. 'Læren av det hele er, at en tvangsmessig fremgangsmaate hverken fører til fordel for den, som gjennomfører tvangen eller for dem, den gaar ut over.'²⁷⁴

Redaktøren skapte her et bilde av et rådløst Tyskland, som hadde tatt kontroll over et land som på daværende tidspunkt ikke var klar for nok en okkupasjon. Ukrainas nasjonale revolusjon var blitt prematurt avbrutt, først av bolsjevikene i januar, deretter av tyskerne i april. Oltedal så da med forståelse og sympati på de indre opptøyene som her oppsto, da de var en følge av en uforløst frihet som ukrainerne etterstrebet.

4.5 Konklusjon

1918 var i likhet med 1917 et svært begivenhetsrikt år for Ukraina, dog under betydelig endrede omstendigheter. Fra Ukrainas erklæring av uavhengighet i januar, til hetmanatets regime i juli, gjennomgikk det ukrainske folket en signifikant omveltning hva angikk deres sosiale, politiske, økonomiske og kulturelle forhold. Gjennom flere faktorer var dette nok et år hvor den nasjonalistiske viljen ble testet hos folket.

I den norske fremstillingen er det flere momenter å kunne berøre, deriblant flere artikler med et fokus på generell folkeopplysning rundt Ukraina. Det var her, i likhet med 1917, et ønske om å oppdatere den norske leser om de utviklinger som hadde skjedd hos Ukraina, og hva dette området historisk var. Et betegnende aspekt her var hvordan flere av artiklene nettopp kommenterte det norske folkets uvitenhet rundt Ukraina, basert på at landet så raskt hadde blitt en sentral aktør i det europeiske nyhetsbildet. Man så her også et Ukraina som administrativt forsøkte å stå på egne ben, og inngå avtaler som forsikret en uavhengighet fra Russland.

Hva angikk selve avtalen med sentralmaktene var både de borgerlige og de liberale støttende ovenfor Ukrainas veivalg. Argumentene her omfattet hvordan Ukrainas uavhengighet kunne bli bevart, og at dette innebar et klart brudd med bolsjevikene. Et vesentlig poeng her lå i den betydelige frykten for en revolusjonsbølge, uforutsigbare krefter som måtte stoppes ved enhver anledning. Avtalen med sentralmaktene representerte en slik mulighet. Likeså ble det skapt en vinkling i arbeiderpressen hvor ukrainernes befolkning i stor grad ble ført bak lyset

---

²⁷⁴ Lars Oltedal d.y, 'Uroen i Rusland.,' *Stavanger Aftenblad*, 19. juni 1918, 1-2.

av landets overklasse, som gjennom forbindelsen med sentralmaktene sikret sine økonomiske posisjoner. Denne stillingen ble videreført under Skoropadskyj, som med sin regjering førte en kynisk jordpolitikk som fratok bøndene sine områder, til gagn for godseierne. Prominent i dette synet var fokuset på Ukrainas proletariat, som befant seg nederst på den sosiale rangstigen, kontinuerlig tråkket på av landets myndigheter. Et tilbakevendende argument var nettopp det at var Ukrainas elite som sto i spissen for avtalen med sentralmaktene, uten folkets samtykke. Slik mente også sosialistene at de sto på ukrainernes side, da det som foregikk i landet var et 'brodermord' gjort av det velstående mindretall mot det uheldige flertallet.

Å granske artiklene ut fra perspektivene til Fedyshyn og Mędrzecki avdekket et noe sammensatt bilde av hvordan tyskerne ble forstått. Avtalen ble av de borgerlige og til dels av de liberale fremstilt, i likhet med Fedyshyns syn, som en gunstig avtale for begge parter. Det ble her lagt lite vekt på sentralmaktene og tyskernes større intensjoner med ukrainerne, men fokuset lå i hvordan dette kunne være en heldig forbindelse for begge. Dette synet endret seg imidlertid raskt når tyskerne etter hvert hardnet sitt grep rundt både Ukraina og Russland. Alle de tre politiske sidene kritiserte den tyske militarisme, som både den liberale og den sosialistiske siden karakteriserte som en imperialistisk makt. Den borgerlige siden viste en viss forståelse for tyskerne inngripen i Ukraina på grunn av opprøret blant bøndene som forsinket korndistribusjonen. Likevel var det tydelig at tyskerne hadde handlet taktløst ovenfor situasjonen, og forverret hva som kunne blitt en sunn relasjon mellom landene.

Av inntrykk presentert om Skoropadskyj av Mark Von Hagen var den sosialistiske siden ettertrykkelig klar på et mer negativt bilde. Her var lederen en gallionsfigur som i all hovedsak appellerte til landets borgerklasse. Den sosialistiske omtalen var igjen farget av tanken om at de lavere samfunnsklassene i Ukraina led som resultat av avtalen med sentralmaktene. Hetmanen og hans styre ble for sosialistene den naturlige konsekvensen av forbundet med det imperialistiske Tyskland. Sett bort fra en positiv artikkel om Skoropadskyj fra *Aftenposten* skulle også de borgerlige og de liberale avisene i mai og juni være negative til Skoropadskyj og tyskernes føringer, som hadde forhindret den ukrainske stat fra å vokse frem.

Gjennomgående trekk hos alle sidene var et bilde av Ukrainas befolkning som offer for politiske intriger. Hos de borgerlige og de liberale var dette forstått å omfatte så godt som hele

landets befolkning, som hadde feilvurdert sine sjanser med sentralmaktene. Hos sosialistene var dette mer fragmentert, hvor det ukrainske folk led på bakgrunn av egeninteressene til Ukrainas elite, som villig hadde sluppet tyskerne inn i varmen.

Kapittel 5: I seng med fienden – Ukraina under den polske allianse

5.1 Innledning

Året 1919 hadde vært et katastrofalt år for Ukrainas selvstendighetskamp. Kort tid etter Skoropadskyjs avgang i desember 1918 skulle *UFR* raskt møte motstand hos bolsjevikene, som gjenerobret Kiev i februar. Utover 1919 skulle striden om Ukraina foregå mellom flere konkurrerende krefter, hvorav den polske, den hvite og den røde arme sto som de tre mest sentrale i tillegg til *UFR* sin egen hær.²⁷⁵ Sett bort fra et opphold mellom august og desember hvor den hvite arme holdt Kiev, forble bolsjevikene Ukrainas regjerende herrer dette året. I lys av den desperate posisjonen og behovet for militær bistand valgte den ukrainske lederen Simon Petljura å inngå forhandlinger med Polen. Dette var en beslutning gjort av nødvendighet – et kompromiss hvor to notoriske uvenner skulle finne sammen mot deres felles fiende. Dette var i Petljuras øyne den eneste logiske veien dersom hans visjon om et uavhengig Ukraina skulle bestå.

Grunnlaget for dette kapitlet er en studie av norske artikler publisert rundt Ukrainas allianse med Polen våren 1920. De utvalgte artiklene ble publisert mellom november 1919 og november 1920, med en hovedvekt på april og mai 1920, når alliansen ble hyppigst diskutert i mediene. Tematikken i kapitlet er valgt av flere grunner. Perioden er først og fremst interessant å undersøke nærmere grunnet dens signifikans i det større bildet. Robert Magocsi beskriver hvordan oktober 1920 markerte den ukrainske revolusjonens siste fase, fra det tidspunktet polakkenes våpenhvile med bolsjevikene ble iverksatt.²⁷⁶ Ukraina sto da strategisk og militært hjelpeløse ovenfor bolsjevikene og ble fra dette tidspunkt igjen regnet som en del av bolsjevikisk territorium. På bakgrunn av dette undersøker jeg hvilket syn som preget mediebildet til Ukraina i dette siste, reelle forsøket på å vinne sin uavhengighet.

---

²⁷⁵ Plokhy, *The Gates of Europe*, 219.

²⁷⁶ Magocsi, *A History of Ukraine*, 535.

En annen viktig grunn for valg av fokus er behovet for et bedre innblikk i vurderingene til Simon Petljura, formann i *Dyrektorija* og leder for Ukrainas selvstendighetskamp. Petljura var en sentral og mye omdiskutert skikkelse i mediene på dette tidspunkt. Hans beslutning om å føre Ukraina inn i forhandlinger med Polen høstet respons i mediene, hvorpå mange erklærte han som landsforræder. Dette medførte en rekke interessante avistekster med spennende synsvinkler velegnet for kapittelets analyse. Ut fra dette utgangspunkt vil jeg også studere tematikken ut fra historiografien som har blitt skrevet rundt Petljura og Polens statsminister Piłsudski. Både John S. Reshetar Jr. og Norman Davies har gitt nyanserte bilder av ledernes koalisjon. Reshetar har påstått hvordan Petljura forble dedikert til den ukrainske nasjonalsaken, og at avtalen med Polen ble gjort på bakgrunn av manglende alternativer. Likeledes hevder Norman Davies at Piłsudskis allianse med Petljura var i stor grad vilkårlig, men at hans intensjon var å respektere Ukrainas integritet ved en eventuell seier. Ut fra disse oppfatningene ønsker jeg i dette kapitlet å granske særlig hvilket bilde som ble tegnet av landenes allianse, og hvordan lederne ble oppfattet av mediene. Var det fordømmelse som var det dominerende synet, eller kan man finne mer unnskyldende betraktninger av samarbeidet? Ble Polen ansett som imperialistiske ovenfor Øst-Europa, og hvor nyansert ble Piłsudskis handlinger fremstilt? Dette var noen av mine spørsmål i forkant av kapitlets analyse.

5.2 Borgerlig fremstilling – Rådløs framferd på tåkefull sti

I den borgerlige fremstillingen var Ukraina et land som manglet tydelig retning og gode valgmuligheter. Den borgerlige siden var gjennomgående skeptisk til Ukrainas allianse med Polen, og kommenterte ofte hvordan Polens imperialistiske føringer skapte en fare for både deres samarbeid og for Ukraina selv. Ukrainas frihet ble i denne sammenheng ansett som en dårlig unnskyldning brukt av Polen som påskudd for å kunne føre videre krig mot bolsjevikene. Petljura var en leder avisene her slet med å plassere. Hans taktiske handlinger opplevdes mer som et resultat av desperasjon enn som godt gjennomtenkte avgjørelser. Dette ble reflektert igjen gjennom uvissheten som på dette tidspunkt var knyttet til alliansen. Utfallet kunne gå i Ukrainas favør, eller det kunne skape et større, sterkere og farligere Polen. Når våpenhvilen mellom Polen og Russland var et faktum, så man igjen en usikkerhet knyttet til Ukrainas fremtid. Det ble antydnet at Ukraina ikke hadde den kulturelle, administrative eller

den militære kraften til å kunne etablere en bærende, uavhengig stat, og at de eventuelt ville falle tilbake til deres moderland.

‘[...]Ukraine – Dette ulykkelige land – i sandhet et europæisk Mexico[...]

I en reportasje i *Morgenbladet* rapporterte Benjamin Wegner Nørregaard fra en konferanse holdt i Warszawa i mars 1920. Konferansens hensikt var, etter Polens initiativ, å se på hvordan randstatene best kunne etablere ‘piggrådgerdet’ som Frankrikes statsminister Georges Clemenceau hadde snakket om. Clemenceau hadde berømmelig presentert ideen om ‘Cordon sanitaire’, et sikkerhetsnett bestående av mindre, selvstendige stater som skulle kunne blokkere og forhindre spredningen av bolsjevikenes kommunistiske ideologi.²⁷⁷ Et av de større spørsmålene som omfattet konferansen var hvordan man skulle forholde seg til Ukraina i denne sammenheng, grunnet dets strategiske størrelse og viktige ressurser. Nørregaard understreket at Ukraina hadde en noe flytende identitet for tiden, med fragmenterte politiske grupperinger og ingen tydelig samlet regjering. Det tydeligste samlingspunktet så for Nørregaard ut til å være rundt Petljuras ledelse, som nå også hadde fått hjelp hos polakkene. I samtale med Petljuras stabssjef Viktor Zelinski hadde Nørregaard spurt om polakkenes grenseforhandlinger med Petljura. Polen hadde erklært i forhandlingene at de ønsket provinsene Volhynia og Podolia som hadde vært del av Polen i 1772. Zelinski sa at Petljura aldri ville komme til å oppgi disse landområdene, og han trodde Polen bevisst kjørte en hard linje for å ha prutningsmonn. Nørregaard stilte seg skeptisk til denne påstanden, fordi han var av den oppfatning at: ‘Det nye Polen synes at lide av en mægtig landhunger[...].’²⁷⁸

For Nørregaard var Polen blitt en potensielt farlig alliert å regne med – en umettelig kraft som kunne tappe ukrainerne for viktige ressurser i deres kamp for økt kontroll.

Reportasjen tydeliggjorde Ukrainas kaotiske forfatning og det vaklende styret som Petljura førte. Ved den større pågående diskusjonen om randstatene som skulle utgjøre ‘piggrådgerdet’ var Ukraina uaktuell i dens daværende forfatning. Naiviteten som Nørregaard antydte var til stede hos *UFR* ovenfor polakkene skulle vise seg å være korrekt, da områdene Volhynia og Podolia skulle bli del av ukrainernes byttehandel for Polens

---

²⁷⁷ John M. Merriman, *A history of Modern Europe: From the Renaissance to the present* New York: W.W. Norton, 2019), 978.

²⁷⁸ Benjamin Werner Nørregaard, ‘Paa færd gennem Randstaterne IV,’ *Morgenbladet*, 13. april 1920, 6-8.

beskyttelse.²⁷⁹ Ukraina ble i reportasjen fremstilt som et splittet land uten en klar retning, hvor Petljura ikke hadde maktet å etablere et tydelig styresett. Dette ga landet en dypt usikker fremtid, da særlig i kompani med Polen.

Avtalen i Warszawa den 21. april, tett etterfulgt av den påfølgende offensiven mot Kiev, skulle produsere en rekke artikler hvor skribenter fremla sine innvendinger til den da noe uforventede alliansen som var kommet til. Journalisten Vladimir Grossmann kommenterte alliansen i kronikken 'Den nye krig' for *Haugesunds Dagblad*. Spesielt bemerkelsesverdig for Grossmann var hvordan Polen hevdet de i deres krigserklæring mot Russland hadde som intensjon å befri Ukraina.²⁸⁰ For Grossmann var dette en absurd påstand på bakgrunn av den historiske fiendtligheten som hadde vært mellom polakkene og ukrainerne – et hat som hadde blitt ytterligere forsterket gjennom krigføringen i Øst-Galizien mellom de ukrainske bøndene og de polske godseierne. 'Den slags ting lyder nu om stunder ikke blot som en daarlig vittighet eller dum løgn, men som en grænseløs haan der utelukkende spekulerer i den offentlige menings uvidenhet.'²⁸¹ Dette var i Grossmanns øyne intet mindre enn en unnskyldning for å gi Polen et akseptabelt grunnlag for å fortsette med sine imperialistiske tendenser i Øst-Europa.

John Reshetar hevder at Petljura var dedikert til ønsket om Ukrainas uavhengighet. Til de som hadde kritisert hans avtale med Pilsudski hadde Petljura argumentert for at upopulære kompromiss var nødvendig skulle den ukrainske kampen vinne frem.²⁸² Dette reflekteres til en viss grad i kronikken. Grossmann anså Petljura for å være en mislykket leder, som etter tapte forhandlinger med Ententemaktene og utallige andre så ingen annen utvei enn å inngå en ugunstig avtale med polakkene. Grossmann stilte seg spørrende til Petljuras villige overgivelse av betydelige ukrainske områder til Polen, men argumenterte for at lederens større intensjon ved avtalen lå i å rette verdens søkelys igjen mot Ukrainas sak. 'Petljuras spring ut i avgrunden kan kun forklares ut fra den tanke, at en polsk offensiv mot bolsjevikerne i det undertrykte Ukraines navn er en begivenhet, som vil tvinge verden til atter at beskjæftige sig med dette store problem.'²⁸³ Om ikke annet hadde lederen gjort Ukraina til nok et relevant tema, men til en om mulig meget høy pris.

---

²⁷⁹ Musial, 'Poland's Ukrainian Policy,' 334.

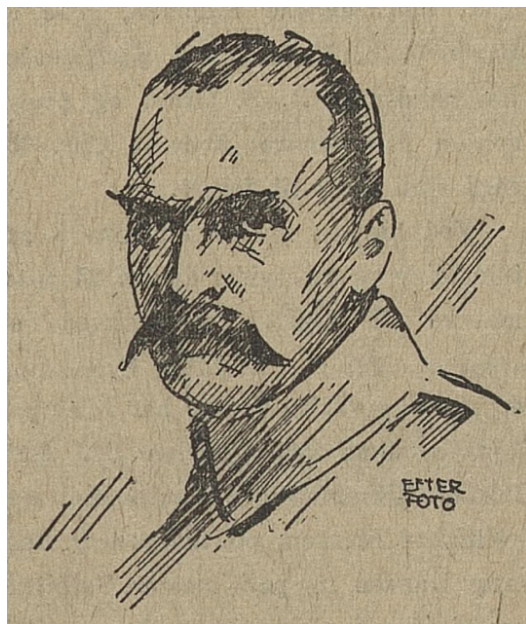
²⁸⁰ Vladimir Grossmann, 'Den nye krig.,' *Haugesunds Dagblad*, 10. mai 1920, 3.

²⁸¹ Ibid: 3.

²⁸² Reshetar, *The Ukrainian Revolution, 1917-1920*, 331.

²⁸³ Vladimir Grossmann, 'Den nye krig.,' *Haugesunds Dagblad*, 10. mai 1920, 3.

Artikkelen konsoliderte bildet av et hensynsløst Polen, som gjennom sitt forbund med Ukraina hadde avslørt hvor bestemte de var på å ekspandere sine landområder mot Russland. Karakteristikken av Polen var dermed av en mer negativ art enn den Norman Davies argumenterer for, hvor Piłsudskis handlinger var mer nasjonalistisk betonte enn imperialistiske. Piłsudskis plan involverte en større føderasjon med vennlige stater, hvor Ukraina ville være med å utgjøre et essensielt bindeledd, ifølge Davies.²⁸⁴ Under Grossmanns formulering var dette derimot et hevntokt brakt frem etter mange års ydmykelse fra russerne – av en polsk hær som nå skulle erobre slik Russland hadde gjort. Petljura var i denne sammenheng en mann uten strategiske alternativer, som i et siste forsøk på å sikre Ukrainisk uavhengighet hadde måttet søke tilflukt hos polakkene. Det ukrainske folkets forakt og hat over polakkene ble her ikke anerkjent av Petljura, men derimot taktisk oversett i forhandlingene. Ukraina ble i artikkelens kontekst et land uten agens, som var henfaldt til dets desperate leders vilje. Grossmann fremsto sympatisk til landet, som genuint fortjente en nasjonal oppreisning etter alle vanskeligheter som var skjedd. Usikkerheten lå derimot hos Petljura og Piłsudskis drastiske militære føringer og uforutsigbarheten i deres videre framferd.

Figur 9: Skisse av Józef Piłsudski, fra *Morgenbladet*.

---

²⁸⁴ Davies, *White Eagle, Red Star*, 101-102.

Polen og Ukrainas ledere skulle ofte være sentrale i borgerlige artikler som satte et søkelys på deres bakgrunn og tilkomst. Artikkelen ‘Pilsudski og Petlura’ i *Lillehammer Tilskuer* viste hvordan begge hadde hatt eventyrlige karrierer ut fra de enkle kår de hadde kommet fra.²⁸⁵ Pilsudski hadde begynt som leder for det polske sosialistparti, men var allerede i 1907 blitt tvunget til å flykte til Galizien, grunnet sin sterke opposisjon til kapitalistklassen. Han hadde derfra benyttet sine agitatoriske taleevner til å samle polske legioner rundt sin ledelse. På tross av at han var sjef over den polske stat, var han opptatt av å ikke trekke oppmerksomhet rundt sin høye rang, noe som ble vist ved at han ofte kunne bevege seg ubemerket i Warszawas gater iført klær som tilsvarte en menig soldat. ‘Endnu dunklere personlighet end Pilsudski er Ukraines styrer Petlura, som endog av noen stemples som en bandit, av andre som et himlens redskap.’²⁸⁶ Han hadde i likhet med Pilsudski hatt en ydmyk opprinnelse, og hadde også hatt en gradvis stigning på veien mot lederstillingen. Skribenten kommenterte så avslutningsvis den vakkende stillingen rundt den polske alliansen, og det faktum at Petljura hadde sendt en forespørsel til paven om støtte, med et angivelig positivt svar som følge. Det ble nevnt av skribenten at Petljura uansett utfall av krigen kunne vite at ‘den hellige stol’ holdt ved lederens føringer, noe som ikke var av ubetydelig verdi.²⁸⁷

Artikkelen belyste hvordan Petljura og Pilsudski hadde evnet å avansere til sine høye posisjoner på tross av manglende forutsetninger. Dette var egenskaper skribenten berømmet hos disse to lederne, på tross av politiske uenigheter som ellers var til stede. Ukrainas fremtid opplevdes også uviss i teksten, da Petljuras fellesskap med Polen var bygd på ustødig grunn. Forespørselen til Vatikanet ga et interessant bilde av Petljuras tankegang, ved at han prøvde å finne allierte på flere ulike steder. Dette fremviste at lederen stadig så etter mulige forbindelser for å hjelpe den ukrainske sak med å vinne frem.

Ved nyhetene om Polens våpenhvile med bolsjevikene skulle *Stavangeren* 15. oktober i lederen ‘Polens nye grænser’ kommentere de potensielle geografiske inndelingene som ville følge av dette. Det daværende forslaget opptegnet av Lord Curzon var meget ugunstig for bolsjevikene, da blant annet polakkene ville få et område som avsperrret Litauen fra

---

²⁸⁵ *Lillehammer Tilskuer*: Dagsavis for Lillehammer, grunnlagt i 1837 som *Oplands-Tidende*. Endret navn til *Lillehammer Tilskuer* i 1841 og ble utgitt frem til 1990, da avisen ble sammenslått med avisen *Gudbrandsdølen*. Etter enda en sammenslåing i 1997 med *Dagningen* ble avisen til *Gudbrandsdølen Dagningen*, som fortsatt utgis pr. 2023.

²⁸⁶ ‘Pilsudski og Petlura.’ *Lillehammer Tilskuer*, 23. juni 1920, 2.

²⁸⁷ *Ibid*: 2.

Russland.²⁸⁸ Likevel mente redaktør Birger Gotaas at bolsjevikene ville utvise midlertidig pragmatikk, fordi våpenhvilen var nødvendig for å få bekjempet den hvite arme. Når det kom til Ukraina var Gotaas overbevist om at uavhengighet var utelukket, da den nasjonale bevegelsen var av svak forfatning. 'Dertil er landet altfor russisk og det vil i fremtiden sikkerlig søke tilbake til moderlandet.'²⁸⁹ For Gotaas var et uavhengig Ukraina nærmest en umulighet i datidens politiske klima da deres nasjonale oppbygning fortsatt var av en rudimentær art. Det var derfor uunngåelig at ukrainerne med tiden ikke ville vende seg tilbake til sine røtter.²⁹⁰

I kronikken 'Hvad er freden mot Øst værd!' fra *Dagsposten* gikk skribenten Vladimir Grossmann gjennom forutsetningene som kunne legge fundamentet for en varig fred i Øst-Europa. En betydelig hindring som Grossmann bemerket lå i Polens ønske om å underlegge seg uavhengighetssøkende land som Litauen, Belarus og Ukraina. Skulle freden kunne være gjeldende måtte det være kontinuerlig enighet mellom Polen og Russland omkring disse landenes selvstendighet. Blant disse nærer Grossmann særlig sympati for hva Ukraina hadde måttet gjennomgå i den nyere tid. 'Men langt mer tragisk ligger forholdene i Ukraine – Dette ulykkelige land – i sandhet et europæisk Mexico – har nu allerede i tre aar været skueplads for en fryktelig borgerkrig og har for tiden ikke mindre end tre regjeringer.'²⁹¹ Disse tre regjeringene omfattet bolsjevikenes regjering, Petljuras *Dyrektorija*, samt en mindre regjering i Øst-Galicja som var økonomisk støttet av England. Disse tre sto i motsetning til hverandre og fortsatte den blodige krigføringen om makten i landet. Grossmann argumenterte for at den polsk-russiske våpenhvilen var nytteløs i det større bildet om ikke man gjorde ytterligere steg for å sikre selvstendig frihet for de mindre landene. Dette innebar da å inngå viktige kompromiss for å tilfredsstille dette ønsket. På denne måten kunne veien mot fred forbli reell.²⁹²

Artikkelen i *Stavangeren* og kronikken i *Dagsposten* belyste Ukraina som den tapende part i de større forhandlingene som foregikk mellom Polen og Russland. *Stavangerens* skribent la vekt på den uløselige forbindelsen mellom Ukraina og Russland, og argumenterte for at

---

²⁸⁸ *Lord Curzon*: Britisk politiker for de konservatives parti. Var også i store deler av sitt liv lord av Kedleston, og visekonge i India. Foreslo i 1919 en deling for Polens grense mot Litauen, Ukraina og Russland. Denne delingen har senere blitt kjent som Curzon-linjen.

²⁸⁹ Birger Gotaas, 'Polens nye grænser.', *Stavangeren*, 15. oktober 1920, 1.

²⁹⁰ *Ibid*: 1.

²⁹¹ Vladimir Grossmann, 'Hvad er freden mot øst værd!,' *Dagsposten* 29. oktober 1920, 1-2.

²⁹² *Ibid*: 1-2.

Petljuras regjering var for administrativt svak til å kunne forsvare etableringen av en uavhengig stat. Vesentlig her var også de nære kulturelle røttene som ikke rettferdiggjorde et skille fra Russland, ifølge skribenten. Grossmann i *Dagsposten* kommenterte i likhet med *Stavangeren* om muligheten for at avtalen ikke ville bli respektert på lang sikt. For Grossmann var det tydelig at det måtte forekomme en holdningsendring hos de større stormaktene – en forståelse av at diplomatiske avtaler ikke i seg selv sikret fred, men at dette var resultat av et kontinuerlig arbeid mot å fremme demokratiske verdier. Ukraina var i denne kontekst et land preget av dyp intern uro, brakt frem av interne strider om makt. Den faktiske betydning av fred for Grossmann var for stormaktene å dempe jaget etter nytt land, og heller jobbe for landets rettmessige krav på selvbestemmelsesrett. Dette ville være et essensielt steg for landenes fremtid, skulle det kunne forbli den fred som man søkte.

5.3 Sosialistisk fremstilling – Petljuras forræderiske opptrinn

Den sosialistiske fremstillingen av Ukraina gjennom deres allianse med Polen var av en skarpere, mer aggressiv art enn den borgerlige og den liberale. I likhet med avtalen med sentralmaktene i 1918 var forbundet med Polen et svik mot folket – et valg gjort av Ukrainas ledelse uten hensyn til hva ukrainerne selv ønsket. Petljura var i den sosialistiske fremstillingen en korrump, svikefull leder blindet av sin anti-bolsjevisme og kamp for kontroll. Matthew Pauly skriver om hvordan det sovjetiske narrative frem mot 1991 i stor grad skulle karakterisere denne avgjørelsen som et nasjonalt svik.²⁹³ Denne oppfatningen av Petljura observerte jeg som gjennomgående konsekvent gjennom alle de sosialistiske artiklene jeg undersøkte. Petljura hadde her fullstendig ignorert hva ondt blod som befant seg mellom ukrainerne og polakkene, etter årevis med undertrykkelse og vold påført den ukrainske bonde av den polske adelen i Øst-Galicja. Dette var en smerte Petljura hadde oversett i sin overgivelse av Øst-Galicja i bytte mot polsk bistand mot Russland. I kraft av sine avgjørelser høstet han derfor regelmessig fordømmelse i denne tematiske perioden.

Fremstillingen av Ukraina var slik preget av en forståelse av at landet var en ufrivillig alliert av Polen, og at folkets faktiske vilje igjen forble ignorert av de ukrainske nasjonalistene. Det ble også fokusert mye på Ententemaktens involvering via Polen, og den større debatten som på dette tidspunkt foregikk om det ønskede ‘piggrådgerdet’ som skulle bestå av flere

---

²⁹³ Pauly, ‘Symon Petliura,’ 120.

randstater. Dette var for den sosialistiske siden nok et aspekt av vestmaktens imperialismen ovenfor Øst-Europa, også her med deres påstand om å 'hjelpe' Ukraina. Den sosialistiske fremstilling var her tydelig på at Ukraina var rettmessig en del av Russland, og at deres frihet best ble bevart under et ukrainsk-bolsjevikisk styresett.

‘[...]det er i stedet for de undertrykte folks gamle imperialisme, der er vaaknet og
kræver tilfredstillelse.’

En oversatt artikkel, opprinnelig fra den tsjekkiske avisen *České Slovo*, skulle kontinuerlig figurere i flere sosialistiske aviser, deriblant *Vestfold Arbeiderblad*.²⁹⁴ I en ingress separat fra teksten ble det konstatert at innholdet sto i skarp kontrast til hvilke opplysninger det ukrainske pressebyrået i København vanligvis serverte det norske folk. På bakgrunn av dette ble det skrevet at dette var en artikkel som leserne var godt tjente med å lese. Skribenten, som var en korrespondent tilhørende Kiev, fortalte i artikkelen om de mange misvisende meddelelsene som ble gitt av Petljuras pressemenn rundt den bolsjevikiske fraksjonen av ukrainerne i landet. Ikke bare var det en sannhet at bolsjevismen hadde et godt ideologisk fotfeste hos folket, med det ukrainske bolsjevikpartiet som landets største i oppslutning – de hadde også stått fullt og helt bak ukrainernes fulle rett på frihet. Bolsjevismen hadde oppmuntret og vært delaktige i å opprette ukrainske skoler, universitetet og andre offentlige institusjoner, og hadde på ingen måte terrorisert sin befolkning á la Skoropadskyjs styre. Dette brakte skribenten over på Petljura, og hans motstrebende forsøk på å stoppe den bolsjevikiske maktovertagelsen, på tross av det overveldende flertallet i Ukraina som ønsket dette. Petljura hadde blitt benyttet som en borgerlig marionettfigur, som uten hell hadde prøvd å skape forbindelse med general Denikin fra den hvite arme, for så å nå vende seg til polakkene, med Øst-Galicja som lokkemiddel. ‘Idag er hele Ukraine mot ham og betrakter ham som en av polakkerne kjøpt Judas og resterne av hans armè forgaar av hunger og kulde.’²⁹⁵ Dette var for skribenten et enormt svik gjort mot det ukrainske folk av Petljura, inngått uten hensyn til folkets vonde historie med dette landet.

Artikkelen publisert i *Vestfold Arbeiderblad* var med på å understreke hvordan det som skjedde i Ukraina gikk mot folkets vilje, og at de kontrarevolusjonære strømningene var i stor

---

²⁹⁴ *České Slovo*: Tsjekkisk dagsavis som hadde sitt hovedkvarter i Praha. Utgitt mellom 1907 og 1997.

²⁹⁵ ‘Stillingen i Ukraine,’ *Vestfold Arbeiderblad*, 13. februar 1920, 1.

grad Petljuras frenetiske anstrengelser på å holde makten borte fra bolsjevikene. Ukraina var i denne kontekst et land som i all tydelighet sto bak den sosialistiske ideologi, men som grunnet dens borgerlige leder var hensatt til å innta parti med imperialister som Polen. Det ble også antydnet i teksten at dette bare var midlertidig, da folkets aversjon mot Petljura ville få sine konsekvenser i den påfølgende tid.

Den redaksjonelle artikkelen ‘Det anneksonslystne Polen’ fra *Smaalenes Social-Demokrat* gikk den 14. mai inn på avtalen mellom Polen og Ukraina. Det ble her gjennomgått hvilke forutsetninger som førte til denne alliansen, og hva som dypest sett var Polens ambisjon. Skribenten kommenterte ved det ironiske valget Petljura hadde gjort ved å inngå avtalen med sine dødsfiender, at dette hadde vist nettopp hvor rådløs og prekær situasjonen var blitt for ukrainerne. Polens mektige fortid som stormakten Polen-Litauen ble så gjennomgått, og hvordan de nå etter etableringen av den andre polske republikk på nytt ønsket å innta større landområder, deriblant Ukraina. Mye av motivasjonen for dette, mente skribenten, hadde sin strategiske bakgrunn i elven Dnipro, som sikret fri adgang til Sortehavet, og som var en sterk ressurs å gagne.²⁹⁶ Når polakkene nå stilte seg ved ukrainernes side var det kun med et skinn av medynk for ukrainernes sak, mente skribenten. Polen forsøkte her å ligne de eldre imperiene som Russland og Østerrike-Ungarn – arkaiske styresett som omsider hadde måttet gi plass for de mindre statenes framvekst. ‘De to riker er oppløst, etter sigende fordi de undertrykte folks nationalitetsfølelse skulde tilfredstilles, men det er i stedet for de undertrykte folks gamle imperialisme, der er vaaknet og kræver tilfredstillelse.’²⁹⁷ Tross den ulykke de mindre nasjonene hadde opplevd hadde ikke dette stoppet de fra å selv innta denne rollen i nyere tid – i hva man anså for å være en forvridd form for rettferdighet.

Artikkelen bidro til å underbygge bildet av Polen som en opportunistisk stat, som hadde inngått alliansen med Ukraina kun basert på de langsiktige interessene dette innebar for landets ekspansive intensjoner. Hjelpen som Polen tilbydde var slik kun et maskert ledd for å kunne videre underlegge seg de ukrainske områdene. I dette scenarioet hadde Petljura dømt Ukraina til nok en underdanig skjebne – et offer som igjen ville måtte koste landet mer enn friheten de søkte.

---

²⁹⁶ ‘Det anneksonslystne Polen.,’ *Smaalenes Social-Demokrat*, 14. mai 1920, 1-2.

²⁹⁷ Ibid: 1-2.

Ukrainas nasjonalitet samt deres avtale med Polen skulle være tema i en artikkel fra den svenske forfatteren og språkforskeren Hannes Skøld. Mye av teksten var dedikert til å tilbakevise påstanden om at Ukraina som nasjon var innehaver av en særegen, separat identitet. Derimot presiserte Skøld at de etnografiske ulikhetene ikke var større enn de var mellom en gudbrandsdøling og en trønder hva angikk kultur, språk og tradisjoner.²⁹⁸ Det ble trukket frem hvordan den ukrainske intelligentsiaen, som var hovedaktørene bak nasjonalitetsbevegelsen, nå i nyere tid hadde omsider sett mot sovjetregjeringen i Moskva som den beste til å ivareta de ukrainske interesser – en beslutning Skøld støttet. Det var derfor sterkt beklagelig at Petljura hadde handlet imot landets beste ved å inngå forbund med polakkene. ‘Vi her i Skandinavien kan nok ikke i tilstrækkelig grad vurdere den skammelighet som ligger i at polakkerne med Petljura som sin høire hånd begir seg ut for atter at "befri" Ukraine.’²⁹⁹ Skøld utbroderte så om hatet som lå i den lillerussiske befolkningen, basert på mishandlingen de hadde vært utsatt for av de polske godseierne, som også hadde eid omkring halvparten av den ukrainske bøndernes jorda før den russiske revolusjonen. Skøld stilte seg mistroisk til alliansen da den ikke representerte folkets vilje, men var heller et resultat av Petljuras likegyldighet ovenfor folket samt hans drastiske forsøk på å bevare makten. Desperasjonen mente Skøld var tydelig eksemplifisert i hans oppgivelse av Øst-Galicja til polakkene, et område som rettmessig tilhørte lillerusserne.³⁰⁰

Artikkelen belyste viktige sider av det sosialistiske synet på konflikten utvikling, og den ukrainsk-polske alliansen. Skølds større poeng lå i misforholdet som befant seg mellom disse to statene, og hvordan Polen utnyttet Ukrainas bestrebelse for frihet for å uttømme landet for ressurser samt underlegge de territorielt. Avtalen hadde også videre avslørt Petljura som en skamløs leder som kompromitterte folkets vilje for ikke å tape kontroll. Følgen av dette var at Ukraina ute av stand til å returnere til bolsjevikene, som Skøld mente var deres beste alternativ. Takket være Petljura var Ukraina igjen dømt til å være trelle for et større regime.

Slaget ved Warszawa mellom polakkene og bolsjevikene skulle ved sin ende den 25. august resultere i en svært overraskende seier til Polen. Redaktør Jon Andraa av avisa *Finmarken*

---

²⁹⁸ Hannes Skøld, ‘Ukraine.,’ *Social-Demokraten*, 26. mai 1920, 3 og 5.

²⁹⁹ Ibid: 3 og 5.

³⁰⁰ Ibid: 3 og 5.

hadde den 16. august tatt seieren på forskudd i lederen ‘Polens endeligt’.³⁰¹ Det ble her bemerket hvordan Polens hær hadde lidd et voldsomt tap foran bolsjevikene, hvor de: ‘[...]flygter nu i en vild uorden etterfulgt av den heltmodige røde armé.’³⁰² Redaktøren kommenterte hvordan kapitalistpressen hadde utropt Polen som et imperialistisk verktøy – et våpen for vestmaktene til å etablere de selvstendige randstatene som ville ruinere bolsjevikenes Russland. Et viktig element av denne planen var ifølge redaktøren å hjelpe Ukraina frem til å bli gjenskapt som en av Ententemaktenes fruktbare områder, som ville så tjene deres imperialistiske hat mot bolsjevikene. ‘Verdens bourgeoisiets beregninger har heller ikke denne gang holdt stik. De vakre illusjoner om selvstendige randstater er paa en grusom maate brudt sammen.’ mente Andraa.³⁰³ Den angivelige seier mot polakkene var slik også en viktig triumf mot de onde kreftene som ville undergrave den bolsjevikiske visjon.

Jeg ser i lederartikkelen hvor mye Clemenceaus ide om ‘piggrådgerdet’ preget bildet på konfliktene i Øst-Europa på dette tidspunkt. Dette var for sosialistene et faretruende moment ved den polsk-sovjetiske krigen. Ukraina ble i denne konteksten sett på som et av Polens og Ententemaktenes viktige prosjekt. Ved å vende Ukraina mot Russland kunne en betydelig barriere bli opprettet mellom de to landene, som ville svekke bolsjevikene ytterligere i den større kampen om makt på den øst-europeiske marken.

Dette synet på Ukraina skulle bli videre avspeilet i *Arbeidets* leder 25. september under overskriften ‘England som “redningsmand”’. Redaktør Sverre Krogh tok utgangspunkt i et telegram fra London hvor det ble opplyst om en mindre del av Ukraina som var under britisk ledelse. Denne fraksjonen meldte om at de med sin innflytelse og sitt nærvær ville bidra til orden og samtidig forhindre de imperialistiske bolsjevik-kreftene som nå herjet i landet. For Krogh var dette et utsagn blottet for troverdighet, da Englands nærvær kun hadde for øye å berike sine kapitalinteresser. Krogh kommenterte hvordan det inntil nylig hadde vært tre forsøk på å intervenere i det ukrainske området, av Piłsudski, Skoropadskyj og Denikin. Disse hadde alle stilt seg bak påstanden om å ville ‘redde’ Ukraina, uten at det hadde brakt dem nevneverdig suksess. For Krogh var det derimot innlysende at de engelske ikke ville håndtere situasjonen noe bedre enn de tidligere forsøkene. Han konstaterte også at det russiske folk:

---

³⁰¹ *Finmarken*: Dagsavis for Vadsø, grunnlagt i 1899. Hadde sitt hovedkvarter i Vardø frem til 1946, da avisen ble slått sammen med *Folkets Frihet* og *Vadsø Arbeiderblad* og flyttet sitt hovedkvarter til Vadsø, hvor den fortsatt utgis pr. 2023.

³⁰² Jon Andraa, ‘Polens endeligt.’ *Finmarken*, august. 16, 1920, 1.

³⁰³ *Ibid*: 1.

‘[...]vil si at tre aars bitter erfaring har lært dem at Englands politik overfor Rusland bare gaar ut paa at forsøke rive landet i stykker og hidse det op til inbyrdes krig[...].’³⁰⁴ Det var med dette liten grunn til å feste tillit til de britiske påstandene. Krigens gang hadde gjort at også folket hadde forstått hva som lå bak denne hjelpen.³⁰⁵

Ukraina var i denne artikkelen en del av Russland som hadde erfart mye. Redaktør Krogh gjorde et poeng av å nevne alle militære krefter som tidligere hadde forsøkt å ‘hjelpe’ eller ‘redde’ Ukraina fra den angivelige faren bolsjevikene utgjorde. For Krogh var England nok en av disse fremmede kreftene som ville ‘frelse’ landet. Innholdet i teksten tegnet en klar forbindelse mellom Ukraina og Russland, og at landet nå var atter blitt en del av det russiske riket igjen etter flere års intern uro.

5.4 Liberal fremstilling – Den imperialistiske fallitt

Den liberale fremstilling legger seg i stor grad på en egen linje i forhold til Ukraina. Liberalistene var i likhet med den borgerlige og den sosialistiske fremstillingen enig i at Polen var en imperialistisk makt som i stor grad brukte *UFR* som et middel for å fortsette sine landlige ervervelser. Ukraina ble i denne sammenheng nok et offer for et annet lands vilje. Et annet moment som også ble trukket frem i avisene var Ukrainas potensiale sammen med Russland for å bidra til å bekjempe hungeren med sitt korn. Mulige handelsforbindelser med disse to landene var høyt ønsket da dyrtiden og Europas økonomiske forfatning hadde skapt en vanskelig stilling i flere land deriblant Norge. Ved andre halvdel av 1920 ble håpet om fred i Europa stadig kommentert i avisene. Preget av verdenskrigens slutt ble det presisert hvordan de større statenes imperialistiske foreteelser måtte vike om man skulle kunne få bukt med den økonomiske standen som Europa befant seg i. Viktigheten lå i å kunne imøtekomme de mindre statens ønske om frihet og uavhengighet uten at dette igjen ville bli et påskudd for at imperialistiske stater skulle kunne alliere seg med disse. Polen var her et eksempel på en sterkere stat som hadde utnyttet Ukrainas vaklende posisjon og nasjonale drøm for egen vinning. All form for imperialistisk tendens måtte forsvinne skulle de mindre statene skulle få vokse frem.

---

³⁰⁴ Sverre Krogh, ‘England som “redningsmand”,’ *Arbeidet*, 25. september 1920, 3.

³⁰⁵ *Ibid*: 3.

Gjennom artiklene ble Ukrainas kompliserte posisjon i stor grad møtt med forståelse. Liberalistene fremhevet at ukrainerne hadde vært uten alternativer i møte med et opportunistisk Polen. Helhetlig sett ble alliansen sett å representere de imperialistiske tankesett som liberalistene håpte ville forsvinne etter verdenskrigen. Ideen om landenes selvbestemmelsesrett og rett på frihet skulle vise en bedre vei for framtiden.

‘Dette gode landet, med det gode folket, kunde no ha vore eit stort og stødt rike, um ytre maktene hadde hjelpt det litegrand med våpn og tilfang[...].’

En viktig faktor ved krigsbildet som hadde preget Europa siden 1914 var den avbrutte tilgangen til de russisk kornlagre. Denne problematikken var ved slutten av 1919 blitt prekær, og ble kommentert i en redaksjonell artikkel i *Stavanger Aftenblad* 22. november. Skribenten klargjorde for Ukrainas manglende korn-beholdninger, da landet hadde blitt offer for både tyskernes og bolsjevikenes kontroll, som hadde utmagret landet for denne ressursen. Nå hadde også de ustabile forholdene i Ukraina og Russland ført til sterkt reduserte mengder korn, hvorpå befolkningen selv nå også sultet.³⁰⁶ Dette var for skribenten et bedrøvelig faktum. Løsningen på dette kunne være for resten av Europa å hjelpe de russiske landene økonomisk med sin produksjon av korn, da det var disse massive områdene som var best tilpasset god vekst. ‘Stor-Rusland og Ukraina har jordbund til at dyrke alt som kan hjelpe det utarmede Europa over matkrisen. Det er fortvilet, at Europa istedet skal maatte avgi av sine knappe tilførsler, før Rusland selv kan gi igjen.’ poengterte skribenten.³⁰⁷

Artikkelens skribent tydeliggjorde for en nødvendig politisk pragmatikk i møte med Russland, skulle behovet for korn kunne bli dekket. Ukraina ble i artikkelen en viktig aktør med sitt potensiale for kornvekst på linje med Russland. Jeg observerte også her en mer sympatisk forståelse for Ukrainas stilling, da de hadde blitt kontinuerlig frarøvet sitt korn av påtrengende krefter. Det kom klart frem i teksten at bolsjevikenes styresett på ingen måte var uten skyld i den russiske og den ukrainske kornmangelen. Grunnet den betente stillingen var det likevel formålstjenlig for det europeiske kontinentet å stimulere til vekst i disse områdene.

---

³⁰⁶ ‘Ruslands kornkamre.,’ *Stavanger Aftenblad*, 22. november 1919, 9.

³⁰⁷ Ibid: 9.

Lederen 'Piggtraadgjerdet um sovjet-Russland' fra *Gula Tidend* tok utgangspunkt i sitatet om sikkerhetsnettet fra Georges Clemenceau. Et betydelig problem ved 'piggtrådgerdet' som Clemenceau snakket om var, ifølge redaktør Albert Joleik, at Ukraina foreløpig ikke hadde blitt nevnt som et av landene innbefattet i denne tankegangen. Joleik mente Ententemaktene hadde i sine tidligere politiske føringer begått en fundamental feil i å ikke imøtekomme Ukraina med deres nasjonale mål. Derimot hadde Ententemaktene stilt seg støttende til general Denikins reaksjonære plan om å føre Ukraina tilbake til det større forbundet med det russiske riket. Joleik mente bestemt at: 'Dette gode landet, med det gode folket, kunde no ha vore eit stort og stødt rike, um ytre maktene hadde hjelpt det litegrand med våpn og tilfang, istaden for å hjelpa moskoviten Denikin som vil trælka det.'³⁰⁸ Joleik pekte på hvordan ukrainerne i lengre tid hadde vært under kontinuerlig angrep fra den hvite arme og bolsjevikene, og at det mest formålstjenlige for Ententemaktene ville vært å bidra til å beskytte og sørge for en nasjonal oppreisning for landet.

Denne ukrainske saken var også blitt betydelig mer betent når polakkene nå hadde fått en større trang til å gjenopprette det polske riket – en ekspansjon som innbefattet det meste av Ukraina. Ved å hjelpe Ukrainas egen hær kunne Ententemaktene sikre Ukraina fra å svekkes ytterligere av de aggressive kreftene som konstant kjempet om landet, og bringe landet den nasjonale integritet som var velfortjent. De anarkistiske bølgene som preget landet ville kunne kontrolleres, og landets ressurser ville kunne hjelpe den påtagende hungersnøden som preget Europa. Den naturlige følgen av dette ville så være et fritt Ukraina som sto som alliert – et land som med takknemlighet ville hatt en essensiell rolle som del av 'piggtrådgerdet'.³⁰⁹

Lederen rettet et blikk mot den såre stillingen Ukraina befant seg under og den fraværende militære bistanden fra Ententemaktene. For Albert Joleik var dette en ulogisk beslutning da verken den hvite arme, bolsjevikene eller polakkene kunne tilfredsstillte Ukrainas krav om nasjonal uavhengighet. Disse hadde derimot vært destruktive krefter som hadde trukket Ukraina lenger ned i avgrunnen både økonomisk, sosialt og ressursmessig. Joleik argumenterte sympatisk for at Ukraina var et land som Ententemaktene kunne imøtekomme, med sterke diplomatiske ringvirkninger, både for landet selv og for de allierte som helhet.

---

³⁰⁸ Albert Joleik, 'Piggtraadgjerdet um sovjet-Russland,' *Gula Tidend*, 14. januar 1920, 1.

³⁰⁹ Ibid: 1.

Figur 10: Portrett av Simon Petljura, fra *Norig*.

Avtalen i Warszawa og den påfølgende offensiven mot Kiev ble kommentert av *Møre Tidend* i lederen 'Stor-Polen eller Stor-Ukraine' den 6. mai 1920.³¹⁰ Redaktør Klaus Sletten la mye vekt på nasjonalitetsprinsippet som ble fremmet av president Woodrow Wilson, om den nasjonale friheten ethvert folk hadde rett på, og hvordan landegrensene skulle bli utformet ut fra de tilhørende nasjonaliteter som rommet hvert område. Sletten ramset så opp en rekke mindre stater som hadde fått dette ønsket realisert ut av imperienes fall, deriblant Hellas, Romania, Estland, Litauen og Ukraina.³¹¹ På tross av det gledelige ved dette så redaktøren det nødvendig å kommentere hvordan flere hadde tydd til ekspansiv krigføring, noe som dermed var i strid med prinsippet. Dette gjaldt den pågående situasjonen med Polen og Ukraina, som på dette tidspunkt hadde gjeninntatt Kiev. Sletten så på deres ambisjon om å skape et større rike, en forening som ville sikre og konsolidere deres innflytelse over deres vidtrekkende landområder mellom Østersjøen og Sortehavet. 'Men det ser ut som maktskykja og landvinningshugen rår, ikkje minst hjå dei folk som nyst var underkua. Det indre umskifte som må tryggje freden kom ikkje ved verdenskrigen.'³¹² I likhet med den sosialistiske fremstillingen sto det klart for Sletten at de som nå inntok andres land var nettopp de som selv hadde vært ofre for systematisk urett. Det gjorde deres atferd forståelig, men ikke noe mindre beklagelig.

---

³¹⁰ *Møre Tidend*: Dagsavis for Ålesund, utgitt fra 1917 til 1921, og igjen fra 1926 til 1927.

³¹¹ Klaus Sletten, 'Stor-Polen eller Stor-Ukraine.,' *Møre Tidend*, 6. mai 1920, 2.

³¹² *Ibid*: 2.

Artikkelen fremmet en indignert røst, som påpekte det fåfengte elementet rundt den evigvarende kampen om politisk, kulturelle og territoriell makt, som preget datidens konflikt. I Polen og Ukrainas higen etter å etablere et større rike skjedde det en kontinuerlig fornektelse av etterkrigstidens nye idealer. Petljura og Pilsudskis militære føringer representerte ikke den visjon som Wilson hadde formulert for nasjonenes inndelinger, men var tankegods som tilhørte den forhenværende tid. Gjennomgående i artikkelen var en sympati for de mindre statenes utvikling, og et fokus på hvordan dette ikke var forenlig med Ukrainas verdier på dette tidspunkt.

I likhet med den sosialistiske siden skulle polakkenes kamp mot bolsjevikene bli ansett som tapt i *Romsdalspostens* leder den 17. august 1920. Redaktør John Johnsen uttrykte lettelse og glede over den mulige freden som telegrammene meldte ved polakkenes nederlag. 'Polens angrep paa Ukraine og Mellem-Rusland synes nærmest utsprunget av hovmod; de polske ledere var blit stormandsgale; og der som forøvrig i verden hvor hovmodet tar makten over fornuft og forstand, der maatte det gaa galt.'³¹³ Fra redaktørens side var Polens anførere blitt beruset på et jag etter evigsøkende ekspansjon. Når dette nå medførte et betydelig tap var det av en mangel på rasjonell forståelse av deres egne begrensninger. I europeisk kontekst var det nå sikte for en snarlig fred mellom Russland og Polen, som dermed åpnet opp mulighetene for handelsforbindelser i store deler av Øst-Europa. Dette ville kunne lempe for de økonomiske problemene som hadde fremtvunget dyrtid i Norge, og som nå satte sitt tunge preg på befolkningen.³¹⁴

I denne lederen ble det klargjort hvor etterlengtet en genuin fred i Europa var. Redaktør John Johnsen mente verden måtte se forbi de uenigheter man hadde med bolsjevismen da det viktigste nå var å finne tilbake til en normalisert handelssituasjon. Et elementært ledd i dette var da også å stoppe Polens uforstandige framferd. En interessant bemerkning gjaldt redaktørens beskrivelse av Polens 'angrep paa Ukraine' uten å inkludere omtale av den uavhengighetskamp som dette var for Petljura og *UFR*. Etter Johnsens syn var det det imperialistiske aspektet ved situasjonen i Ukraina som var ansett som vesentlig å kommentere. Dette kan også ha sin bakgrunn i at Polen var den større aktøren i denne offensiven mot Kiev, mens Petljuras styrker var av mindre betydning i den helhetlige sammenhengen.

---

³¹³ John Johnsen, 'Et lyspunkt i tidens mørke.,' *Romsdalsposten*, 17. august 1920, 1.

³¹⁴ *Ibid*: 1.

Aversjonen mot krigens gang og nasjonenes gjentagende overtråkk skulle være gjennomgående tematikk mot utgangen av 1920, deriblant i den redaksjonelle artikkelen 'Er vi i revolutionens eller reaktionens tid.'. Skribenten dvelte over tidsåndens effekt på de ulike stormaktenes politiske føringer – en føring som var preget av imperialismen kamouflert som internasjonalisme. Med dette mente skribenten at flere land i kamp for å øke sine maktposisjoner inntok forbindelser med mindre stater på bakgrunn av en tanke om at et gagnlig samarbeid ville yte begge parter. Bak denne altruistiske ideen om gjensidig innflytelse og bistand skjulte det seg imidlertid et begjær for landutvidelse og militær underleggelse av andres områder. Skribenten navnga England, Tyskland og Russland som en av de mest markante innenfor dette.³¹⁵

Polen ble så nevnt som enda en av disse statene som var 'bitt av imperialismen' ved deres forsøk på å erverve seg Ukraina gjennom påskuddet om å hjelpe. Den større konsekvensen av dette var et Europa hvor de mindre statene igjen var hensatt til de andre lands innflytelse istedenfor en egen frihet til å definere sine forbindelser. 'Friheten blir trampet under føtter som i historiens værste tid; og de store tanker og idealer som svæver hen over jorden synes bare til at bidra til at folk kaster seg ut i vildt opprør.'³¹⁶ For å kunne klamre seg til tidens visjon om nasjonenes frihet og selvbestemmelse var de mindre statene nødt til å knytte bånd til de større statene for å kunne oppnå nettopp dette. Resultatet av dette ble ikke en faktisk frihet, men heller en ny, ugunstig forpliktelse som kun tjente den større part. På denne måten ville Europas områder fortsette å gjennomgå revolusjon med påfølgende reaksjon – konflikter som ikke ville bidra til en varig fred, men derimot til et stadig krigende Europa.³¹⁷

I granskingen av kronikken ser jeg en skribent som hadde en innsikt i det feilbarlige nasjonsbildet som tegnet Europa. Konfliktene hadde skapt steile militære fronter og et økonomisk problem. Land som Ukraina var i denne sammenheng et offer for de destruktive strømningene som kjennetegnet tiden – et land hvis ressurser og areal utgjorde et attraktivt bytte for de ekspansive tendensene til andre makter. Skribenten tydeliggjorde behovet for å få brutt med den onde sirkelen Europa var på vei inn i, for å kunne skape en bedre, mer rettferdig framtid.

---

³¹⁵ 'Er vi i revolutionens eller reaktionens tid.,' *Romsdalsposten*, 18. november 1920, 1.

³¹⁶ *Ibid*: 1.

³¹⁷ *Ibid*: 1.

5.5 Konklusjon

Ved første øyekast er det flere likheter mellom Ukrainas allianse med Polen og avtalen som ble gjort med sentralmaktene: En rådvill nasjon som kaster seg ut på et sjansespill med en uventet part. Likevel var det flere betydelige momenter som skilte disse hendelsene, som igjen påvirket mediebildets dekning. Først og fremst var Polen og Ukraina en langt mer usannsynlig allianse på bakgrunn av deres historiske forakt for hverandre. I tillegg til dette hadde mediebildet to distinkte ledere de kunne fokusere på i Petljura og Piłsudski, til forskjell for avtalen i 1918. Alliansen fant sted i 1920, to år etter avslutningen av første verdenskrig. Dette har gitt et mediebilde som i stor grad søkte fred i Europa – skribenter som ønsket å se en slutt på de konflikter som hadde fortsatt etter 1918.

Et felles trekk som karakteriserte fremstillingen var en unison fordømmelse av Polens imperialistiske opptreden i Øst-Europa. Alle tre sider så på alliansen som en vaklevoren forbindelse som antagelig ville plassere Ukraina i nok en uheldig tilknytning. I motsetning til avtalen med sentralmaktene i det foregående kapittelet observerte jeg her en tydeligere forent skepsis mot Polens militære intensjon. Der hvor avtalen med sentralmaktene representerte en god mulighet for den ukrainske sak, var de tre politiske sidene her enten usikre på hvorvidt dette gagnet Ukraina, eller helt overbevist om at den ikke ville gjøre det. Ukraina ble i denne sammenhengen av alle de tre sidene fremstilt som et land uten en klar retning, som nå gikk en uklar fremtid i møte i samarbeid med Polen. I motsetning til Davies sin beskrivelse av Piłsudskis føderative planer ble hans aktiviteter hos de tre sidene nærmest utelukkende regnet for å være av imperialistisk art. Hans påstand om å ville ‘befri’ Ukraina forble mediene mistroiske til – og flere spådde at alliansen med tiden ville gjøre Ukraina til en koloni under Polens regime.

Simon Petljura, i kraft av å lede Ukrainas uavhengighetskamp, ble i praksis landets ansikt utad i denne perioden. Synet rundt hans styre kom tydeligst frem i den borgerlige og den sosialistiske fremstillingen. I historiografien blir Petljura beskrevet som en som sto uten annet valg foran alliansen med Polen. Denne vanskelige posisjonen ble til dels reflektert i det borgerlige synet – hvor det ble tidvis gitt rom for at lederen i sin avtale med Polen gjorde det han mente var til det beste for folkets frihet. Likeledes ble det også trukket frem at han hadde

vært en splittende og ofte utydelig leder for folket – en lite samlende skikkelse for den nasjonale bevegelse. Den sosialistiske fremstillingen var her betydelig spissere i sine formuleringer, med en ordføring som klart understreket at Petljura var som storstilt forræder å regne. Alliansen med Polen var et dolkestøt mot Ukrainas langvarige strid og undertrykkelse under den polske overklassen. Samlet vil jeg hevde den norske fremstillingen av Petljura gjennom den polske allianse var sammensatt og preget av en usikkerhet rundt hans genuine meninger om alliansen. Denne varierende deknningen viser begynnelsen av den diskusjonen som ville prege Petljuras karakter – et bilde av mannen som Matthew Pauly sier forblir en splittende skikkelse i ukrainsk historie selv i nyere tid.³¹⁸

Av pågående debatter i denne perioden var også Clemenceaus ‘piggrådgerde’ bestående av randstater et ofte tilbakevendende tema. Her var de politiske sidene mer delte i sin oppfatning. Den borgerlige og liberale siden var positive til å inkludere Ukraina i denne buffersonen, så lenge landet var i en slik administrativ forfatning at det var mulig for de å være med. Den sosialistiske siden var betydelig mer negativ, og argumenterte for at dette var nok et eksempel på Ententemaktenes kaldblodige planer for å kynisk avskjerme bolsjevikene fra omverdenen. I det hele tatt var den liberale posisjonen opptatt av å vektlegge en økt forbindelse mellom de ulike europeiske statene. Ukraina kunne komme til å spille en viktig rolle med sine kornforsyninger for å bekjempe matmangelen i Europa. Da var det essensielt å se bort fra de imperialistiske verdiene som Polen førte, og som Ukraina var involvert med gjennom alliansen.

Kapittel 6: Det tørre inferno – Ukraina under den russiske hungersnøden

6.1 Innledning

I 1921 var Ukrainas kamp om selvstendighet fra Russland ved en ende. Etter fire intense år med krigføring, politiske allianser og nasjonal oppbygging, måtte Ukrainas befolkning til sist innse at drømmen om en egen revolusjon på daværende tidspunkt hadde blitt en strategisk

---

³¹⁸ Pauly, ‘Symon Petliura’, 118.

umulighet. *UFR* ble absorbert av den ukrainske sosialistiske sovjetrepublikken. Slik ble landets stilling fram til Sovjetunionens opprettelse i desember 1922. Selv om den større kampen for nasjonal frihet var over, betydde dette på ingen måte slutten for ukrainernes vanskeligheter. Sommeren 1921 stod Ukraina igjen foran en ny, kompleks utfordring – denne gang i form av en nådeløs, humanitær katastrofe som rammet det russiske folk. Ukraina ble med dette igjen satt i en tett forbindelse med Russland, fordi deres kornoverskudd ble livsviktig for å hjelpe de sultrammede områdene. Med tiden ble det klart at også Ukraina ville bli offer for hungersnødens nærmest utemmelige utbredelse. Kampen for uavhengighet var forbi – nå var det overlevelse som ble det sentrale motivet.

I dette kapitlet undersøker jeg de norske avisenes dekning av Ukraina gjennom den russiske hungersnøden, som i sin helhet fant sted mellom sommeren 1921 og sommeren 1923. Jeg vil hovedsakelig konsentrere meg om det første året, fordi perspektivene til hver av de politiske sidene var tydeligst i denne perioden. Jeg vil også inkludere enkelte artikler fra 1922 i hver av de politiske sidene for å gi et ufyllende bilde av diskursen gjennom hungersnødens utvikling. Min begrunnelse for å dekke denne tematiske perioden beror på et ønske om å følge Ukraina i en signifikant periode etter deres større bestrebelser om uavhengighet. Denne perioden skiller seg også fra tematikken i de tre andre kapitlene ved at den er sentrert rundt en humanitær krise, og ikke en større krigskonflikt.

Som nevnt i kapittel 2 er det flere historikere som ser denne perioden i kontinuitet med den ukrainske revolusjonsfasen. I disse oppfatningene har man Kazuo Nakai som hevder sulten kom som resultat av landets økonomiske og administrative forfatning etter tre utmattende år med kaos kombinert med tørke.³¹⁹ Opp mot dette har man Roman Serbyn som spesifikt mener at bolsjevikene hadde som intensjon å slå ned motstanden som fortsatt var til stede i Sør-Ukraina gjennom en systematisk omfordeling av landets korn – en siste avstraffelse mot den ukrainske revolusjonen.³²⁰ Ut fra disse historikernes syn finner jeg det ønskelig også å inkludere denne perioden ut fra den tilknytningen den blir forstått å ha med revolusjonsfasen. Jeg har også en interesse for denne perioden, grunnet Norges unike rolle gjennom Fridtjof Nansen og hans betydningsfulle innsats i å bekjempe hungersnøden. Ved å sentrere kapitlet til

---

³¹⁹ Nakai, 'Soviet Agricultural Policies in the Ukraine,' 43.

³²⁰ Roman Serbyn, 'The first man-made famine in Soviet Ukraine 1921-1923,' *The Ukrainian Weekly*, 6. november 1988.

denne tematikken håper jeg å få større innsikt i hvordan mediebildet reagerte på Nansen-misjonen og hvordan det spilte inn på avisenes politisering av saken.

Ut fra de historiografiske perspektivene har jeg ønsket å se nærmere på hvordan Ukraina ble fremstilt ut fra det historiografiske skillet man har på hungersnøden i Ukraina. Fischer, Nakai og Applebaum argumenterer for at bolsjevikenes politikk var sterkt medvirkende til at sulten i Russland og Ukraina ble så omfattende som den ble. Roman Serbyn tar dette et steg lenger, hvor han trekker den slutning at hungersnøden i Sør-Ukraina ble fremprovosert av bolsjevikerne for å straffe befolkningen der. I møte med granskningen av artiklene ønsker jeg å se i hvor stor grad bolsjevikerne ble klandret for hungersnødens rekkevidde. Vil det være tekster hvor det bolsjevikiske styret blir gitt all skyld, og vil det være noen som hevder Serbyns syn angående situasjonen i Sør-Ukraina?

6.2 Borgerlig fremstilling – I skyggen av den russiske bjørn

Den borgerlige fremstillingen av Ukraina gjennom hungersnøden var i stor grad karakterisert av en forakt for det bolsjevistiske systemet. Politiske føringer hadde her bidratt til å skape en ekstrem humanitær krise. For den borgerlige siden var omfanget av hungersnøden til dels et bevis på den borgerlige siden sine antagelser – at kommunismen som politisk styresett ikke var et fungerende system. I tillegg til dette var de borgerlige overbevist om at pengegivningene i stor grad var bortkastede da midlene ikke gikk til nødhjelp, men til å opprettholde bolsjevikenes korruperte og umoralske handlinger. Dette medførte også en sterk ambivalens til hjelpearbeidet som Nansen iverksatte, da dette ble regnet som en håndsrekning til fienden. Konsekvensen av dette var en borgerlig avisdekning av hungersnøden som ofte gikk frem for å diskreditere eller overskygge nødhjelpen. Hva angikk Ukraina kan man se nærmest en regresjon i forhold til den borgerlige forståelsen av landet, når de nå igjen var blitt en del av det russiske riket. I denne tidsrammen var Ukraina et av flere områder som var innbefattet under bolsjevikenes autoritet, og som resultat av dette led. Det ukrainske folk var her ofre for tørken, samtidig som dette ble forverret av at de igjen var å regne som ‘russiske landsmenn’. Ut fra dette kan man se utover 1922 en sympati for folket, da kannibalismen og desperasjonen hos ukrainerne i stor grad var frembrakt av det land de var tvunget til å leve i tett relasjon til.

‘Intet produceres, intet positivt gjøres. Hungersnød eksisterer i by og bygd og har eksisteret, saa længe bolsjevikerne har havt magten.’

Ved slutten av sommeren i 1921 skulle flere sosialistiske aviser kommentere den prekære matmangelen som hadde bredt seg i Russland. Dette skulle medføre reaksjoner fra borgerlige aviser. De hadde tidligere opplevd dette som et utfordrende tema å nærme seg, uten innsigelser fra arbeiderpressen. ‘Løgnen om Rusland og sannheten’ fra *Stavangeren*, gjennomgikk hvordan sosialistene var blitt bedratt av bolsjevikerne, som så sent som måneden før hadde meldt gjennom *Pravda* at Ukrainas kornutsikter ville kunne dekke over det svakere resultatet i Volga-området. Når dette nå viste seg å ikke stemme, måtte altså arbeiderpressen endelig erkjenne de faktiske forholdene.³²¹ Dette skulle også være tema i artikkelen ‘Bolchevisme og sult’ fra *Dagsposten*, som kommenterte naiviteten hos *Pravda*, som hadde brukt Ukraina for å berolige den russiske befolkningen om situasjonen. Skribenten nevnte så at meldingene om sult endelig viste sannheten om Russland, og ikke det glansbildet Lenins tilhengere hadde presentert, når de ved besøk i landet hadde omtalt stedet som et paradis.³²²

Begge disse artiklene var toneangivende for det som skulle prege den borgerlige dekningen av hungersnøden. Begge artiklene trakk inn illusjonen av orden som bolsjevikerne ble opplevd å fremvise, og at hungersnøden nå avslørte forfatningens sprekker – et indre problem som ikke lenger kunne bli ignorert eller dysset ned. Ukraina var her nærmest en garantist for en pålitelig strøm av mat gjennom sine kornlagre. Landet ble en betryggelse for bolsjevikerne, en tilsynelatende kontinuerlig produserende kilde de kunne støtte seg til.

Etter hvert som Nansen-misjonens arbeid i Russland utviklet seg, markerte *Aftenposten* seg med flere tekster som avtegnet en klar oppfatning av hvilke farer som lå i å bli tett involvert i russisk politikk. I en forsideartikkel vis-à-vis en tale av Nansen rundt russisk bistand, ble det skrevet om en handelsavtale mellom Russland og Norge som nylig var kommet i havn. Skribenten gjenga hvordan daværende handelsminister Johan Ludwig Mowinckel hadde vært henrykt over de mulige forhandlingene som nå kunne skje mellom statene, en forbindelse skribenten selv var svært skeptisk til.³²³ Skribenten viste så til de vanskeligheter som var

---

³²¹ ‘"Løgnen" om Rusland – og sandheten,’ *Stavangeren*, 5. august 1921, 1.

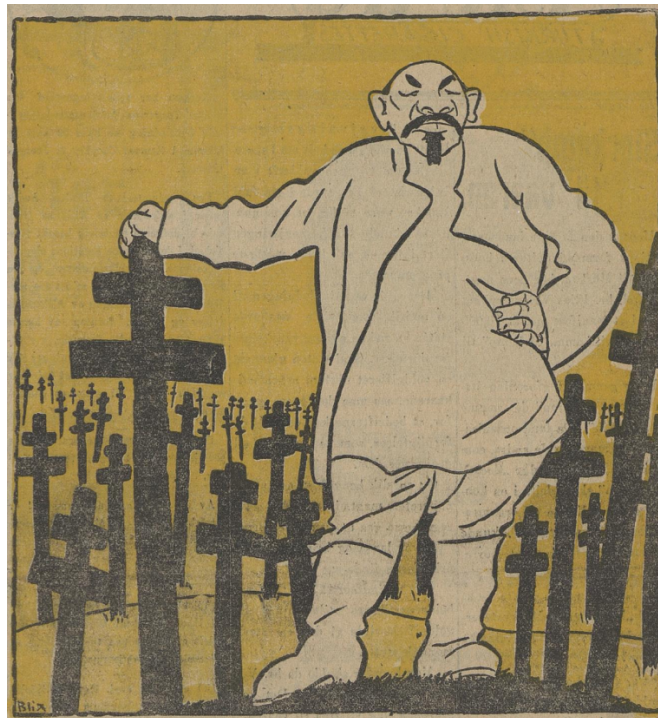
³²² O.M.K., ‘Bolchevisme og sult,’ *Dagsposten*, 18. august 1921, 1-2.

³²³ ‘Den russiske bjørn,’ *Aftenposten*, 1. oktober 1921, 1.

oppstått gjennom Englands tidligere avtale med Russland, som hadde gitt et økonomisk tap for britene, grunnet Russlands agitatoriske natur. Skribenten så at England som stormakt godt kunne ha et fungerende handelsforhold til Russland, men var svært usikker hvorvidt det ville være gagnlig for Norge å ‘slippe den russiske bjørn’ inn i varmen. ‘Hvorledes skal Norge faa den farlige gjest ud, naar han har faaet foden innenfor døren med sit guld og sin agitation.’³²⁴

Artikkelen viste tydelig hvilken oppfatning *Aftenposten* hadde av Russland, som en upålitelig aktør som ville rokke og potensielt ødelegge for Norges utenrikspolitiske føringer.

Betegnelsen ‘den russiske bjørn’ var videre med på å bygge opp under de negative konnotasjonene man kunne attribuere til Russland – en primitiv, uforutsigbar og sterk makt som Norge absolutt gjorde lurt i å holde på avstand.

Figur 11: ‘Det findes mennesker, som hele sit liv ikke lægger to pinder i kors for sine ideer!’

Satirisk skildring av Lenin fra *Tidens Tegn*.

En kronikk ved nyåret 1922 skulle få klargjort det borgerlige perspektivet på det russiske riket, i lys av hungersnøden. Skribenten gikk inn på Nansens kritikk om kyniske motstandere som mistenkeliggjorde hjelpearbeidet i Russland, ved påstander om at bolsjevikene, og ikke bare tørken og uåret, var skyld i hungersnøden. Skribenten mente at Nansen i sin innsats

---

³²⁴ ‘Den russiske bjørn,’ *Aftenposten*, 1. oktober 1921, 1.

hadde sett seg blind for det feilbarlige systemet kommunismen var, og hvordan ideologien hadde utvilsomt bidratt til sultens omfang. 'Intet produceres, intet positivt gjøres. Hungersnød eksisterer i by og bygd og har eksisteret, saa længe bolsjevikerne har havt magten.'³²⁵ Ifølge skribenten lå en manglende tillit til bolsjevikene til grunn for den manglende tilslutningen til hjelpearbeidet – en opplevelse av at pengebeløpene ikke ville komme til fullgod nytte. En løsning, ifølge skribenten, var for Nansen å få lagt mer fokus på å omforme russernes styresett, til et mer vestlig orientert system. Dette ville lempet uroen for at pengene kun bidro til å støtte opp om kommunismens konsolidering, et grep som raskt ville sørget for økt bistand.³²⁶

Disse artiklene viser *Aftenpostens* posisjon og holdning til Russland og til Nansens hjelpearbeid. Begge skildret en borgerlig skepsis til, og frykt for, den russiske kommunismen. Det var også et ståsted som farget hvordan hungersnøden ble beskrevet. Nansen-biograf og historiker Harald Dag Jølle har kommentert hvordan de borgerlige avisene, med *Aftenposten* i spissen kontinuerlig skulle kritisere og diskreditere arbeidet som Nansen foretok seg med hjelpearbeidet.³²⁷ En av de mer interessante tilfellene som Jølle peker på, var en innsamlingskampanje som *Aftenposten* lanserte den 24. januar 1922, hvor inntektene skulle gå til de nødlidende i Nord-Norge. Artikkelen konkretiserte hvordan uår og fallende fiskepriser hadde skapt en voldsom nød for folket nordpå. Hensikten bak innsamlingen lå i den patriotiske tanken om at nordmenn først skulle hjelpe sine egne foran russerne, noe kampanjen ga mulighet for.³²⁸

I disse tre artiklene fra *Aftenposten* har det blitt vist hvordan avisen frontet en ambivalent, skeptisk holdning til Nansens nødhjelp, basert på avisens anti-kommunistiske standpunkt og russiske aversjon. Dette er gjort for å vise til et sentralt aspekt av den borgerlige fremstillingen, hvor mistilliten og boikotten rundt Nansens hjelpearbeid også innbefattet Ukraina, som politisk og territorielt var tett sammenbundet med Russland på dette tidspunkt. Som en artikkel fra *Trondhjems Adresseavis* senere vil illustrere, så var Ukraina et land de borgerlige ønsket å hjelpe. Hva som stoppet den borgerlige hjelpen fra å bli gitt, var i all

---

³²⁵ Ing. Christian Christiansen, 'I anledning prof. Nansens opraab,' *Aftenposten*, 2. januar 1922, 1.

³²⁶ Ibid: 1.

³²⁷ Harald Dag Jølle, *Nansen: Utfordreren* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2020), 259.

³²⁸ 'Nøden i Nord-Norge,' *Aftenposten*, 24. januar, 1922.

hovedsak en manglende tiltro til at pengebeløpene ville gagne de lidende i Ukraina eller Russland foran et kynisk bolsjevik-regime.

Kapt. Qvisling til Ukraine.

Figur 12: Vidkun Quisling, ved nyheten om hans reise til Ukraina som kommisær i Nansens hjelpeavdeling. Fra *Aftenposten*.

Ukraina skulle utover sommeren bli skildret i tekster som beskrev den nød som nå også i stor grad hadde rammet denne delen av Russland. *Stavangeren* skulle 2. september 1922 publisere et brev fra en ikke-navngitt kvinne som opprinnelig var fra Stavanger, men som hadde bodd de siste årene i Russland. Brevet, som var titulert 'I bolsjevismens fotfar', ga dystre skildringer av den ekstreme nøden som nå rådet i det russiske riket. Kvinnen fortalte om en grusom tilværelse hvor hun lengtet tilbake til de simplere tider når hun levde fredsommelige dager i Stavanger. Hun levde nå sammen med sin mann i dyp fattigdom, hvor de ikke engang kunne vite om deres barn, som befant seg i Sibir, fortsatt var i live. Hun formidlet videre om den fraværende hjelpen fra de bolsjevikiske myndighetene, som hadde ødelagt den russiske økonomien, og som ikke evnet å støtte de fattigste i landet. Regjeringen og de mer velstående russerne i Moskva, hadde i stor grad ignorert sine medborgere og forblitt uaktsomme i møte med problemene. 'Det er ingen solidaritetsfølelse lenger. Den hungrende bror opvækker

ingen medlidenhet[...]’, konstaterte kvinnen.³²⁹ Denne likegyldigheten hos den moskovittiske befolkningen, ble videre utbrodert ved beskrivelsen av en hunger-utstilling som hadde foregått i mai, hvor formålet lå i å vekke folkets sympati for den forferdelige stilling som folket lå under. De moskovittiske borgerne hadde her blitt presentert med en av hungerens verste konsekvenser: glasskrukker bestående av kokt og rått menneskekjøtt, eksempler på den grufulle kannibalismen som hadde utbredt seg i ‘Wolga’ så vel som i ‘Lillerusland’.³³⁰ Denne realiteten forble likevel neglisjert av den blaserte moskovitt, som uaffektert fortsatte sitt liv uten omtanke for sine sultende medborgere. I denne vonde virkelighet var det nå kvinnen så mot den usikre og dunkle fremtiden. Hun berettet avsluttende at ‘Menneskene kan kun anrope Gud om barmhjertighet til at faa slippe fra det hele. Eller om kraft til å kunne leve videre i dette sydende helvede. Herre Gud hvor Norge har det godt!’³³¹

Brevet illustrerte og belyste flere aspekter ved situasjonen i Russland og Ukraina. Det ble tydeliggjort hvordan det eksisterte et sprik mellom den sultende befolkningen og de mer likegyldige moskovittene, som med sine midler kunne utgjort en viktig forskjell om viljen var til stede. Like så problematisk var også den sittende regjeringen, som med sviktende handlekraft sto ved tanken om at hjelpen hovedsakelig skulle komme fra utlandet. Av ulike virkemiddel var kvinnens norske identitet en sterk faktor i å understreke alvoret i det som skjedde. Sett gjennom henne norske øyne, kunne motsetningene til situasjonen i Norge bli skildret med troverdighet.

Den manglende tiltro som flere borgerlige hadde til innsamlingsaksjonene for hungersnøden, skulle bli kommentert på unikt vis gjennom kronikken ‘I landflygtighet uten hjelpemidler’ fra *Trondhjems Adresseavis* 11. november.³³² Skribenten, som her ble titulert som Sekretær Ludvig Fjærli, skulle starte sin kronikk ved å kommentere det nytteløse han så i de pengebeløpene som ble gitt til inntekt for nøden i Russland. Selv om Fjærli for all del forsto det sympatiske elementet i gavene, mente han de kun stimulerte bolsjevikenes voldelige maktapparat.

---

³²⁹ ‘I bolsjevismens fotfar.’, *Stavangeren*, 2. september 1922, 6.

³³⁰ Ibid: 6.

³³¹ Ibid: 6.

³³² *Trondhjems adresseavis*: Norges eldste dagsavis for Trondheim som fortsatt utgis pr 2023. Grunnlagt i 1767 under navnet *Tronhjems Adresse-Contoir Efterretninger*. Het *Trondhjems adresseavis* fra 1890 til 1927, til sitt nåværende navn *Adresseavisen*, som fortsatt utgis pr. 2023.

‘For Ruslands nuværende bødler gaar propaganda fremfor alt. De bruker gladelig sit guld til støtte for oprør og borgerkrig i de vel ordnede og samvittighetsfuldt styrte stater, samtidig som de lar ikke bare hundredetusener, men millioner av sine egne landsmænd ynkelig omkomme av sult.’³³³

Når dette var sagt, så ville Fjærli rette oppmerksomheten mot et dokument han hadde fått tilsendt, et opprop om hjelp fra ‘De ukrainske studenters nasjonale forening’. I dokumentet, som Fjærli hadde oversatt fra fransk og inkludert i teksten, ble det fortalt hvordan de ukrainske studentene hadde fått sin tilværelse ødelagt av krig, forfølgelse, sykdommer og hungersnød – faktorer som kunne attribueres til bolsjevikene og deres styre. Det ble beskrevet hvordan utdanningsinstitusjonene var blitt gjennomsyret av bolsjevikisk ideologi, hvor lojalitet til kommunismen ble satt fremfor tilegnelse av kunnskap. I tillegg hadde mangel på bøker og annet materiale ført til at undervisningen ikke kunne finne sted. Dette hadde også blitt forverret av hungersnøden, som gjorde at flere lærere ikke kunne forbli i sine posisjoner, men måtte finne jobb som sikret de tilgang til mat.³³⁴

Resultatet av dette var at de ukrainske studentene hadde måttet reise ut av landet, i håp om å kunne fullføre studiene i et land bedre stilt enn deres eget. Avslutningsvis ba studentene om moralsk støtte, gjennom uttalt protest mot bolsjevik-regjeringens ødeleggende føringer, og om mulig materiell støtte i form av klær, penger eller bøker.³³⁵ Fjærli kommenterte hvordan dette var en hederlig sak å sende til, og at de borgerlige med rette kunne sende sin hjelp i denne retningen. ‘Disse russiske studenter kan hjelpen naa frem til. Man behøver ikke ha nogen frygt for at de midler som samles og sendes til disse skal havne hos nogen rød hær eller gaa til kommunistisk oprørs-propaganda.’³³⁶, presiserte Fjærli.

Kronikken til Fjærli illustrerte det sentrale motargumentet hos de borgerlige hva angikk pengegivene mot hungersnøden. Det ble her tenkt at bolsjevikene selv villig lot sitt folk forgå for å kunne oppbygge seg selv militært og økonomisk. Fjærli syn av bolsjevikene, som ‘bødler’ fokuserte på å finansiere sitt militære apparat, har gehør hos flere historikere, deriblant Anne Applebaum. Hun beskriver hvordan bolsjevikene, tross pågående utenlandsk

---

³³³ Ludvig Fjærli, ‘I landflygtighet uten hjelpemidler.’ *Trondhjems adresseavis*, 11. november, 1922, 6.

³³⁴ Ibid: 6.

³³⁵ Ibid: 6.

³³⁶ Ibid: 6.

bistand solgte i hemmelighet større mengder gull og smykker for å utvide blant annet deres våpenarsenal.³³⁷ Ut fra Applebaums forskning var bolsjevikene også ‘bødler’, ved at de blant annet hadde i sin innkreving av korn i landsbyene praktisert gisseltaking som en form for utpressing. Der hvor kvoten ikke ble innfridd kunne opptil tjue gisler bli skutt.³³⁸ Ut fra denne dunkle oppfatningen av bolsjevikene var det ikke uten grunn at de borgerlige vegret seg for å bistå Nansens arbeid. Fjærlis kronikk viste at for flere av de borgerlige, var det absolutt aktuelt å hjelpe økonomisk, om man med sikkerhet kunne vite at pengene gikk til de lidende, og ikke bolsjevikene selv. Situasjonen med de ukrainske studentene viste en slik mulighet.

6.3 Sosialistisk fremstilling – Det russiske rikets hovedpulsåre

Den sosialistiske pressen var preget av en gradvis opptrapping i hungersnødens antatte alvorlighetsgrad. Fra tidlige prognoser ble det estimert en forholdsvis god høst, med noen svake tall i Øst-Russland, men at særlig Ukraina ville utjevne dette med et bra resultat. Når hungersnødens utbredelse ble et ufravikelig faktum, ble det rettet fokus på bolsjevikenes raske respons, og hvordan de hadde håndtert krisen med en effektiv ledelse. Ukraina var her et viktig ledd, og kunne med sitt overskudd hjelpe de andre områdene. Landets samarbeidsvilje ble også understreket, igjen et resultat av bolsjevikenes politiske system, hvor de gjennom *NEP* hadde endret politikken for å bedre imøtekomme bøndenes ønsker.³³⁹ Samtidig med dette adresserte de sosialistiske avisene hva de anså som smålige angrep fra de borgerlige avisene, som hadde uttrykt glede over hungeren, da den angivelig beviste bolsjevismens utilstrekkelighet som system. En viktig røst for sosialistene ble her Fridtjof Nansen, som overbevisende talte om viktigheten av å hjelpe det russiske riket – en røst som også forholdt seg sterkt kritisk til borgerpressens uttalelser om hungersnøden. I tillegg til de borgerliges mistro rundt bolsjevikenes regime, var det også en betydelig fraksjon på den sosialistiske siden fra Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti. Nærliggende hos disse var et langt mer ambivalent forhold til radikalismen hos sosialistene, noe som også medførte et betraktelig kritisk blikk på bolsjevikenes politikk. Resultatet av dette var en politisk gruppering mer åpne for at hungersnødens forutsetninger skyldtes politiske feilvurderinger i det russiske riket.

---

³³⁷ Applebaum, *Rød Sult*, 98.

³³⁸ *Ibid*: 99.

³³⁹ *NEP*: En politikk innført av Lenin i 1921, ga bøndene større frihet til økonomiske inntjening gjennom privat næringsvirksomhet. Var i praksis en blandingsøkonomi underlagt statlig kontroll. Systemet varte fra 1921 til 1928.

Ukraina ble fremstilt i sosialistisk presse som en essensiell del av Russland, en sterk bidragsyter til å holde hungersnøden i sjakk. Pressen fremholdt at bøndene var tilfredse under bolsjevikenes kontroll, da de hadde tilbydd dem sikkerhet gjennom den røde armés beskyttelse mot røverbander, samt at politikken nå gagnet de bedre økonomisk. Ut fra dette ble det antydnet at ukrainerne ikke lenger hadde behov for å kreve sin selvstendighet, men at de fredelig hadde avfunnet seg med det nye styret. Når det russiske riket nå trengte hjelp, ville Ukraina uten betenkeligheter stille opp for sine nødlidende brødre. Utover 1922 ble Nansen og Quisling viktige stemmer som formidlet de vanskelige forhold som utspilte seg også i Ukraina. Det faktum at Ukraina nå igjen var del av Russland ser jeg avspeiles også i artiklene, hvor Ukraina ble behandlet med mer sympati enn tidligere.

‘Alle vanskeligheter tiltrods tør det nu sies at Rusland er over det verste.’

I *Folkeviljens* intervju ‘Ruslands jordbruk i overgangstiden’ ble historiker Edvard Bull utspurt om sin tur til Russland, hvor han mottok gode inntrykk rundt stillingen til det russiske og det ukrainske jordbruk.³⁴⁰ Bull kommenterte at Ukraina hadde vært mye plaget av organiserte røverbander, som hadde stjålet og ødelagt for bøndenes avlinger. Takket være sovjetregjeringen var disse likevel nå beseiret, og Ukraina forventet en spesielt stor innhøstning dette året. Forbi dette så det ut til at Øst-Russland ville ha en svekket vekst, men at innhøstingen fra Russland og Ukraina ville veie opp for dette tapet. Bull uttalte så den positive responsen Lenins nye bondepolitikk NEP hadde fått av bøndene – en politikk som hadde storlig utvidet mulighetene for bøndenes økonomiske inntjening. Ut fra disse godene kunne Bull fremholde en forsikring om at det russiske folk nå gikk en lys fremtid i møte. ‘Befolkningen, ogsaa bønderne, forsoner sig med det nye system. Alle vanskeligheter tiltrods tør det nu sies at Rusland er over det verste.’ forsikret Bull intervjueren.³⁴¹

Et karakteristisk trekk jeg observerer i intervjuet var optimismen rundt jordbrukets økte produksjonsrate og bøndenes forbedrede forhold. Jeg opplever ikke at Bull forsøkte å kamuflere problemene bøndene hadde tidligere erfart, derimot hadde sovjetregjeringen innsett sine forrige feilgrep og omformet systemet mer etter bøndenes premisser. Et interessant

---

³⁴⁰ *Edvard Bull d.e.*: Norsk historiker og politiker. Var utenriksminister i den kortvarige arbeiderparti-regjeringen til Christopher Hornsrud, som satt fra januar til februar 1928. Utga flere bøker om lokalhistorie så vel som europeisk historie. Levde fra 1881 til 1932.

³⁴¹ ‘Ruslands jordbruk i overgangstiden,’ *Folkeviljen*, 13. juli 1921, 1.

aspekt ved intervjuet var idyllen som ble presentert av Bull rundt bøndernes stilling, en uvitenhet for den situasjon som raskt skulle tilta i perioden fremover.

Måneden etter skulle den borgerlige responsen på nøden kommenteres av flere aviser, deriblant *Finmarken* i lederen 'Borgerlig gledesdans for hungersnøden'. Redaktør Richard Bodin tok et oppgjør med avisene som beskrev tørken nærmest som en guddommelig inngripen, en velfortjent straff tildelt Russland og Ukraina på bakgrunn av deres kommunistiske føringer. 'Aldri har vel hjerteraaheten og ondskapen bredt sig saa i kapitalistpressen som nettop i disse dager.', presiserte Bodin.³⁴² Det ble også poengtert hvordan man nå påstod at bolsjevismen ville falle, en spådom redaktøren opplevde var blitt repetert til det kjedsommelige. Russland hadde tross krig og lidelse, samt midlertidig tap av viktige ressursområder som Ukraina og volgadistriktet, kontinuerlig kjempet seg tilbake. Dette vitnet for redaktøren om en solidarisk styrke hos det russiske folk som ville bringe de gjennom også dette, til tross for borgerpressens klare forhåpninger.³⁴³

Finmarkens leder var betegnende for store deler av den politiske debatten som preget synet mellom den sosialistiske og den borgerlige siden rundt den russiske hungersnøden. Den borgerlige siden ble her aktet som apatiske observatører, som ikke ønsket å anskueliggjøre saken fra et human, medmenneskelig perspektiv. I stedet ble hungersnøden nok et middel for angrep – en ny anledning til å belemre det russiske folk for deres mislykkede styresett. Slik jeg leser lederartikkelen ble dette Richard Bodins største problem fra de borgerlige avisene: Deres uvilje til å kunne se forbi de rigide politiske rammene, og slik forstå alvor i sultkatastrofen som nå spredte seg.

Jordbrukets forfatning i det russiske riket skulle i 1921 bli dokumentert av en reisekomite, utvalgt som skandinaviske representanter av den kommunistiske ungdomskongressen i Moskva.³⁴⁴ På denne fem-seks måneder lange reisen hadde delegasjonen tilbrakt mye tid i Ukraina, hvor de også hadde fått en samtale med Dmitrij Manuilskij, som var blitt utnevnt til Ukrainas landbrukskommisær. Samtalen ble utgangspunkt for en lengre, to-delt artikkel, skrevet av den danske representanten Aage Jørgensen, hvor Manuilskji fortalte åpent om hjelpearbeidet fra sovjetregjeringen som pågikk for å imøtekomme sultområdene. Ukraina

---

³⁴² Richard Bodin, 'Borgerlig gledesdans for hungersnøden.', *Finmarken*, 13. august 1921, 1.

³⁴³ Ibid: 1.

³⁴⁴ 'Reiseindtryk fra Rusland, Ukraine, Krim og Kaukasien,' *Social-Demokraten*, 19. november 1921, 3.

hadde her vært en viktig ressurs, selv om også opplevde en enorm tørke med reduserte avlinger. Manuilskij, kunne i likhet med Edvard Bull, kommentere ukrainernes positive innstilling til bolsjevikene, et resultat av Lenins nye politiske linje. Motvilligheten som hadde preget Ukraina de siste årene, var nå erstattet av et godt samarbeid med staten, noe som hadde gjort seg øyensynlig i deres nylige innsats for å bidra til bekjempelse av sulten i de russiske områdene.³⁴⁵

Disse inntrykkene ble videre komplementert av den norske representanten Ingvald Larsen, som kommenterte oppholdet i *Social-Demokratens* intervju 'Reiseindtryk fra Rusland, Ukraine, Krim og Kaukasien'.³⁴⁶ Larsen fortalte om at sovjetmyndighetene hadde, under deres opphold, innsett matmangelen som ville oppstå til høsten, og at de raskt hadde iverksatt tiltak for å kunne møte den kommende hungeren. I denne vanskelige situasjonen hadde Larsen fått se hvordan det russiske folk sto forent i utfordringene. Under deres opphold i Kharkiv hadde Larsen observert hvordan bøndene var blitt fortrolig med den røde armés tilstedeværelse, da de hadde hjulpet dem ved å slå ned på røverbandene som tidligere hadde fått råde fritt. I tillegg til dette hadde også regjeringen, sammen med den nye politiske linjen, lagt et større fokus i å fremme bedre metoder og arbeidsteknikker for å kunne gi bøndene større utbytte av sin forvaltede jord. Samlet sett konkluderte Larsen at sultproblemen var betydelige, men at det kommunistiske styresettet ga de beste forutsetninger for at dette skulle kunne bekjempes.³⁴⁷

Artiklene fra reisekomiteen var etter mitt inntrykk innslag som var essensielle i å understøtte det sosialistiske perspektivet på hungersnøden og det russiske rikets fungerende system. Det ble gjennom tekstene formidlet at sovjetmyndighetene hadde respondert med hurtige tiltak på krisen, og at det russiske riket i fellesskap jobbet for å motvirke nøden. Det positive bildet som her ble skapt reflekterer noe av den feilslåtte optimismen som Kazuo Nakai beretter om, hvor Lenin angivelig hadde overvurdert Ukrainas evne til å bistå i arbeidet, på bakgrunn av en tro på at 'Europas kornkammer' alltid hadde kornoverskudd.³⁴⁸ Dette er fremstilling jeg opplever også skjedde i tekstene fra reisekomiteen, hvor man antok at Ukraina ville være i

---

³⁴⁵ Aage Jørgensen, 'Revolutionens betydning for de ukrainske bønder og deres landbruk,' *Social-Demokraten*, 21. oktober 1921, 8.

³⁴⁶ *Ingvald Larsen*: Norsk politiker. Var aktiv i mange år aktiv i *Norges Socialdemokratiske Ungdomsforbund*. Tilhørte den mer radikale fløyen av arbeiderbevegelsen, og var med i stiftelsen av *Norges Kommunistiske Parti* i 1923. Levde fra 1893 til 1967.

³⁴⁷ 'Reiseindtryk fra Rusland, Ukraine, Krim og Kaukasien,' *Social-Demokraten*, 19. november 1921, 3.

³⁴⁸ Nakai, 'Soviet Agricultural Policies in the Ukraine,' 58-59.

stand til å bidra langt over dets faktiske evne. Ut fra mitt inntrykk stemmer dette godt overens med inntrykket som også disse artiklene ga av Ukraina, hvor det ble gitt et positivt bilde av de ukrainske bøndene og den betydelige kvanta som deres avlinger kunne gi. Dette var ikke dette del av noen bevisst form for kamuflering, da reisedelegasjonen var i Ukraina på sommeren 1921, på et tidspunkt da tørken og sulten ennå ikke var blitt alvorlig. Glansbildet av Ukraina var dermed basert på hva representantene selv opplevde var tilfelle ut fra deres opphold, og ut fra hva bolsjevikene selv fortalte om situasjonen. Ukraina ble her en sentral aktør som hele Europas kornkammer – et land som ifølge skribentene hadde endelig funnet seg til rette under bolsjevikenes styre.

Utover 1922, da krisen tiltok i omfang, skulle Nansens hjelpearbeid bli prominent lesestoff i den sosialistiske pressen, hvor avisene inkluderte ofte store seksjoner til hans uttalelser. Et eksempel på dette var fra 3. mars i *Social-Demokraten*, da Nansen hadde gitt en lengre rapport om stillingen i de utsatte områdene. Nansen beskrev her den dramatiske utviklingen som var skjedd, da sulten nå hadde utbredt seg til byen Perm vest i Russland og til den sørlige delen av Ukraina, med et samlet areal som nå omfattet 33 millioner mennesker. Professoren kommenterte så hvordan ulike land hadde bidratt med viktige ressurser som kull til transport av mat, samt store mengder korn og mais – her ville også Norge kunne bidra med sin næringsrike torskelevertran.³⁴⁹ Et vesentlig problem, som også måtte bli adressert, var økningen av kolera og flekkyfus, som nå hadde ført til epidemi i Ukraina, grunnet sulten og mangelen på såpe. Dette var nok en dyster faktor som preget bildet i det russiske riket, og som gjorde den nødvendige hjelpen desto mer presserende. Nansen kom også med et stikk til de avisene som konstruerte løgner rundt hjelpearbeidet – om russernes angivelige økonomiske og militære gagn fra nødhjelpen. Det ble presisert at dette var påstander uten hold, og han selv meldte at russernes primære motiv forble å skaffe mat til sin lidende befolkning.³⁵⁰

I likhet med den liberale fremstillingen fikk Nansen fremtredende plass i de sosialistiske avisene, som en mann med fremragende humanitære kvaliteter. Til tross for at Nansen hadde sine borgerlige røtter i Frisinnede Venstre, hadde han storsinnet utvist viktigheten av å se forbi disse politiske rammene for å hjelpe de svakeste.³⁵¹ Når han også åpent kritiserte de

---

³⁴⁹ '6 millioner mennesker maa dø av sult.,' *Social-Demokraten*, 3. mars 1922, 1-2.

³⁵⁰ Ibid: 1-2.

³⁵¹ *Frisinnede Venstre*: Politisk parti som eksisterte mellom 1909 og 1945. Representerte den mer konservative fløyen av Venstre. Samarbeidet ofte tett med Høyre, og gikk etter 2. verdenskrig inn i dette partiet.

borgerlige avisene for deres problematiske dekning, ble han på flere måter aktuell å benytte til de sosialistiske avisene. Dette gjorde han svært attraktiv for sitering og som gjentakende objekt i de ulike tekstene. Ukraina ble i *Social-Demokraten* fremstilt av Nansen som en sentral del av det russiske rike – en del som nå trengte ekstra hjelp grunnet epidemien som foregikk.

Figur 13: Ofre for hungeren. Fra *Arbeider-Politikken*.

Et alternativt sosialistisk syn på hungersnøden skulle gjøre seg gjeldende gjennom avisene som var tilknyttet Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti, dannet i 1921. Disse avisene presenterte, i likhet med partiet selv, et mer moderat syn fra de revolusjonære og radikale tendensene som preget Det Norske Arbeiderparti på dette tidspunkt. En av disse avisene var *Arbeider-politikken*, som våren 1922 hadde en artikkelserie hvor journalisten Vincentz Gaarder berettet om sitt liv i Russland og Ukraina, hvor han hadde bodd de siste fem årene.³⁵² Gjennom artiklene fortalte Gaarder om hvordan den russiske revolusjonen hadde endret samfunnets forfatning til det verre, og hvordan sosialismen i det russiske riket var blitt feilslått.³⁵³ I store deler av oppholdet bodde Gaarder og hans familie i Kharkiv, hvor han jobbet først som bokholder og dernest som småbruker, før hungersnøden nødvendiggjorde

---

³⁵² *Arbeider-politikken*: Avis for Oslo, utgitt mellom 1920 og 1927. Het *Arbeider-politikken* frem til 1923, da avisen endret navn til *Den Nye-Social-Demokraten*. Gikk inn i 1927 etter fusjoneringen av Norges Socialdemokratiske Arbeiderparti og Det norske Arbeiderparti.

³⁵³ *Vincent Gaarder*: Norsk journalist, forfatter og politiker. Var tidlig engasjert i den norske arbeiderbevegelsen, og jobbet som journalist i flere arbeideraviser fra 1904. Endret politisk ståsted i 1922 etter oppholdet i Russland, forble etter dette en uttalt stemme kritisk til bolsjevik-regimet i Russland. Levde fra 1874 til 1945.

tilbakekomsten til Norge.³⁵⁴ Gaarders kritikk av bolsjevikene gikk hovedsakelig på deres diktatoriske fremtoning, og hvordan de hadde underlagt seg det russiske folk gjennom antiparlamentariske metoder.³⁵⁵ Hva som var blitt oppnådd her var ikke sosialisme, men en reaksjonær militærmakt som nå kynisk holdt folket nede. ‘De russiske malere – futurister og kubister – tegner nu overalt, paa alle vegger, Ruslands emblem: Den store, svære støvl der tramper paa noget som vrir sig i den siste dødskrampe.’, understreket Gaarder.³⁵⁶

Ved å vise til denne artikkelserien har jeg ønsket å belyse nyansene i det sosialistiske perspektivet i denne perioden. Gaarders skildringer, som året etter skulle bli utbrodert i en egen bok, fremmet et betydelig mer negativt bilde av bolsjevikenes styre, og den vakkende retningen det russiske riket hadde tatt etter tsarismens fall. Ut fra Gaarders syn var hungersnøden forårsaket av uår og tørke, men skylden lå også hos bolsjevikene, som gjennom deres økonomiske, militære og administrative styring hadde forverret situasjonen betraktelig.

6.4 Liberal fremstilling – Forankret i det medmenneskelige prinsipp

I samlede trekk ser jeg i den liberale deknningen av hungersnøden en tidlig usikkerhet rundt hjelpen som skal gis, et syn som oppleves å være grunnsatt i liberalistenes manglende ønske om å bidra til kommunismens vekst, og slik hjelpe Norges egne sosialister med bestrebelsen mot en egen revolusjon. Tørken og uåret erkjennes som sannsynlige faktorer til hungeren, samtidig som bolsjevikenes styresett også blir utpekt som en naturlig forklaring, noe som medførte en rasjonell skeptisisme til bistanden. Likevel ser jeg en gradvis endring i artiklene utover 1921, hvor det moralske idealet ved hjelpen blir et sentralt poeng. Dette kan også parallelt ses på bakgrunn av sikkerhetspolitiske faktorer, som en måte å trygge omverdenen fra konsekvensene av å isolere Russland fra den europeiske politikken. Utover 1922 kan man se en større aksept for arbeidet til Nansen-misjonen, blant annet ved *Dagbladets* dekning, som flere ganger kommenterte det viktige arbeidet, og som også gjennomførte egne intervju med Nansen, hvor han fikk tale fritt om sine opplevelser i det russiske riket. Dette fortsatte gjennom året med et fokus også på Ukraina, som med tiden ble et av de verst rammede landene, hvor flere distrikt ble rammet av kannibalisme og dødelige sykdommer som følge av sulten.

---

³⁵⁴ Vincentz Gaarder, ‘Fem Aar i Nødens og Dødens Land IV.,’ *Arbeider-Politikken*, 12. april 1922, 3.

³⁵⁵ Ibid: 3.

³⁵⁶ Vincentz Gaarder, ‘Fem Aar i Nødens og Dødens Land VI.,’ *Arbeider-Politikken*, 18. april 1922, 5.

Ukraina ble i denne perioden fremstilt som en viktig alliert for Russland, spesielt deres funksjon som innehaver av enorme kornlagre. Ved første halvår blir Ukraina, som medlem av det russiske riket, en del av den større offentlige debatten rundt spørsmålet om bistand. De ble derimot mer spesifikt kommentert utover 1922, blant annet gjennom Qislings rapporter, men også via Nansens beretninger. Den liberale holdning fra 1922 rundt Nansen-misjonen observerer jeg som utelukkende positiv til det man anså som et viktig, humanitært arbeid. Ukrainas svekkede forfatning i 1922 ble slik jeg ser det et symbol på hungersnødens alvor, da Ukraina var kjent som det mest fruktbare området, noe som også gjenspeiles når deres korn ble fraktet over til andre sultområder i det russiske riket. Dette gjenspeiles i artiklene i den liberale pressen, hvor Ukrainas elendighet blir beskrevet med gjennomgående sympati for deres lidelse. Ved å ærlig illustrere deres stilling, ser jeg også en appell til et videre bistandsarbeid for å kunne hjelpe de utsatte landene, med blant annet norske forsendelser av levertran og norsk fisk. Ukraina ble her et russisk land særlig hardt rammet, en vond realitet den liberale pressen hadde klar medlidenhet for.

‘[...]men naar dei ber um hjelp, so vilde det vera umenneskjeleg, ja bolsjevikisk, aa ikkje gjeva henne.’

Edvard Bulls ytringer om de angivelige forholdene i det russiske riket skulle få blandet mottakelse hos den liberale pressen. Kontrastive meldinger beskrev nemlig situasjonen som langt mer problematisk enn tidligere antatt. Lederen ‘Er det ikke fristende?’ i *Nordtrønderen*, dvelte over Bulls prognose om kronår i Ukraina, til tross for at Russland hadde måttet be om hjelp fra omverdenen grunnet de millioner som sultet.³⁵⁷ Hva sa dette om bolsjevikenes styresett, når ‘Europas kornkammer’ nå hadde vansker med å kunne forsyne sitt eget folk med mat? Redaktør Ola Severin Aavatsmark så her en feilslått politikk, som hadde skapt et lite bærekraftig system for bøndene, og som nå stod medansvarlig i matmangelen. Til slutt spurte Aavatsmark ironisk om det fortsatt opplevdes fristende å få implementert dette systemet også i Norge, slik politikere som Bull hadde agitert for.³⁵⁸

---

³⁵⁷ *Nordtrønderen*: Dagsavis grunnlagt i 1883 for Namsos. Ble i 1942 slått sammen med avisa *Namdalen*. Ble så i 1994 sammen med avisene *Namdalen* og *Namdalens Folkeblad* overtatt av *Namdal Arbeiderblad*, som fortsatt utgis pr. 2023 under navnet *Namdalsavisa*.

³⁵⁸ Ola Severin Aavatsmark, ‘Er det ikke fristende?’, *Nordtrønderen*, 29. juli 1921, 2.

Denne kritiske holdningen til bolsjevistikstyret skulle bli videre diskutert i en leder i *Hardanger* 31. august.³⁵⁹ Redaktør Olav Kolltveit skrev indignert om den russiske bolsjevikkpressen, som etter en lengre tid hadde erkjent det faktum at det var alvorlig hungersnød i landet, samtidig som de insisterte på at den hadde kun sin bakgrunn i at det var uår. På tross av redaktørens ambivalens over bolsjevikenes brutale styre, ble konklusjonen likevel å hjelpe de, basert på grunntanken om medmenneskelighet. ‘Den beste maaten til aa opna augo paa alle folk for det russiske fallittspel, var sjølvsagt aa lata sovjetmyndighetene greida brasene sjølve; men naar dei ber um hjelp, so vilde det vera umenneskjeleg, ja bolsjevikkisk, aa ikkje gjeva henne.’³⁶⁰ Avslutningsvis gikk Kolltveit inn på hvordan man uansett ikke måtte miste forståelsen av at kommunistene nå drev sitt rike med terror – et regime skribenten spådde til sist ville falle, til fordel for et fritt demokrati.³⁶¹

Nansens agitasjon for bistand var også et viktig element for å overbevise det europeiske folk om nødvendigheten av å bidra. Sosialøkonom Wilhelm Keilhau gjennomgikk Nansens argumenter for økt bistand i *Agderposten* den 9. oktober. Keilhau la her særlig vekt på Nansens resonnement om ‘den aapne dørs’ politikk mot Russland.³⁶² Nansen hadde siden 1919 advart om at en politisk avskjerming av Russland fra internasjonal samhandling kun ville ha negative ringvirkninger. Dette ville føre til en lavere levestandard for de russiske bøndene, og en militær opprustning fra bolsjevikenes.³⁶³ ‘Man vilde faa en russisk imperialisme istedetfor en russisk korneksport.’³⁶⁴ Dette ville vært svært skadelig for den internasjonale politikken, da det russiske og ukrainske kornet var et essensielt element i den europeiske økonomien. I lys av den pågående hungersnøden ville Keilhau derfor gjengi Nansens appell om internasjonalisme, for å kunne verne om en balanse i de utenrikspolitiske forholdene.³⁶⁵

Lederne i *Nordtrønderen* og *Hardanger* var gode eksempler på det datidige synet den liberale siden viste foran det russiske rikets regime, og usikkerheten rundt den eventuelle

---

³⁵⁹ *Hardanger*: Avis for Odda, utgitt mellom 1913 og 1990.

³⁶⁰ Olav Kolltveit, ‘Problemet Rusland.,’ *Hardanger*, 31. august 1921, 1.

³⁶¹ Ibid: 1.

³⁶² *Agderposten*: Dagsavis for Arendal, grunnlagt i 1874. Utgis fortsatt pr. 2023.

³⁶³ *Wilhelm Keilhau*: Norsk samfunnsøkonom, journalist, historiker og politiker. Skrev blant annet flere debatterende tekster og artikler rundt den norske økonomien, men forfattet også skjønnlitteratur og historiebøker. Levde fra 1888 til 1954.

³⁶⁴ Wilhelm Keilhau, ‘Fridtjof Nansen.,’ *Agderposten*, 11. oktober 1921, 1.

³⁶⁵ Ibid: 1.

bistandshjelpen Norge skulle gi. En betegnende faktor rundt synet på Russland var en pågående, overhengende frykt for en sosialistisk revolusjon i Norge – en politisk aversjon som medførte at man ikke ønsket å involvere seg i den russiske statens føringer. Dette politiske skillet gjorde at det ikke forelå en klar selvfølgelighet i å skulle hjelpe, grunnet fiendtligheten som ennå lå mellom de ideologiske grupperingene. Likevel ser jeg i *Hardangers* leder at Olav Kolltveit fremholdt medlidenhet og sympati som viktige kvaliteter i møte med det russiske folks smertelige stilling, da dette var egenskaper man mente bolsjevikene selv ikke utviste mot sine egne. Det var nødvendig å stå opp for altruismens prinsipper for å kunne representere de rette verdiene, selv om man ikke støttet regimet det gikk til. Dette kan man også se reflektert på et mer internasjonalt, økonomisk plan i *Agderposten*, hvor Keilhau presenterte Nansens valg om å hjelpe det russiske riket som en sikkerhetspolitisk rasjonell avgjørelse. Etter min oppfatning viste Keilhau at hjelpen til Russland dypest sett antagelig ikke ville styrke Russlands posisjon militært, men derimot være med å trygge mot eventuelle revolusjonære og imperialistiske strømninger derfra.

Gjennom 1922 ble Vidkun Quisling et sentralt talerør for nøden i Ukraina gjennom oppsummerende rapporter i de liberale avisene. Et eksempel på dette var i *Dagbladet* den 16. mars, hvor det ble det meldt at de fem sydlige provinsene i Ukraina nå var sterkt berørt av hungersnøden. Det ble videre kommentert at Quisling hadde ankommet Kherson, og at det var dette sultområdet som hadde gjort ‘det mest nedtrykkende inntrykk paa ham.’³⁶⁶ Det skulle så etableres anstalter i byen for å kunne imøtekomme de sultende masser.

Quislings rapporteringer, dog korte og konsise, var med på å overbringe informasjon rundt hungersnøden fra et norsk vitne. Quisling var, i kraft av å være spesifikt utvalgt som representant i Ukraina, en person jeg mener spilte en betydelig rolle i å aktualisere og konkretisere sultforholdene i Ukraina for den norske leseren. I likhet med Nansen og Russland vil jeg hevde at det norske bistandsarbeidet i det russiske riket skapte en følelse av tilhørighet, gjennom Nansen og Quislings involvering. Quisling etablerte en økt forståelse av Ukraina, og hans rapporter illustrerte også viktigheten av arbeidet, ved sannferdig å beskrive forholdene i Ukraina.

---

³⁶⁶ ‘Hungersnøden brer sig i Russland.,’ *Dagbladet*, 16. mars 1922, 3.

Dagbladet skulle i april gjøre et eksklusivt intervju med Nansen i hans hjem på Fornebu, hvor han fikk opplyst rundt de gjeldende forhold i Russland, samtidig som han fikk kommentert de ulike innvendinger som ble gjort rundt det betydningsfulle arbeidet.³⁶⁷ Nansen berettet om hungersnødens rekkevidde, som nå var utstrakt til Ukraina og Krim, steder Nansen hadde trodd skulle være bedre stilt enn hva realiteten nå var. Nå var derimot stillingen blitt så mørk i det russiske riket at flere familier hadde henfalt til kannibalisme, hvor mødre i sin ytterste desperasjon hadde måttet spise sine egne barn. ‘Haarene kan reise sig paa ens hode naar en tenker paa hvor redselsfulle forholdene er. Det ser ut som om ingenting er i stand til aa ruske op i verdens samvittighet.’³⁶⁸ Nansen så med bedrøvet mismot på den fortsatt utilstrekkelige mobiliseringen av bistand, gitt krisens tiltagende alvorlighetsgrad.

Figur 14: ‘Hører du ikke da mor – jeg er saa sulten.’ Virkelighetsnær skildring fra kunstner Henrik Sørensen om forholdene. Fra *Dagbladet*.

På bakgrunn av denne dystre utvikling så Nansen det nødvendig å tilbakevise ulike påstander fremmet av pressen, ytringer som var med å svekke legitimiteten ved det livsviktige arbeidet. En av disse påstandene var at bolsjevikene selv var skyld i hungersnøden. Her var Nansen, i likhet med bolsjevikene, enig i at en tidligere uklok politikk hadde bidratt til å eskalere krisens omfang i kombinasjon med uåret. Borgerkrigen hadde også her spilt en rolle, da bolsjevikene hadde måttet konfiskere kornet som bøndene hadde i reservebeholdninger, noe som i praksis både svekket bøndenes arbeidsvilje, samt fjernet deres nødlager ved en

³⁶⁷ ‘22 millioner russere holder paa aa dø av sult,’ *Dagbladet*, 12. april 1922, 1-2.

³⁶⁸ *Ibid*: 1-2.

eventuell hungersnød. Harold Henry Fischer trekker, i likhet med Nansen, frem hvordan flere år med utmattende konflikter hadde skadet logistikken og infrastrukturen til steder som Ukraina. Kaoset hadde også bidratt til å demoralisere folket ovenfor bolsjevikene, som med sine strenge krav hadde skapt grunnlag for bondeopprør.³⁶⁹ Nansen insisterte imidlertid på at disse feilvurderingene, eller ens politiske oppfatning av sovjetstyret, ikke måtte få definere hvorvidt hjelp skulle bli gitt eller ikke. For Nansen var det først og fremst av ettertrykkelig viktighet å understreke at det russiske folk trengte umiddelbar hjelp. 'Her er der ikke tale om politikk, her er der tale om 22 millioner mennesker som holder paa aa dø av sult.', avsluttet professoren dystert.³⁷⁰

Gjennom et analytisk blikk på *Dagbladets* intervju, ser jeg en tekst som virkelig presenterte den hjerteskjærende situasjonen som nå preget det russiske riket. Nansens ærlige uttalelser gjorde intet forsøk på å skjerme leserens inntrykk, men var derimot nødvendige inkluderinger for å fortelle det reelle bildet. Ukraina ble her, sammen med Krim, de nyeste områdene som nå trengte bistand. Disse hadde i det lengste unngått å bli rammet av nøden – deres hunger tydeliggjorde sådan en betydelig intensivering av problemet. Nansens hovedbudskap ble etter en appell til fornuften og medmenneskelighet – et behov for å tilnærme seg krisen fra et apolitisk perspektiv.

De liberale avisene skulle utover 1922 fortsette å gi nye oppdateringer på den pågående hjelpen til Russland og Ukraina. *Bodø Tidende* gikk den 12. august gjennom Nansen-komiteen humanitære bragder, og utsiktene for den kommende vinteren.³⁷¹ På dette tidspunkt var den samlede mengden sultende mennesker mellom 20 og 24 millioner, fordelt på de ulike områdene i den russiske sfæren. Det ble her nevnt hvordan Ukraina selv hadde kunnet tilby 80 millioner pud korn til de sultende områdene i året som var, i motsetning til dette året, hvor de måtte bidra til å mate sine egne. Omstendighetene i Odessa ble trukket frem som et av mange ekstreme tilfeller, hvor menneskene, i sin desperasjon, hadde revet sine hus for å selge materialet i bytte mot mat. 'Her er et hungerdistrikt, sier dr. Hahn, hvor man daglig kan se hundene spise lik paa gaterne. Vi hører daglig at kjendte folk, læger, professorer, kunstnere og andre dør i elendighet av sult.'³⁷²

---

³⁶⁹ Fischer, *The Famine in Soviet Russia 1919-1923*, 258-259.

³⁷⁰ '22 millioner russere holder paa aa dø av sult,' *Dagbladet*, 12. april 1922, 1-2.

³⁷¹ *Bodø Tidende*: Avis utgitt mellom 1881 og 1937 for Bodø.

³⁷² 'De nyeste meddelelser fra de russiske hungerdistrikter.,' *Bodø Tidende*, 12. august 1922, 4.

Journalist og forfatter Ella Anker skulle senere på året få intervjuet flere av Nansen-misjonens hjelpearbeidere, dokumentert i et reisebrev til *Dagbladet*.³⁷³ Her ble Ukrainas forfatning trukket frem på som en av de verre etter arbeidernes erfaring, med voldsom hunger i flere distrikter, i tillegg til store anslag av sykdommene tyfus, tilbakefallsfeber og kolera. Bare i Kherson alene ble det meldt at befolkningen hadde blitt redusert fra 80 000 til 35 000, en illevarslende statistikk når arbeiderne nå med sikkerhet kunne si at vinteren antagelig ville bli desto verre. Av positive beskjeder kunne Anker fortelle om Norges forsendelser av fisk og torskelevertran, hvor spesielt levertranen hadde vært til enorm hjelp. Grunnet dens rike næringsinnhold, hadde levertranen blitt i all hovedsak benyttet i barnehjemmene i Volga, tilsatt barnas suppe. Tranen og fisken hadde slik hatt uvurderlig verdi, til redning for flere liv omkring hungerområdene.³⁷⁴

Artikkelen i *Bodø Tidende* og reisebrevet i *Dagbladet*, ga et interessant innblikk inn i den rollen Norge hadde under hungersnøden. I begge tekstene kan det observeres en klar anerkjennelse av arbeidet Norge utførte, en grunnleggende forståelse av Nansen-komiteens enorme bidrag. Arbeidets nødvendighet i Ukraina ble spesielt tydeliggjort, da landet i denne perioden hadde blitt et av de alvorligst rammede i det russiske riket. Tekstene fremviste en klar sympati med det som foregikk i landet, med oppsiktsvekkende beskrivelser av de reelle forholdene. Opplysningene var med å gi økt bevissthet rundt Ukrainas situasjon, og viktigheten av kontinuerlig støtte i det humanitære arbeidet.

6.5 Konklusjon

Den russiske hungersnøden har vært en svært interessant periode å dekke, da dens norske forbindelse gjennom Nansen-misjonen ga utslag i en rekke ulike synspunkt om hva slags holdning man skulle ha til det som foregikk. Sett fra tre politiske synsvinkler ga dette et omfattende spenn av meninger og tanker knyttet til både Russland, norsk utenrikspolitikk og ideologiske ytterpunkt. Hungersnøden skapte redaksjonell emosjon, ulike følelser basert på hva som forårsaket katastrofen og hvordan man som nasjon skulle forholde seg til den. Den

---

³⁷³ Ella Anker: Norsk journalist, forfatter og utenrikskorrespondent. Var London-korrespondent i flere år, og var med å stifte Norsk-britisk forening i 1921. Ble senere i sitt liv tildelt ordenen 'Order of the british empire' for sin innsats for å fremme norsk-britiske relasjoner.

³⁷⁴ Ella Anker, 'Norsk levertran redder mange liv.,' *Dagbladet*, 9. oktober 1922, 4.

borgerlige siden inntok her en veldig defensiv front mot å hjelpe Russland, på bakgrunn av det ettertrykkelige politiske skismaet som eksisterte mellom bolsjevikene og høyrepressen. Dette synets konsekvens medførte en borgerlig motarbeidelse av Nansen-misjonen, gjennom kritiske lederartikler, alternative innsamlingskampanjer og diskrediterende påstander. Motsatsen til dette ble de sosialistiske avisene som sterkt gikk imot den borgerlige vinklingen. Den sosialistiske pressen, med unntak av den mer moderate fraksjonen, fremholdt nødvendigheten av umiddelbar hjelp til russerne, samtidig som de benyttet betydelig spalteplass på å kommentere nådeløsheten til borgerpressen, med medhold fra Nansen som også reagerte på dette. Den liberale presse var, i likhet med den borgerlige siden, usikker på hjelpen til Russland, hvorvidt det var riktig å støtte riket, gitt de ideologiske forskjellene, og revolusjonsfrykten som medfulgte dette. Dette endret seg imidlertid utover 1921 og 1922, hvor idealet om hjelp til de svakere stilte ble fremholdt som en viktig egenskap, samt behovet for nestekjærlighet, en tanke forfektet med lidenskap av Nansen selv.

På den borgerlige side kan man argumentere for at Ukraina ble til en viss grad neglisjert i spørsmålet om bistandshjelp på bakgrunn av å være et land tett i forbindelse med Russland. Ønsket fra de borgerlige om å hjelpe landet var til stede, men dette ble forhindret av en sterk mistro til bistandshjelpen og til bolsjevikene som mottok denne hjelpen. Den sosialistiske og den liberale presse var her mer forente rundt Ukraina, da de begge støttet Nansen-misjonen og det arbeidet her som ble gjort for å hjelpe de lidende i Ukraina, som slet både med massiv hunger og påfølgende sykdommer. Den sosialistiske pressen så tidlig ut til å ha en stor tro på Ukrainas evne til å hjelpe hungerområdene i Øst-Russland, og spådde en veldig god høst i 1921.

Unikt i den sosialistiske fremstillingen var også en større beskrivelse av Ukrainas befolkning som hadde endelig slått seg til ro med sin posisjon under bolsjevikenes styresett. De ukrainske bøndene var nå blitt tilstrekkelig tilfredsstilt gjennom blant annet den pragmatiske linjen ført av NEP, og var ifølge pressen nå en trofast alliert av sovjetregimet. Den liberale pressen så derimot med usikkerhet på Ukrainas evne til å kunne imøtekomme sulten, i hovedsak basert på liberalistenes overbevisning om at sulten opplevdes å være langt mer omfattende enn hva sosialistpressen beskrev. Utover 1922 skulle både den sosialistiske og den liberale fremstillingen legge vekt på Ukrainas sårbarhet, når de nå også var omgitt av sultens grusomheter. Her skulle de begge bli sentrale talerør for den videre bistanden, et arbeid som også Norge tok del i ved å sende viktige lokalvarer som fisk og levertran. Artikkelen produsert

rundt sommeren 1922 formidlet nettopp disse viktige oversendelsene, og deres betydning for land som Ukraina.

Viktig er det også å trekke frem Vidkun Qisling, som gjennom store deler av 1922 var stasjonert i Ukraina, hvor han som kommisær overså nødhjelpen som her foregikk. Hans jevnlige rapporter om Ukraina ga god informasjon om utviklingen som fant sted – rapporter som alle de tre politiske sidene publiserte i sine aviser. Disse rapportene og hans rolle i Ukraina, vil jeg anta hadde en viss identitetsskapende effekt, i likhet med Nansens arbeid i Russland – en følelse av at nordmenn bidro med et viktig humanitært arbeid i Ukraina, så vel som i Russland. Dette skulle bli gjenspeilet i flere artikler i 1922, hvor nettopp både Nansens og Quislings innsats ble sett på som storartede bragder, gjort i medmenneskelighetens ånd.

I møte med historiografien har ingen av artiklene jeg har gransket gitt inntrykk for Serbys syn på det som hendte i Sør-Ukraina. Det var ingen som tydelig argumenterte for at hungersnøden i Sør-Ukraina, eller andre deler av det russiske riket, var menneskelig konstruert som en straff av bolsjevikene. Det var forholdsmessig bred enighet om at bolsjevikenes politikk i mer eller mindre grad hadde skyld i den russiske hungersnødens omfang. Her var det derimot sterkt varierende mellom de ulike sidene i hvor stor grad bolsjevikene ble klandret. De sterkeste stemmene som forfektet bolsjevikenes skyld ble her de borgerlige og den sosialdemokratiske fraksjonen av arbeiderpressen. Bolsjevikene ble her, under krasse beskrivelser, opptegnet som kyniske ‘bødler’ som lot sitt folk sulte – og som brukte sine midler på å oppbygge en militærmakt fremfor alt annet. Her var folket i Russland og Ukraina ofre for en tyrannisk regjering, som gjennom apati og en ødeleggende politikk hadde vært med å eskalere hungersnøden til et brutalt nivå.

Den liberale siden var langt mildere i sin ordføring, og fokuserte mest på bolsjevikenes problematiske politikk som medvirkende årsak til sulten. I likhet med Applebaum, Fischer og Nakai spilte også tørken og de siste årenes konflikter inn i tillegg til den politiske styringen. Nansen selv valgte å ærlig trekke frem mangler hos bolsjevikenes politiske vurderinger, samtidig som han presiserte at bolsjevikene selv hadde innsett sine feiltrinn og endret sine føringer deretter. Her var det og viktig for Nansen å understreke borgerkrigen og kaoset som dette hadde medført for økonomien og logistikken i Russland og Ukraina. På den sosialistiske siden forble tørken og kaoset fra borgerkrigen de viktigste årsakene til hungersnøden, uten noen skyld rettet mot bolsjevikene selv. De hadde derimot satt all sin kraft til å effektivt

hjelpe den lidende befolkningen. Samlet sett var det et sprikende syn på bolsjevikenes delaktighet i hungersnøden. De fleste røster i avisene var, i likhet med Applebaum, Fischer og Nakai, enig i at bolsjevikene hadde en viss skyld i hungersnøden – Forskjellen var i hvor stor grad de ble regnet som ansvarlige for dens rekkevidde.

Kapittel 7: Konklusjon – Ved reisens ende

7.1 Oppsummerende Sammendrag

I innledningen av denne studien spurte jeg: Hvordan ble Ukraina fremstilt i norske medier fra 1917 til 1922?

Dette har blitt undersøkt gjennom fire empirikapitler med fokus på den borgerlige, sosialistiske og den liberale mediedekningen for hver av empirikapitlenes gitte tidsramme. Ukraina ble under den russiske revolusjonen møtt med en romslig aksept av både den borgerlige og den liberale siden, som begge kommenterte forhistorien og de forskjellige hendelsene som hadde preget dette landet. Her skilte den sosialistiske siden med å være nøkternt positive til Ukraina frem til kjølvannet av revolusjonen i november. Ut fra de historiografiske perspektivene til Verstiuk, Macogsi og Gulthier rundt nasjonalbevegelsen har jeg observert at adskillige artikler fremstilte ønsket om selvstyre for å være noe som store deler av folket ønsket, og at dette ikke ble fremstilt som et ønske kun reservert et borgerlig mindretall av folket. Dette var også fremstilt som noe som i stor grad var knyttet til ukrainernes nasjonale identitet, og ikke bare til et ønske om bedre økonomiske og sosiale goder. I tillegg til dette har artikler, i likhet med Reshetar, trukket frem det ironiske ved Lenins ultimatum, hvor spesielt den liberale posisjonen kommenterte at Lenin selv var blitt representant for imperialismen.

Under Ukrainas avtale med sentralmaktene ble det avdekket at både den borgerlige og den liberale siden støttet Ukrainas avtale med tyskerne, fordi det representerte et klart brudd med bolsjevikene – et tilsynelatende fornuftig trekk. Den sosialistiske siden så på avtalen som et forræderi mot Ukrainas eget folk, og mot bolsjevikene. I tråd med Fedyshyns påstand om avtalen kan man se at den borgerlige og den liberale pressen i stor delte hans syn, om at

tyskerne ikke gikk inn i avtalen med en gjennomtenkt ide om ekspansjon, men at dette var et taktisk valg frembrakt av forholdene. Her skilte sosialistene seg med å tydelig erklære tyskerne for å være imperialister, med et klart ønske om å underlegge seg det ukrainske området. Mark Von Hagens forskning av hetmanen hadde også tilsvarende lite gjenklang i mediene – hvor en dominerende andel av artiklene fra de tre politiske sidene enten betegnet han som lite effektiv eller diktatorisk i sitt styresett.

Ved den polske allianse var alle de tre politiske sidene i stor grad enige i kritikken av Polen som imperialistmakt. Derimot var det noe forskjell i vektleggingen av Petljura, hvor den sosialistiske siden kritiserte sterkt hans handlinger og trakk han frem som forræder. Her var de borgerlige og de liberale mer tilbakeholden i sine ytringer. Det ble ment at Petljura var en lite effektiv leder, hvor enkelte også trakk frem desperasjonen som hadde drevet han inn i forbund med Polen. Dette gir en viss resonans i møte med historiografien om Petljura og Pilsudski, hvor det blir trukket frem blant annet av John Reshetar at Petljura sto helt uten valgmuligheter foran den røde arme, noe artiklene tidvis nevnte. Som Norman Davies illustrerer, var det derimot få spor av et mer nyansert bilde av Pilsudski i de utvalgte avistekstene. Flere artikler karakteriserte hans allianse med Ukraina som noe tilsvarende en kolonimakt.

Til sist har vi den russiske hungersnøden, hvor fremstillingen igjen ble noe endret av de historiske hendelsene. De borgerlige viste tydelig aversjon mot å hjelpe bolsjevikene i deres nød, samtidig som de viste klar sympati med det lidende folket i det russiske riket, deriblant Ukraina. Her var både sosialistene og de liberale mer fokusert på å bidra til at bistand nådde frem, og at man derimot så saken fra et apolitisk plan. Sosialistene var nå sterkt positive til at Ukraina nå var funnet seg til rette under bolsjevikenes system. Landets rolle som viktig korndistributør ble også fremhevet. De liberale, først forsiktig skeptisk til den norske bistanden, ble en av Nansens viktigste talerør for å hjelpe Russland og Ukraina. I artiklene fra de borgerlige og de liberale kommer det klart frem at de mente bolsjevikene hadde skyld i det betydelige omfanget av hungersnøden – et syn som stemmer godt overens med hva Fischer, Nakai og Applebaum hevder. Selv om særlig de borgerlige og de sosialdemokratiske var tydelig negative ovenfor bolsjevikenes politikk fant man ikke røster i artiklene som talte for at bolsjevikene bevisst hadde forsøkt å skade folket i Sør-Ukraina, slik Roman Serbyn hevder. Bolsjevikene ble betegnet som opportunistiske og ofte apatiske mot sitt eget folk, men det finnes ikke belegg i artiklene for at de bevisst gikk inn for å skade Ukrainas befolkning.

7.2 Den samlede politiske fremstillingen

Et element som tydelig formet seg i min analyse var hvordan de borgerlige, i likhet med sosialistene, ofte så ukrainerne gjennom deres forbindelse til Russland. Her er det et skille mellom de borgerlige og de liberale, hvor den liberale siden er mer innstilt på å tilnærme seg ukrainerne som et uavhengig folkeslag. Dette vil jeg si har sin bakgrunn i det mer konservative aspektet ved den borgerlige siden, som fortsatt så Ukraina i stor grad som en 'del' av det russiske området. Samtidig var dette knyttet til at diskursen rundt det revolusjonære Russland var desto mer polarisert mellom den borgerlige siden og den sosialistiske siden enn hos de liberale. På bakgrunn av dette vil jeg hevde at den borgerlige siden var mer reservert mot Ukraina, fordi de fortsatt var kulturelt og historisk tett forbundet med det russiske riket.

Hva angikk Ukrainas bånd til Russland i den sosialistiske fremstillingen ser jeg det igjen hensiktsmessig å referere til Reshetars påstand om det gamle russiske narrative og Lenins overbevisning. Lenin hadde proklamert at han skulle få slutt på Tsardømmets imperialisme – likevel videreførte han en imperialistisk forståelse ovenfor Ukraina. I denne tankegangen var ukrainerne for svakt et folk til å kunne fungere uten bistand fra Russland, noe som tilsynelatende rettferdiggjorde enhver innsats i å bringe Ukraina under russisk beskyttelse.³⁷⁵ I den sosialistiske fremstillingen ble proletariatet og landets bønder fremhevet som den reelle representant for folket da de utgjorde statistisk sett nasjonens flertall. Det ble og argumentert for at de ukrainske nasjonalistene i realiteten var i betydelig mindretall og at befolkningen ønsket et bolsjevikisk styre. Ut fra denne oppfatningen var en retur til Russland alltid ønskelig. Her ble også røttene til Russland et argument.

Flere sosialistiske artikler viste til forskjeller både kulturelt og sosialt mellom russere og ukrainere, men at disse var ubetydelige sett opp imot den felles historien disse landene delte. Dette viste tilbake til det russiske narrative hvor folkets felles fortid, ideen om opphavet i Kiev, dominerte forståelsen av landet. På dette punktet var både de borgerlige og de liberale mer åpne for å se Ukraina som noe særegent. Her oppstår et interessant moment hvor de borgerlige ble plassert imellom den liberale og den sosialistiske, med en fot i begge leirer hva

---

³⁷⁵ Reshetar, 'Ukraine and Russia in their historical encounter,' 157.

angikk Ukrainas identitet. I studien har jeg funnet flere borgerlige artikler som vektla de forskjellene som legitimerte Ukraina som noe separat fra Russland. Likevel gjør koblingen med Russland at de borgerlige ikke forblir like tydelige i sin overbevisning om Ukrainas rett på uavhengighet som de liberale. En faktor som kan ha spilt inn her gjaldt hvordan den borgerlige fremstillingen ofte var preget av en stor usikkerhet rundt nasjonalsakens muligheter for å vinne fram. Folkets nasjonale vilje framstod ofte som for svak til å overleve på egen hånd. Denne usikkerheten ble og forsterket av at folket var fragmentert, både hva gjaldt etnisitet, politisk tilhørighet og i hvor stor grad de ønsket å bli uavhengige. Dette skapte et bilde av at *Tsentralna Rada* og *Dyrektorijas* handlinger, dog idealistiske i natur, var bygd på ustødig grunn.

Et essensielt element for perioden var også de norske ambisjonene om revolusjon, som satte et preg på hvordan man forsto ukrainerne, og nasjonsutvikling i seg selv. Et av revolusjonens viktigste forutsetninger var tanken om en kraftig revolusjonær bølge som skulle gå over Europa. I dette scenarioet var det viktig for Norge å kunne se til andre land hvor lignende hadde skjedd, for å finne statuerende eksempler å etterfølge i deres eget arbeid for å føre fram til revolusjon. I min gransking har det tegnet seg et bilde i den sosialistiske pressen av en frustrasjon i møte med Ukrainas motsettelse. Som et av de to landene tettest forbundet med Russland ble Ukrainas nasjonale kamp etter 1917 raskt et uromoment. I den sosialistiske pressen har jeg observert at ukrainernes motarbeidelse av den bolsjevikiske innflytelse vakte forargelse. Landet visste tilsynelatende ikke sitt eget beste. Flere aviser kommenterte nettopp det at Lenin i sitt ultimatum i 1917 hadde anerkjent Ukraina som selvstendig stat, og at de kun søkte fred i sine bestrebelser med å intervensere i Ukrainas prosjekt. Denne frustrasjonen over Ukrainas motsettelse hadde motsatt effekt hos de borgerlige og de liberale. Her var Ukrainas egen 'revolusjon' en kilde til håp, da den representerte en motvilje til å imøtekomme bolsjevismen – som dermed også forhindret revolusjonens utbredelse. På denne måten vil jeg si støtten til Ukraina hos de borgerlige og de liberale, særlig i periodens to første år, var preget av en forståelse av landets kamp som en antitese til bolsjevikene. En nasjonal revolusjon som kunne støttes for å forhindre den kommunistiske.

Et interessant element var hvordan de tre politiske sidene brukte 'imperialisme' om det som skjedde med Ukraina. Bolsjevikene ble etter den russiske revolusjonen anklaget for å være imperialister ovenfor Ukraina, hvorpå sosialistene argumenterte for at dette var en nødvendig intervensjon for ukrainernes beste. Likeså ser man senere i perioden sentralmaktene og Polen

bli gitt den samme karakteristikken av den sosialistiske pressen. Her kan man se de borgerlige og de liberale foretrakk sentralmaktene ovenfor bolsjevikene, blant annet fordi dette svekket den fryktede revolusjonsbølgen. I denne settingen var den tyske 'imperialismen' mer tiltalende enn den bolsjevikiske. I situasjonen med Polen i 1920 var dette betydelig mer balansert. Da var alle var tre sidene enige i hva de så for å være en imperialistisk militarisme fra Polen. Dette er eksempler på en dynamisk bruk av begrepet som jeg observerte mye i min granskning, hvor imperialism ble nærmest et beleilig uttrykk å benytte ved politiske ytringer. Alle de tre sidene hadde negative konnotasjoner knyttet til begrepet – en forståelse av at det tilhørte det forrige århundrets tankesett. Likevel var det som vist forskjellige tolkninger av hva som ble definert som imperialism og om denne type atferd kunne bli rettfærdiggjort. Når det er sagt var ikke dette et begrep som ofte ble knyttet til Ukraina, men helst makter som landet var tett involvert med gjennom perioden. Kun under alliansen med Polen, under Petljuras ledelse kan jeg observere at Ukraina også kunne bli gitt et imperialistisk fortegn av enkelte aviser fra alle de tre sidene.

Samlet sett skilte den liberale fremstillingen seg betydelig fra både den borgerlige og den sosialistiske. I min analyse har den liberale pressen i stor grad inntatt en mellomposisjon i det politiske landskapet hva angikk Ukraina. Liberalistene var generelt mistroisk til sosialistene og deres ønske om revolusjon. Samtidig var de som nevnt ikke like hardtslående mot Russland som den borgerlige siden, tydelig eksemplifisert i den sterkt varierende dekningen av hungersnøden i 1921 og 1922. Jeg vil hevde at dette medførte at de sto langt mer fritt til å innta egne, selvstendige posisjoner til Ukraina, som i mindre grad var farget av deres oppfatning av det som foregikk i Russland gjennom perioden. På bakgrunn av dette fremsto liberalistene som de tydeligste forkjemperne for et uavhengig Ukraina. Støtten var også tidvis tydelig hos den borgerlige siden, men med en lavere intensitet, og ofte preget av deres generelle ambivalens mot bolsjevikene. De borgerlige fremsto slik mer nøkterne, mens de liberale var mer inngående opptatt av ukrainernes nasjonalkamp. I tråd med et av liberalismens hovedprinsipper viste avisene en omsorg for folkets frihet og deres rett på et eget land. Når bolsjevikene eller andre makter innskrenket dette hos ukrainerne, så var dette en urettferdighet de vektla i sine skildringer. De liberale ble slik en pragmatisk røst i den politiske diskursen – en stemme som ikke var bundet til de steile frontene mellom de borgerlige og de sosialistiske.

Den liberale dekningen var preget av en altruistisk tilnærming til situasjonen i Øst-Europa, og idealet om fred mellom nasjonene bygd på samarbeid og felles forståelse. Dette gjør seg spesielt tydelig ved situasjonen med den polsk-ukrainske alliansen i 1920, hvor den liberale siden fokuserte mye på hvordan man måtte lete etter diplomatiske løsninger som kunne hjelpe den transnasjonale økonomien. Verden kunne ikke lenger leve etter forhistoriske tankesett i den stil som Polen og Ukraina førte, men man måtte finne demokratiske kompromiss som ikke nødvendigvis ødela for landenes uavhengighet. En lignende tilnærming finner man til situasjonen under hungersnøden, hvor den liberale siden igjen så behovet for en fleksibel tilnærming til et større europeisk problem. Selv om det sto klart for de liberale, i likhet med de borgerlige, at bolsjevikene var skyld i omfanget av hungersnøden så valgte de å overse dette slik at det humanitære arbeidet ikke ble undergravet. Man ser også her hvordan det medmenneskelige aspektet trumfet de politiske overbevisningene som ellers kunne hindret livsviktig hjelp fra å nå folket i Russland og Ukraina. Dette vil jeg hevde var betegnende for den liberale dekningen av Ukraina i perioden. Ukraina var her et land bestående av ressurssterke mennesker, med en egen nasjonaltradisjon som skilte de fra Russland og som med rette søkte å bli en egen, uavhengig stat.

7.3 Ukraina som et russisk synonym.

Et element som var vedvarende gjennom hele perioden var en karakterisering av Ukraina som en del av Russland eller som noe russisk. Med dette mener jeg mer konkret tilfeller hvor jeg har spesifikt observert at Ukraina har vært omtalt, men hvor man kategorisk har titulert dette som 'Russland' eller som noe 'russisk'. Jeg har ofte funnet tekster som eksplisitt har omhandlet ukrainske hendelser og spesifikke ukrainske ledere eller andre sentrale personer, men hvor de har blitt betegnet som russiske. Dette gjorde seg gjeldende i flere artikler om den russiske hungersnøden, hvor Ukraina ofte implisitt var del av den større samtalen, men uten at dette ble klart kommentert. Jeg kunne finne flere artikler hvor hungersnøden i Odessa og Kharkiv ble trukket frem, men da som 'sør-russiske' områder.

Ut fra min analyse finner jeg ikke dekning for å kunne fastslå om dette var en del av en bevisst kamuflering av det ukrainske folk eller den ukrainske identitet. Trolig var det heller et resultat av en lengre språklig tradisjon hvor landene Belarus og Ukraina begge inngikk i det russiske riket, og var tett forbundet med hva som ble regnet for å være russiske områder.

Dette gjorde at det var nærliggende å fortsatt se på Ukraina som en del av Russland i denne perioden, til tross for de nasjonale bestrebelsene. Ukraina var også et relativt nytt begrep gjennom denne perioden, noe som gjorde at distinksjonen ikke var tydelig etablert i 1922.

7.4 Den lillerussiske identitet

Bruken av begrepet 'Lillerussland' er av betydning. Særlig i 1917 begynte flere aviser å bruke det nå mer korrekte navnet 'Ukraine'. 'Ukraine' ble deretter snart den mest vanlige benevnelsen i årene som fulgte. Dette ble også poengtert av flere av avisene i 1917 og 1918 – om hvordan navnet opplevdes som noe nytt, og hvordan det ikke umiddelbart var klart for den norske befolkningen hvilket geografisk område det var snakk om. Denne utviklingen gikk gradvis, men innen 1920 var 'Ukraine' blitt godt integrert inn i den norske bevisstheten. Da var det stadig færre artikler som brukte 'Lillerussland' i omtalen. Det var imidlertid ikke slik at benevnelsen var helt forduftet, da den fortsatt ble benyttet enkelte steder også gjennom 1920–1922, men likevel betydelig mindre enn før.

I likhet med den synonyme bruken av Ukraina som noe russisk ser jeg ikke at benevnelsen 'Lillerussland' ble gjort med en spesifikk hensikt eller intensjon. Man kunne tenke seg at den sosialistiske siden kunne ha den interesse av å bruke den 'lillerussiske' betegnelsen for å trekke likhetslinjer mellom de to landene, for å dermed kunne lettere rettferdiggjøre en intervensjon inn i Ukraina, med det resonnement at landene hadde en naturlig tilhørighet i fellesskap. Jeg finner likevel ikke noe empirisk grunnlag som tilsier at dette ble gjort. Dette kan passe overens med hvordan man også gradvis beveget seg bort fra benevnelsen 'Storrussland' i samme periode, til den mer passende betegnelsen 'Russland'. I det hele tatt vil jeg hevde at 'Ukraine' hurtig ble brukt av alle de tre politiske sidene, og at endringen også ble tydeliggjort i flere artikler. Vi kan finne en kontemporær parallell til fjorårets beslutning om å endre Hviterussland til Belarus. Dette er en endring som etter min betraktning har blitt godtatt av det norske folk. Allikevel er ikke dette en endring man mentalt kan gjøre over natten, fordi godt etablerte ord og begrep krever som oftest krever en periode med tilpasning. Dette aspektet vil jeg si også kan attribueres til overgangen fra 'Lillerussland' til 'Ukraine', hvor prosessen var iverksatt, men langt ifra ferdig i 1922.

7.5 Søken etter kunnskap og opplysning

I de to første årene av perioden jeg har undersøkt observerte jeg påfallende mange redaksjonelle artikler som hadde til hensikt å gi en innføring om det ukrainske folk. Gjentakende momenter i disse artiklene var hvordan ukrainerne hadde en særegen kultur og historie som skilte de fra russerne. Enkelte artikler gikk også gjennom fysiske distinksjoner ved folket, hvor de 'lillerussiske' generelt var mørkere i håret i tillegg til å være lavere i høyde satt opp mot 'storrusserne'. Flere artikler fremmet også den undertrykkelsen dette folket historisk hadde blitt utsatt for av de større statene og imperiene. Opplysningen rundt ukrainernes nasjonale stridigheter var ofte her brukt for å trekke en linje til den situasjonen som ukrainerne befant seg i, enten det var i forbindelse med interaksjonene med den provisoriske regjeringen i Petrograd, bolsjevikene eller med sentralmaktene. Dette var tekster som var med å orientere den norske leser rundt den ukrainske identiteten og bidro til å klargjøre den politiske dimensjonen ved den nasjonale kampen de gjennomgikk.

Tekstene ga gjenklang til de vanskelige tidene de ukrainerne var i – en oppmuntring til en støttende holdning mot folket og striden de sto i. Denne type opplysende artikkel ble publisert jevnlig av både de borgerlige og de liberale avisene, i motsetning til den sosialistiske dekningen, hvor disse artiklene nærmest var fraværende. I det fåtallet av artikler jeg har observert på den sosialistiske siden om ukrainsk historie har det vært fokus på at forskjellene mellom ukrainerne og russerne i stor grad var minimale, samt at det ukrainske folk i realiteten ikke ønsket uavhengighet, men at dette var blitt presset fram av Ukrainas nasjonalistiske elite, uten et ekte samtykke fra folket. I denne konteksten ble det tydelig at det ukrainske proletariat så positivt på et forbund med bolsjevikene, men at dette ble motarbeidet av de ukrainske lederne. Det synes som sosialistenes generelle mangel på artikler om ukrainsk historie hadde sin grunn i en forståelse av at ukrainerne på et eller annet tidspunkt ville igjen havne under permanent bolsjevikisk kontroll – noe som til sist skjedde i 1920. Ut fra dette kan det ha vært en tanke om at opplysning rundt dette 'russiske' området ville være overflødig stoff, fordi problematikken rundt deres bolsjevikiske motsettelse bare var av midlertidig art. Etter 1918 var det en betydelig reduksjon av redaksjonelle artikler som formidlet ukrainsk historie og kultur. Dette henger trolig sammen med at Ukraina gjennom disse to første årene var et ukjent område for norske lesere. Etter disse to første årene var Ukraina betraktelig mer kjent for et norsk publikum, både gjennom nyhetsdekningen og gjennom de redaksjonelle

artiklene. Behovet var dermed mindre, noe som ble avspeilet i artikkelutvalget etter disse to årene.

7.6 Den sorte jords rike

Et poeng som ble gjentatt kontinuerlig gjennom perioden var hvordan Ukraina var et land rikt på metaller og mineraler, så vel som enorme areal med korn. Ukrainas 'sorte jord' var også kjent for å være spesielt fruktbar. På tross av at navnet 'Ukraine' ikke var blitt benyttet viser denne studien at området sør for Russland likevel var godt kjent for norske lesere som 'Europas kornkammer'. Dette blir og kommentert i avisene gjennom at det omtales hvordan Norge før krigen hadde mottatt større andeler korn fra dette området. Dette blir særlig relevant etter hvert som dyrtiden i Norge skapte et økt behov for handel mellom de andre landene, hvorpå flere aviser ytret ønske om import og eksport mellom Norge og Russland samt Ukraina.

Ukraina som kornkammer, og et land med mange ressurser, var definerende karakteristikk i avisenes fremstilling. Flere aviser kommenterte også hvordan Ukraina var en viktig ressurskilde for Russland, noe som gjorde at kontrollen over landet kunne ha stor betydning for den pågående krigføringen. Et eksempel på dette var hvordan flere aviser kommenterte hvordan bolsjevikene i 1918 sto betydelig svakere uten Ukraina, som her hadde inngått avtale med sentralmaktene. Kornet hadde her fått en militær dimensjon, da sentralmaktene hadde inngått avtalen for å sikre seg denne ressursen, samtidig som tilgangen til dette nå forble utenfor bolsjevikenes rekkevidde. Flere aviser fikk understreket hvordan kornkamrene var en av Ukrainas sterkeste kvaliteter, og at dette ofte lå til grunn for hvorfor ulike parter ønsket kontroll over landet. Dette ble også tydelig illustrert av den sosialistiske fremstillingen i 1921, når det ble kommentert hvordan Ukraina var en essensiell bidragsyter for å få bekjempet den nylig oppståtte sulten i deler av Russland.

7.7 Ukraina som 'den andre aktør'

I perioden jeg har undersøkt har en ofte tilbakevendende situasjon vært at Ukraina i stor grad har blitt neglisjert til fordel for hvem de til enhver tid har vært assosiert med. Gjennom perioden var Ukraina i tett forbindelse eller i sammenstøt med en rekke ulike parti, deriblant

den hvite arme, bolsjevikene, sentralmaktene, og den polske arme. I denne studien har Ukraina ofte blitt opplevd for å være av sekundær interesse i dekingen av historiske scenarioer hvor landet var en sentral aktør. Dette gjelder blant annet flere av tekstene som ble skrevet rundt Petljuras allianse med Polen, *Tsentralna Rada* sin avtale med sentralmaktene, og Ukraina under den russiske hungersnøden. I flere av disse tekstene var ikke Ukraina hovedfokuset, men ble kommentert og trukket fram i kraft av hvilken rolle eller oppgave landet hadde for den de på det tidspunkt var tett forbundet med.

På bakgrunn av denne studien vil jeg hevde dette skyldes at Ukraina gjennom perioden hadde en noe flytende identitet. Selv om landet ble etablert i den norske bevisstheten underveis i perioden forble landet likevel en 'ny' stat med en uklar framtid, særlig fra 1917 til 1920. Flere aviser kommenterte også hvordan landet ikke hadde hatt noen organisk nasjonal utvikling, men at de hadde måttet ty til andre land eller stormakter for å overleve. Dette ble særlig poengtert under Petljura, som i desperasjon hadde søkt forbindelse med den hvite arme, Ententemaktene og polakkene. På denne måten ble Ukraina ofte omtalt sammen med etablerte stormakter, som nordmenn allerede var godt kjent med. I denne konteksten vil jeg argumentere for at Ukraina av natur ble forstått som en mindre aktør innad i de større narrativ som foregikk rundt stormaktene de var involvert med. Dette var ikke gjort med den hensikt å underminere Ukraina som nasjon, men dette var resultat av den naturlige rollefordelingen landet fikk som en 'ny' stat.

7.8 Ukraina og norske medier – et heterogent bilde

Den norske mediedekningen fra 1917 til 1922 var preget av hyppig diskusjon og varierte meningsutvekslinger i en stadig betent, offentlig diskurs. Her fant man både ideologiske dragkamper mellom politisk steile fronter og mer nøytrale røster som kunne tilnærme seg sakene fra ulike perspektiv. Holdninger og synspunkt ble åpent debattert, ofte skarpt kommentert gjennom kronikker, debattinnlegg eller ledere. I dette omfangsrike spekteret har det ukrainske folk blitt fremstilt under flere forskjellige konnotasjoner.

Ukraina ble i perioden ikledd en rekke ulike drakter – ut fra hvilken kontekst, funksjon eller egenskap som skulle fremheves: Russlands 'lillebror', Europas kornkammer, et tidligere ukjent folkeslag, en ny stat, den idealistiske nasjonssøkeren, de historisk undertrykte, de

reaksjonære forrædere, systematiske ofre for tsarismen og bolsjevismens brutalitet, de som gladelig sto i ledtog med imperialister, eller de som sto uten annet valg enn å imøtekomme imperialistene. Dette er flere av de mangfoldige kategoriene Ukraina ble plassert i gjennom perioden. Det er slik jeg ser det nødvendig å vise til mangfoldet av forståelser som Ukraina ble gitt i denne perioden, og da blir det noe unyansert å kondensere landets norske oppfatning ned til en velformulert setning eller et konsist avsnitt. Dette ville blitt en reduktiv tilnærming til kildematerialet – og som ikke ville gitt et fyllestgjørende bilde av situasjonen. At Ukraina gjennom perioden har hatt en dynamisk fremstilling i den norske diskursen viser ikke bare til den uforutsigbare historien de var del av, men også til det betydelige inntrykket de etterlot hos de norske skribentene.

Når det er sagt er det et spørsmål om Ukraina ble møtt med sympati i deres streben etter separasjon fra Russland i perioden. Man kan argumentere for at alle de tre politiske sidene var støttende til Ukraina som stat, men da med ulike forutsetninger for hva som inngikk i denne støtten. De borgerlige og de liberale var støttende til et uavhengig Ukraina fritt fra Russland, og var positive til at ukrainerne oppnådde dette gjennom en avtale med sentralmaktene da dette tilsynelatende sikret de nettopp en slik uavhengighet. Her skilte sosialistene seg ut, fordi de støttet et føderativt, men ikke uavhengig Ukraina. De var av den oppfatning at folket selv, bøndene og proletariatet, ønsket å forbli under bolsjevikenes autoritet. Dette var igjen basert på overbevisningen om at bolsjevikerne aktet å respektere folkets ønsker og at deres politiske system var til det beste for Ukrainas lavere klasser. På denne måten kan man si at alle de tre sidene støttet Ukraina, men med ulik oppfatning rundt spørsmålene om nasjonalitet kontra selvstendighet, og hvorvidt dette skulle skje med eller uten det bolsjevikiske Russland.

Til slutt vil jeg trekke fram hva jeg anser som en betydelig modningsprosess for den norske forståelsen av Ukraina i perioden. Selv om Ukraina i 1922 igjen befant seg under russisk hegemoni vil jeg likevel påstå det var et nytt land den norske offentligheten hadde blitt kjent med gjennom disse seks årene. Alle de forskjellige tekstene som var blitt forfattet og publisert siden ukrainernes nasjonale startskudd i 1917, hadde vært med å berette om dette folket. Tekstene hadde lagt et nytt fundament for å forstå folket, som en del av det russiske rike, samtidig som de utgjorde et eget slavisk folk. Her fikk man innblikk inn i et folk som representerte noe annet, et folk med en egen særskilt identitet. Naturlig nok figurerte det ulike meninger rundt hvorvidt forskjellene var så markante som det ble påstått. Likevel vil jeg argumentere for at det var høyst sannsynlig at den gjennomsnittlige norske avisleser etter

1922 sto igjen med en ny forståelse av denne øst-europeiske staten ut fra dekningen som mediene hadde gitt gjennom årene i forveien. En transformasjon hadde funnet sted i den norske bevisstheten. Landet nå var å forstå som Ukraina – et land med et folk som hadde utvist betraktelig handlekraft for å kjempe for sin kulturarv og nasjonale rett. På tross av at denne kampen ikke hadde vunnet frem hadde dekningen endret landet i den norske offentligheten til noe mer distinkt enn kun et område innad i den russiske sfære – et ikke ubetydelig fremskritt for landet som tidligere var mest kjent som Lillerussland.

Kilder og litteratur:

Primærkilder:

- Aftenposten*. 'Nøden i Nord-Norge.' 24. januar, 1922, 1.
- Aftenposten*. 'Hetman Skoropadski.' 14. juni 1918, 5.
- Aftenposten*. 'Hetman Skoropadski.' 14. juni 1918, 5.
- Aftenposten*. 'Ukraina og Ententen.' 30. juni. 1918, 5.
- Aftenposten*. 'Ukraina og Ententen II.' 5. juli 1918, 2.
- Andraa, Jon. 'Polens endeligt.' *Finmarken*. 16. august 1920, 1.
- Anker, Ella. 'Norsk levertran redder mange liv.' *Dagbladet*. 9. oktober 1922, 4.
- Arbeidet*. 'Kontrarevolutionen i Ukraine.' 13. mai 1918, 1.
- Arbeidet*. 'Rusland paa revolutionens vei.' 25. juli 1917, 4-5.
- Aavatsmark, Ola Severin. 'Er det ikke fristende?.' *Nordtrønderen*. 29. juli 1921, 2.
- Bergens Aftenblad*. 'Det lillerussiske problem.' 16. januar 1917, 5.
- Bodø Tidende*. 'De nyeste meddelelser fra de russiske hungerdistrikter.' 12. august 1922, 4.
- Bodin, Richard. 'Borgerlig gledesdans for hungersnøden.' *Finmarken*. 13. august 1921, 1.
- 'Bolschevikerne.' *Søndmørsposten*. 19. desember 1917, 1.
- 'Bolsjevikiske selvmotsigelser.' *Stavanger Aftenblad*. 19. desember 1917, 12.
- Christiansen, Ing. Christian. 'Den russiske bjørn.' *Aftenposten*. 1. oktober 1921, 1.
- Christiansen, Ing. Christian. 'I anledning prof. Nansens opraab.' *Aftenposten*. 1. oktober 1921, 1.
- Dagbladet*. '22 millioner russere holder paa aa dø av sult.' 12. april 1922, 1-2.
- Dagbladet*. 'Hungersnøden brer sig i Russland.' 16. mars 1922, 3.
- Dagsposten*. 'Rusland.' 28. november 1917, 3.
- Folkeviljen*. 'Ruslands jordbruk i overgangstiden.' 13. juli 1921, 1.
- Fischer, W. 'Den russiske Revolution.' *Bergens Annonce Tidende*. 11. oktober 1917, 5.
- Fjærli, Ludvig. 'I landflygtighet uten hjelpemidler.' *Trondhjems adresseavis*. 11. november, 1922, 6.
- Gjelsvik, Nikolaus. 'Utanrikspolitisk orientering.' *Stavanger Aftenblad*. 23. februar 1918, 1-2.
- Gotaas, Birger. 'Polens nye grænser.' *Stavangeren*. 15. oktober 1920, 1.
- Grossman, Wladimir. 'Bolchewisme eller Soldater-revolution.' *Haugesunds dagblad*. 19. november 1917, 2.

Grossmann, Vladimir. 'Den nye krig.' *Haugesunds Dagblad*. 10. mai 1920, 3.

Grossmann, Vladimir. 'Hvad er freden mot øst værd!.' *Dagsposten*. 29. oktober 1920, 1-2.

Gula Tidend. 'Den tyske erend i Russland.' 2. mars 1918, 4.

Gylseth, Martin. 'Er vinteren over?.' *Salten*. 19. februar 1918, 1.

Gaarder, Vincentz. 'Fem Aar i Nødens og Dødens Land IV.' *Arbeider-Politikken*. 12. april 1922, 3.

Gaarder, Vincentz. 'Fem Aar i Nødens og Dødens Land VI.' *Arbeider-Politikken*. 18. april 1922, 5.

H, A.G. 'Omkring revolutionen.' *Social-Demokraten*. 17. april 1917, 5-6.

Haugesunds Avis. 'Ukraine.' 30. desember 1917, 4.

Hestnes, Jonas. 'Ruslands opløsning og undergang.' *Romsdalsposten*. 20. november 1917, 2.

Jenssen, Anton. 'Ved milepælen.' *Vestfold Arbeiderblad*. 7. august 1917, 1.

Johnsen, John. 'Et lyspunkt i tidens mørke.' *Romsdalsposten*. 17. august 1920, 1.

Joleik, Albert. 'Piggtraadgjerdet um sovjet-Russland.' *Gula Tidend*. 14. januar 1920, 1.

Jørgensen, Aage. 'Revolutionens betydning for de ukrainske bønder og deres landbruk.' *Social-Demokraten*. 21. oktober 1921, 8.

K, O.M. 'Bolchevisme og sult.' *Dagsposten*. 18. august 1921, 1-2.

Keilhau, Wilhelm. 'Fridtjof Nansen.' *Agderposten*. 11. oktober 1921, 1.

Kolltveit, Olav. 'Problemet Russland.' *Hardanger*. 31. august 1921, 1.

Krogh, Sverre. 'England som "redningsmand".' *Arbeidet*. 25. september 1920, 3.

L, H. 'Hetman Skoropadski.' *Folkeviljen*. 12. juli 1918, 1-2.

La. 'Mitnitzky.' *Bergens Aftenblad*. 6. september 1917, 3.

Langø, Sigvard. 'Den sorte jords land.' *Nordlandsposten*. 7. mars 1918, 1 og 4.

Lillehammer Tilskuer. 'Pilsudski og Petlura.' 23. juni 1920, 2.

Løken, Hjalmar. 'Bolsjevikerne.' *Norske Intelligenssedler*. 27. november 1917.

Løken, Hjalmar. 'Naar bølgerne gaar høit.' *Norske intelligenssedler*. 24. juli 1917.

M, R. 'Ukraine.' *Haugesunds Avis*. 15. april 1918, 5-6.

Morgenbladet. 'Ukraine.' 13. februar 1918, 3.

Nordlands Avis. 'Revolver eller stemmeseddel?.' 21. februar 1918, 1.

Nørregaard, Benjamin Werner. 'Krigs-kronik.' *Morgenbladet*. 18. desember 1917, 4.

Nørregaard, Benjamin Werner. 'Paa færd gjennom Randstaterne IV.' *Morgenbladet*. 13. april 1920, 6-8.

Oltedal d.y, Lars. 'Uroen i Russland.' *Stavanger Aftenblad*. 19. juni 1918, 1-2.

Romsdalsposten. 'Er vi i revolutionens eller reaktionens tid.' 18. november 1920, 1.

S, E. 'Blod og bajonettar.' *Gula Tidend*. 12. april 1918, 1.

Sarpen. 'De vil ha roret i sin egen haand.' 21. juli 1917, 1.

Scheflo, Olav. 'Tyskerne i Ukraine.' *Social-Demokraten*. 3. mai 1918, 6.

Sk, E. 'Ukraine II.' *Fædrelandsvennen*. 29. september 1917, 1-2.

Sk, E. 'Ukraine.' *Fædrelandsvennen*. 28. september 1917, 1-2.

Skøld, Hannes. 'Ukraine.' *Social-Demokraten*. 26. mai 1920, 3 og 5.

Sletten, Klaus. 'Stor-Polen eller Stor-Ukraine.' *Møre Tidend*. 6. mai 1920, 2.

Smaalenenes Social-Demokrat. 'Verdenssituationen idag.' 14. februar 1918, 1-2.

Smaalenenes Social-Demokrat. 'Den hadske og urætfærdige.' 1. desember 1917, 1.

Smaalenenes Social-Demokrat. 'Det anneksonslystne Polen.' 14. mai 1920, 1-2.

Social-Demokraten. '6 millioner mennesker maa dø av sult.' 3. mars 1922, 1-2.

Social-Demokraten. 'Reiseindtryk fra Rusland. Ukraine, Krim og Kaukasien.' 19. november 1921, 3.

Stavanger Aftenblad. 'Ruslands kornkamre.' 22. november 1919, 9.

Stavangeren. "'Løgner" om Rusland – og sandheten.' 5. august 1921, 1.

Stavangeren. 'Diktatur i Ukraine.' 5. mai 1918, 8.

Stavangeren. 'I bolsjevismens fotfar.' 2. september 1922, 6.

Søndmørsposten. 'Bolschevikerne.' 19. desember 1917, 1.

Tidens krav. 'Rusland.' 24. desember 1917, 1.

Tønsbergs blad. 'Stillingen i Ukraine.' 22. august 1918, 4.

Tranmæl, Martin. 'De diplomatiske skurkestreker.' *Ny Tid*. 20. februar 1918, 3.

Tranmæl, Martin. 'Fredsdiskussionen.' *Ny Tid*. 28. desember 1917, 3.

Tranmæl, Martin. 'Hvad er brodermord?.' *Ny Tid*. 23. februar 1918, 3.

Vidnes, Jacob. 'Fredsforhandlingene.' *Social-Demokraten*. 29. desember 1917.

Varden. 'Lillerussernes land.' 15. august 1917, 1.

Vestfold Arbeiderblad. 'Stillingen i Ukraine.' 13. februar 1920, 1.

Ørebladet. 'Hvad er Ukraine?.' 10. april 1918, 1.

Litteraturliste:

Applebaum, Anne. *Rød sult: Stalins krig mot Ukraina*. Oversatt av Rune R. Moen. Oslo: Cappelen Damm, 2022. (Norsk utgave).

Bastiansen, Henrik G. 'Partipressen konsolideres (1920-1940).' I *Norsk Presses historie 1660-2010: Parti, Presse og Publikum 1880-1945*, redigert av Rune Ottosen, 37-56. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Beevor, Antony. *Russland: Revolusjon og borgerkrig 1917-1921*. Oversatt av Eivind Lilleskjæret. Oslo: Cappelen Damm, 2022. (Norsk utgave).

Bohachevsky-Chomiak, Martha. 'The Directory of the Ukrainian National Republic.' I *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, redigert av Taras Hunczak, 82-103. Cambridge: Harvard University Press, 1977.

Davies, Norman. *White Eagle, Red Star: The Polish-Soviet War 1919-20 and the miracle on the Vistula*. London: Random House, 2003.

Eide, Elisabeth. 'Sjanger og nyhetskonvensjoner.' I *Norsk Presses historie 1660-2010: Parti, Presse og Publikum 1880-1945*, redigert av Rune Ottosen, 153-174. Oslo: Universitetsforlaget, 2010.

Fedyshyn, Oleh S. *Germany's drive to the east and the ukrainian revolution, 1917-1918*. New Brunswick: Rutgers University Press, 1971.

Fischer, Fritz. *Germany's Aims in the First World War*. Oversatt av C.A Macartney. Manhattan: W.W Norton & company, 1967. (Engelsk utgave.)

Fischer, Harold Henry. *The Famine in Soviet Russia 1919-1923: The Operations of the American Relief Administration*. New York: The Macmillan Company, 1927.

Gulthier, Steven R. 'The Popular Base of Ukrainian Nationalism in 1917.' *Slavic Review* 38, 1 (1979): 30-47.

<https://doi.org/10.2307/2497225>

Himka, John-Paul. 'The national and the social in the Ukrainian revolution 1917-1920.' *Archiv für Sozialgeschichte* 34, (1994): 95-110.

https://shron1.chtyvo.org.ua/Khymka_Ivan-Pavlo/The_National_and_the_Social_in_the_Ukrainian_Revolution_of_1917-1920_The_Historiographical_Agenda_an.pdf

Holtsmark, Sven G., red. *Naboer i Frykt og Forventning: Norge og Russland 1917-2014*. Oslo: Pax Forlag, 2015.

Hunczak, Taras. 'The Ukraine under Hetman Pavlo Skoropadskyi.' I *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, redigert av Taras Hunczak, 61-81. Cambridge: Harvard University Press, 1977.

Jølle, Harald Dag. *Nansen: Utfordreren*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 2020.

Kamenetsky, Ihor. 'Hrushevskyi and the Central Rada: Internal Politics and Foreign Interventions.' I *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, redigert av Taras Hunczak, 33-60. Cambridge: Harvard University Press, 1977.

Kasianov, Georgiy. 'Ukraine between Revolution, Independence, and foreign dominance.' I *The Emergence of Ukraine: Self-Determination, Occupation and War in Ukraine, 1917-1922*, redigert av Wolfram Dornik, 76-131. Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2015.

Kuzio, Taras. 'The Nation-Building Project in Ukraine and Identity: Toward a Consensus.' I *Dilemmas of State-Led Nation Building in Ukraine*, redigert av Taras Kuzio og Paul D'Anieri, 9-27. Westport: Praeger Publishers, 2002.

Mace, James E. *Communism and the Dilemmas of National Liberation: National communism in Soviet Ukraine 1918-1933*. Cambridge: Harvard University Press, 1983.

Magocsi, Paul Robert. *A History of Ukraine: The Land and its Peoples*. Toronto: University of Toronto Press, 2010. (2. utgave).

Merriman, John M. *A history of Modern Europe: From the Renaissance to the present*. New York: W.W. Norton, 2019. (4. utgave).

Musial, Bogdan. 'Poland's Ukrainian Policy, 1918-1922.' I *The Emergence of Ukraine: Self-Determination, Occupation and War in Ukraine, 1917-1922*, redigert av Wolfram Dornik, 369-385. Toronto: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2015.

Mędrzecki, Włodzimierz. 'Germany and Ukraine between the Start of the Brest-Litovsk Peace Talks and Hetman Skoropadskyi's coup.' *Harvard Ukrainian Studies* 23, 1-2 (1999): 47-71.

<https://www.jstor.org/stable/41036768>

Nakai, Kazuo. 'Soviet Agricultural Policies in the Ukraine and the 1921-1922 Famine.' *Harvard Ukrainian Studies* 6, 1 (1982): 43-61.

<https://www.jstor.org/stable/41035958>

Pauly, Matthew D. 'Symon Petliura, The ukrainian people's republic, and national commemoration in contemporary Ukraine.' I *The Burden of the Past: History, Memory, and Identity in Contemporary Ukraine*, redigert av Anna Wylegała og Małgorzata Głowacka-Grajper, 117-139. Bloomington: Indiana University Press, 2020.

Pipes, Richard. 'Introduction.' I *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, redigert av Taras Hunczak, 1-3. Cambridge: Harvard University Press, 1977.

Pipes, Richard. *Russia under the Bolshevik regime*. New York City: Alfred. A Knopf, 1993.

Plokhy, Serhii. *Lost Kingdom: A History of Russian Nationalism from Ivan the Great to Vladimir Putin*. London: Penguin Books, 2018.

Plokhy, Serhii. *The Gates of Europe: A History of Ukraine*. London: Penguin Books, 2016.

Plokhy, Serhii. 'Quo Vadis Ukrainian History?.' *Harvard Ukrainian Studies* 34, 1-4 (2015-2016): 658-673.

<https://doi.org/10.2307/2501741>

Reshetar Jr, John S. *The Ukrainian Revolution, 1917-1920: A study in Nationalism*.

New Jersey: Princeton University Press, 1952.

Reshetar Jr, John S. 'Ukrainian and Russian Perceptions of the Ukrainian Revolution.' I *Ukraine and Russia in their historical encounter*, redigert av Peter J. Potichnyj, Marc Raeff, Jaroslaw Pelenski og Gleb N. Žekulin, 141-164. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1992.

Serbyn, Roman. 'The Famine of 1921-1923: A Model for 1932-1933?.' I *Famine in Ukraine 1932-1933*, redigert av Roman Serbyn og Bohdan Krawchenko, 147-178. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1986.

Serbyn, Roman. 'The first man-made famine in Soviet Ukraine 1921-1923.' *The Ukrainian Weekly*, 6. november 1988.

Serbyn, Roman og Bohdan Krawchenko. 'Forord.' I *Famine in Ukraine 1932-1933*, redigert av Roman Serbyn og Bohdan Krawchenko. Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1986.

Sjevtsjenko, Taras. My friendly epistle, vers 14, verselinjer 9-16. Oversatt av Constantine Henry Andrusyshen and Watson Kirkconnell, I *The Poetical Works of Taras Shevchenko: The Kobzar*. Toronto: University of Toronto Press, 1964.

Snyder, Timothy. *Dødsmerkene: Europa mellom Hitler og Stalin*. Oversatt av Rune R. Moen. Oslo: Forlaget Press, 2022. (Norsk utgave).

Stugu, Ola Svein. *Norsk historie etter 1905: Vegen mot velstandslandet*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2012.

Stojko, Wolodomyr. 'Ukrainian National Aspirations and the Russian Provisional Government.' I *The Ukraine, 1917-1921: A study in Revolution*, redigert av Taras Hunczak, 4-32. Cambridge: Harvard University Press, 1977.

Subtelny, Obrest. *Ukraine: A History*. Toronto: University of Toronto Press, 2009. (4.utgave).

Verstiuk, Vladyslav. 'Conceptual Issues in Studying the History of the Ukrainian Revolution.' *Journal of Ukrainian Studies* 24, 1 (1999): 5-20.

<https://cius-archives.ca/items/show/1062>

Von Hagen, Mark. 'Does Ukraine have a history?.' *Slavic Review* 54, 3 (1995): 658-673.

<https://doi.org/10.2307/2501741>

Von Hagen, Mark. '“I Love Russia, and/but I Want Ukraine,” or How a Russian General Became Hetman of the Ukrainian State, 1917-1918,' *Journal of Ukrainian Studies* 29 1-2 (2004): 115-148.

<https://cius-archives.ca/items/show/1237>

Yekelchuk, Serhy. 'Studying the Blueprint for a Nation: Canadian Historiography of Modern Ukraine.' *East/West: Journal of Ukrainian Studies* 5, 1 (2018): 115-137.

<https://doi.org/10.21226/ewjus373>

Yekelchuk, Serhy. 'Bridging the Past and the Future: Ukrainian History Writing Since Independence.' *Canadian Slavonic Papers*, 54, 2-4 (2011): 559-573.

<https://www.jstor.org/stable/41708357>

Liste over nettsider:

'Søk på "Ukraine" i *Nasjonalbiblioteket* fra 1. januar til 31. desember 1917.' Hentet 27. oktober 2022 fra:

<https://www.nb.no/search?q=ukraine&mediatype=aviser&fromDate=19170101&toDate=19171231>.

'Søk på "Ukraine" i *Nasjonalbiblioteket* 1910-1919.' Hentet 22. oktober 2022 fra:

<https://www.nb.no/search?q=ukraine&mediatype=aviser&fromDate=19100101&toDate=19191231>.

'Søk på "Ukraine" i *Nasjonalbiblioteket* 1918.' Hentet 26. oktober 2022 fra:

<https://www.nb.no/search?q=ukraine&mediatype=aviser&fromDate=19180101&toDate=19181231>.

‘Søk på “Ukraine” i *Nasjonalbiblioteket* 1920-1929.’ Hentet 2. november 2022 fra:
<https://www.nb.no/search?q=ukraine&mediatype=aviser&sort=dateasc&fromDate=19200101&toDate=19291231>.

Oversikt over illustrasjoner og bilder:

Figur 1: Søk på ‘Ukraine’ i norske aviser 1910-1919. Hentet fra *Nasjonalbiblioteket*.

Figur 2: Søk på ‘Ukraine’ i norske aviser 1918. Hentet fra *Nasjonalbiblioteket*.

Figur 3: Søk på ‘Ukraine’ i norske aviser 1920-1929. Hentet fra *Nasjonalbiblioteket*.

Figur 4: Bilde av Kiev. Hentet fra *Sarpen*. 21. juli 1917, side 1.

Figur 5: Kart som viser utformingen av ‘Ukraine’. Hentet fra *Varden*. 15. august 1917, side 1.

Figur 6: Avtalen mellom Ukraina og Sentralmaktene, 9. februar, 1918. Hentet fra *Morgenavisen* 24. februar 1918, side 7.

Figur 7: Portrett av Pavlo Skoropadskij. Hentet fra *Tønsbergs blad*. 22. august 1918, side 4.

Figur 8: Skisse av Skoropadskij. Hentet fra *Aftenposten*. 14. juni 1918, side 5.

Figur 9: Skisse av Polens statsminister Józef Piłsudski. Hentet fra *Morgenbladet*. 6. juli 1920, side 1.

Figur 10: Fotografi av Simon Petljura. Hentet fra *Norig*. 7. oktober. 1920, side 2.

Figur 11: Satirisk tegning av Vladimir Lenin. Hentet fra *Tidens Tegn*. 12. november 1921, side 1.

Figur 12: Fotografi av Vidkun Quisling. Hentet fra *Aftenposten*. 22. januar 1922, side 4.

Figur 13: Fotografi av hungersnødens ofre. Hentet fra *Arbeider-Politikken*. 10. april 1922, side 5.

Figur 14: Tegning av barn ved siden av sin døde mor. Hentet fra *Dagbladet*. 12. april 1922, side 1.

Liste over aviser:

Aftenposten

Agderposten

Arbeider-Politikken

Arbeidet

Bergens Aftenblad

Bergens Annonce Tidende

Bodø Tidende

Dagsposten

Finmarken

Folkeviljen

Fædrelandsvennen

Gula Tidend

Hardanger

Haugesunds avis

Haugesunds dagblad

Morgenbladet

Møre Tidend

Nordlands Avis

Nordlandsposten

Nordtrønderen

Norig

Norske Intelligenssedler

Ny Tid

Romsdalsposten

Sarpen

Smaalenes-Social Demokrat

Social-Demokraten

Stavanger Aftenblad

Stavangeren

Tidens Krav

Tidens Tegn

Trondhjems Adresseavis

Vestfold Arbeiderblad

Ørebladet